

IV 3,6

IV / 3,6

Matjaž Jeršič

PROSTORSKE ZNAČILNOSTI RAZVOJA TURISTIČNIH KRAJEV V SLOVENIJI

1966

PROSTORSKE ZNAČILNOSTI RAZVOJA TURISTIČNIH KRAJEV V SLOVENIJI

U v o d

Gibanje v turističnem prometu Slovenije z vsemi pomembnejšimi statističnimi pokazatelji je najčešče obravnavano v okviru celotnega prostora Slovenije ali v okviru posameznih skupin turističnih krajev (gorski kraji, obmorski kraji, zdraviliški kraji, ostali turistični kraji, neturistični kraji). Analize, v katerih je vzeta kot statistična enota kraj, pa pogosto razvrščajo turistične kraje po obsegu števila nočitev ali po nekaterih drugih kriterijih, ki ne vsebujejo globlje tipološke zasnove razdelitve slovenskih turističnih krajev.

V mozaiku slovenskih turističnih krajev pa nastaja vse več različno pomembnih tipov, ki se ločijo med seboj po mnogih lastnostih, ki jim daje njih funkcija v turističnem prometu.

Pogosto analiziramo skupaj v isti skupini kraje, ki so si po svoji turistični funkciji različni, zaradi česar povprečki med njimi pogosto zakrivajo njih medsebojne razlike. Ravno te razlike pa nam omogočajo zadostno mikroprostorsko poznavanje problemov in tendenc posameznih krajev v odnosu do celotne Slovenije. Tak vpogled pa nam je nujno potreben za določanje kakršnihkoli načrtov za urejanje prostora.

Specifičen položaj Slovenije in njenih posameznih delov v turističnem prometu je v splošnem znan. Znano je, da je prostor Slovenije danes pod vplivom različnih turističnih motivov in tokov.

Tako v naših turističnih in neturističnih krajih prevladujejo predvsem naslednji motivi, ki vplivajo na strukturo turističnega prometa:

1. Kraji, ki privlačujejo poslovne goste, to je goste, ki obiščejo nek kraj v zvezi s svojimi poslovnimi dolžnostmi.
2. Kraji, kamor se usmerjajo prebivalci bližnjih naselij

na krajši izlet, naj si bo ob nedeljah ali praznikih, zaradi počitka, zabave, športa, ipd.

Ta motiv poleg domačih slovenskih gostov privlačuje vse večji del gostov tudi iz sosednjih obmejnih krajev.

3. Kraji, kjer se ustavljajo gosti za krajši čas na svoji poti proti nekemu cilju. Ti gostje pa so lahko tako na poslovnem potovanju, kakor tudi na potovanju, ki mu je cilj počitek, ogled, idr. motivi.

4. Kraji, ki pomenijo gostom končni cilj njihovega potovanja zaradi različnih motivov (oddah, zabava, šport), zaradi česar se v njih ustavljajo za več dni.

5. Kraji, kjer se ustavljajo gosti, ki jim je osnovni cilj zdravljenje oz. okrevanje. Ker je okrevanje vezano ponavadi na daljše kurativno dobo, se zato gosti v teh krajih ustavljajo za delj časa.

Nedvomno so to poglavitni motivi, ki privlačujejo goste v kraje slovenskega prostora. Vsak od teh motivov pa lahko velja za domače kot tuje goste. Pri tem je zlasti pomembno dejstvo, da so z vsakim od teh motivov povezane neke določene skupne značilnosti, ki so vezane na prostor in čas (na določene prirodne pogoje, na določen letni čas, na določeno dobo bivanja, itd.).

Na podlagi ugotavljanja teh motivov smo izdelali tipološko razvrstitev slovenskih turističnih krajev. Ker je vsak od motivov vezan na določen prostor, smo lahko s tako razporeditvijo ugotovili pomembne prostorske razlike v turistični funkciji posameznih krajev in dalje tudi regij. Iz statistične dokumentacije seveda ni možno ugotoviti točnega računskega deleža gostov, ki jim je bil poglaviten posamezen motiv, temveč je to za mnoge kraje možno ugotoviti le približno.

Za ugotavljanje teh motivov in njih učinkov, ki se izražajo v nekaterih pomembnih statističnih pokazateljih, smo izbrali leto 1964. Z nadaljnjimi primerjavami s podatki preteklih in bodočih let pa lahko uspešno sledimo spreminjajoči se turistični funkciji v vlogi posameznih krajev, oziroma tendencam prostorskega razvoja turizma, ki pa ga lahko deloma ugotovimo že iz samega

obdelanega enoletnega obdobja.

Za ugotavljanje klasifikacije turističnih krajev smo se naslonili na osnovno statistično gradivo, ki pa žal ne zajema celotnega turističnega prometa, saj registrira samo tiste goste, ki v kraju prenočujejo. Zato ne moremo zajeti tistih gostov, ki prihajajo v nek kraj samo na enodnevni oziroma nekajdnevni izlet. Zaradi vse večje mobilnosti turizma v nekaterih slovenskih turističnih krajih se delež takih gostov, ki v kraju ne prenočujejo, stalno veča. Žal tega faktorja ni bilo mogoče upoštevati.

Kot osnova klasifikacije posameznih krajev oziroma posameznih turističnih točk so nam služili predvsem podatki: a) število, struktura in tip prenočitvenih zmogljivosti, b) število gostov in nočitev, c) povprečna doba bivanja gostov, d) delež prenočitev v posameznih letnih obdobjih, e) izkoriščenost prenočitvenih zmogljivosti, f) nacionalna struktura gostov; torej vsi tisti pokazatelji, ki jih nudi naša turistična statistika.

Klasifikacija in značilnosti turističnega prometa posameznih krajev Slovenije (v letu 1964).

Rezultati raziskave nam kažejo, da lahko v Sloveniji glede na značilnosti turističnega prometa, ki izhajajo predvsem iz prevladujočih turističnih motivov, ki privlačujejo goste, ločimo naslednje tipe krajev, ki se med seboj ločijo tudi bistveno po različnih turistično-prometnih učinkih:

I. Termalna in mineralna zdravilišča - s celoletno sezono, z močnejšim poudarkom na poletni sezoni.

V to skupino lahko uvrstimo naše pomembnejše kraje ob mineralnih (Slatina Radenci, Rogaška Slatina) in termalnih (Šmarješke Toplice, Laško, Dolenjske Toplice, Dobrna, Čateške toplice) izviroh. Pri teh krajih prevladuje motiv zdravljenja, ki je vezano na določeno kurativno dobo.

-Vsi ti kraji izkazujejo povprečno dobo $\frac{1}{2}$ bivanja gostov, ki je (razen pri Slatini Radencih) bilo v letu 1964 daljša od

lo dni. Povprečna doba bivanja gostov je namreč nekoliko višja v tistih krajih tega tipa, v katerih je večji delež gostov, ki prihajajo na zdravljenje po napotkih zdravstvenega zavarovanja.

- Na zimske polovico leta (I,II,III,IV,XI, XII meseci) odpade nad 25% letnih nočitev, v nekaterih celo nad 30% (Laško, Šmarješke toplice).

-Delež nočitev tujih gostov je sorazmerno majhen - pod 6%, s izjemo v Slatini Radencih 19,3%, in v Rogaški Slatini 22,0%. Oba ta dva kraja imata v primeri z ostalimi kraji primernejšo opremo zmogljivosti, ki bolj ustreza tujim gostom.

Nižja povprečna doba bivanja in nekoliko večji delež tujih gostov v Slatini Radencih pa gre na račun nekoliko opasnejšega čeleža prehodnih gostov, ki ne prihajajo na zdravljenje. Tema je vzrok bližina meje (maloobmejni promet), bližina Maribora in opremljenost, ki ni namenjena zdraviliškim gostom (kopališče).

- Zaradi celotnega obratovanja in zasedenosti tudi izven letne sezone, izkazujejo ti kraji visoko izkoriščenost zmogljivosti. Gostinsko - zdraviliški obrati izkazujejo v letu 1964 povprečno izkoriščenost 1 postelje - v Laškem 335 dni, v Čateških toplicah 291 dni, v Dobrni 258 dni, v Rogaški Slatini 240 dni, v Šmarjeških toplicah 223 dni, v Slatini Radencih 188 dni. in v Dolenjskih toplicah 160 dni.

Ostale prenočitvene zmogljivosti, to je zasebne sobe ali zasebna gostišča so izkoriščena le v poletnem obdobju, ko so gostinsko-zdraviliški obrati prenapolnjeni. Zato prenočitvena ležišča izkazujejo letno izkoriščenost 1 postelje od 40 do 80 dni.

II. Klimatsko - zdraviliški kraji
s celoletno sezono, s močnejšim poudarkom na poletni sezoni.

V ta tip lahko prištevamo le dva kraja: Gozd Martuljk in Mojstrano. V obeh krajih prevladujejo namreč gosti, ki prihajajo

na zdravljenje ali okrevanje. Zato kašeta oba kraja podobne karakteristike kot predhodni.

- Povprečna doba bivanja gostov traja nad 10 dni.

- Na zimsko polovico leta odpade v Martuljku 35,5 in v Mojstrani 21,4% nočitev.

- Kljub temu, da ležita ob turistično važni cesti, je delež tujih gostov relativno majhen (pod 10%), saj večina prenočitvenih zmogljivosti služi zdravstvenemu turizmu domaših gostov.

- Zaradi celoletnega obratovanja je iskoriščenost zmogljivosti, ki slušijo zdravstvenemu turizmu, visoka: v Mojstrani je 1 postelja iskoriščena 162 dni, v Martuljku 272 dni. Medtem ko so ostale prenočitvene zmogljivosti, ki ne slušijo zdravstvenemu turizmu, samo v poletni sezoni, zaradi česar je pri njih iskoriščenost precej nižja: Mojstrana 36 dni in Gozd Martuljk 73 dni.

III. K l i m a t s k o - z d r a v i l i š k i , o s i r o -
m a p o š i t n i š k i k r a j i z močnejšim poudarkom na
poletni sezoni. V to skupino lahko uvrstimo dva kraja, v ka-
terih zdravstveni motiv pri obisku ni več prevladujoč, temveč
se prepleta s počitniškim. Vendar pa je vpliv zdravstvenega
turizma še toliko močan, da je viden v strukturi turističnega
prometa.

Vpliv zdravstvenega turizma je močnejši na Jezerskem. Odraša se v visoki povprečni dobi bivanja gostov (8,5 dni), ter v opaznem relativnem deležu prenočitev v zimski polovici leta (33,0%). Kljub temu, da leži Jezersko ob turistično pro-
metni cesti, je tudi tu delež nočitev ~~naj~~ tujih gostov relativ-
no majhen (le 3,8% tujih prenočitev).

Majhnemu deležu prenočitev tujih gostov pa ni vrok le
močan delež zdraviliških zmogljivosti, saj je tu delež nezdra-
viliških domaših gostov v poletni sezoni večji od zdraviliških.
Nedvomno vpliva na to tudi pomanjkanje sodobnejših prenočitvenih
zmogljivosti, oziroma struktura obratov (počitniški domovi
delovnih kolektivov).

Predvsem zaradi zdraviliških gostov je povprečna letna izkoriščenost gostinskih smogljivosti še ugodna - 127 dni. Toda obrati, ki nimajo gostov, ki prihajajo zaradi zdravljenja, so navezani na obratovanje le v kratki poletni sezoni. Zato v zasebnih sobah povprečna letna izkoriščenost znaša le 18 dni in v počitniških domovih 73 dni.

V to skupino pa smo uvrstili tudi Bohinj. Š Delež gostov, ki prihajajo semkaj zaradi zdravljenja, je še precej manjši od deleža ostalih gostov.

Kljub temu, da je v zdraviliški turizem usmerjen le en obrat, pa se to dovolj močno odraža, da lahko Bohinj klasificiramo kot zdraviliško-počitniški kraj.

V letu 1964 je znašala povprečna doba bivanja v Bohinju le 4,4 dni in se torej v tem podatku ne odraža več zdraviliški značaj kraja. Pač pa je 18,1% vseh letnih prenočitev odpadlo na zimske polovice leta, kar je učinek obiska predvsem zdraviliških gostov.

Vendar lahko ravno v Bohinju pričakujemo hitre spreminjanje ke takega razmerja med zimsko in poletno polovico leta zaradi uveljavljanja zimskih gostov, zaradi oživljene zimske-športne dejavnosti, po zgraditvi objektov na Voglu.

Povprečna letna izkoriščenost gostinskih smogljivosti znaša le 92 dni, počitniških domov 90 dni, zdraviliškega obrata 256 dni in zasebnih sob le 31 dni.

IV. K O P A L I Š K O - p o č i t n i š k i o b m o r s k i k r a j i z i z r a s i t o p o l e t n o s e z o n o.

V to skupino lahko uvrstimo naslednje kraje ob morju: Ankarana, Strunjan, Beli Križ, Valdoltra, Debeli rtič in Seša. To so izrasiti kopališki kraji. V njih skoraj v celoti (razen pri Ankaranu) prevladujejo počitniški domovi delovnih organizacij, ki so namenjeni predvsem za njihovim članom v času letnih dopustov. To se izraža v povprečni dobi bivanja gostov, ki znaša še nad 6 dni. Razen v Ankaranu, kjer je večji hotelsko-gostinski obrat, je delež tujih gostov neznamen.

- Prenosite v celoti odpadejo na letno polovico, osiroma

skoraj le na mesec junij, julij in avgust.

Ker so obrati zasadeni le v času optimalnih klimatskih pogojev za kopanje, je značilna nizka povprečna stopnja izkoriščenosti l postelje: Beli Križ 48 dni, Valdeltra 37 dni, Debeli rtič 43 dni, Seča 35 dni. Ugodnejša je le pri Strunjanu-112 dni, in Ankaranu - 83 dni.

V. K o p a l i š k o - p o š i t n i š k i o b m e r s k i k r a j i s p o l e t n o t e r n e z n a t n o z i n s k o s e z o n o.

V te skupino lahko uvrstimo Portorož in Piran. V teh krajih, kjer sicer tudi prevladujejo podobni motivi pri obisku kot pri predhodnih, je drugačna struktura turističnega prometa posledica drugačnih tipov prenočitvenih zmogljivosti. V obeh krajih se namreč gostinsko-hotelški obrati, pošitniški domovi in zasebne sobe poleg tega pa je v njih celotna turistična opravljenost popolnejša.

Zato privlačujeta oba krāja poleg stacionarnih domačih in tujih gostov tudi precej prehodnih gostov, in to deloma tudi v zinski polovici leta.

Delež stacionarnih gostov je precej velik, zato znaša povprečna doba bivanja gostov v Portorožu 8,1 dni in v Piranu 4,9 dni.

Sezonske razlike se izražajo zlasti v iskorisčenosti posamesnih vrst prenočitvenih obratov. Tako iskazujejo gostinski obrati v Portorožu povprečno letno iskorisčenost 153 dni (v Piranu 114 dni), pošitniški domovi pa le 47 dni (v Piranu 56 dni), zasebne sobe pa 59 dni (v Piranu 47 dni).

VI. K o p a l i š k o - p o š i t n i š k i o b m e r s k i k r a j i s p o m e m b n i m d e l e ž e m p o s l o v n e g a p r e h o d n e g a t u r i z m a.

V te kategorije lahko uvrstimo Izolo in Koper. Oba kraja kljub industrijsko-gospodarski usmerjenosti iskazujeja

še močno povečanje števila nočitev v času poletne turistično-kopalne sezone. V obeh krajih se poleg gostinsko-hotelskih zmogljivosti tudi počitniški domovi in zasebne sobe, ki pa slušijo le v poletni turistični sezoni. To kaže, da je pri obeh krajih počitniški motiv še važen

Toda poleg tega se pri obeh uveljavlja tudi poslovni turizem. Na to kaže v primeri z ostalimi slovenskimi obmorskimi kraji pomembnejši delež nočitev v zimski polovici leta (Izola 13,8% prenočitev v zimski polovici leta, Koper pa 25,7%), precejšen delež jugoslovanskih gostov izven republike Slovenije. Delež jugoslovanskih gostov izven republike Slovenije je namreč v drugih slovenskih obmorskih krajih neznan. Pa tudi povprečna doba bivanja gostov je nižja kot v ostalih obmorskih krajih, kot posledica poslovne-prehodnega turizma. Tako znaša povprečna doba bivanja gostov v Kopru 2,1 dni in v Izoli 3,6 dni. Ker se le hotelske zmogljivosti izkoriščajo v letni in zimski polovici, so razlike v izkoriščenosti posameznih tipov obratov tudi tu precej velike - v Kopru znaša povprečna letna izkoriščenost gostinsko-hotel. ležiš 141 dni (v Izoli 181 dni), ležiš počitniških domov le 48 dni (v Izoli 84 dni) in zasebnih ležiš 68 dni (v Izoli 38 dni).

VII. K o p a l i š k o - p o č i t n i š k i o b j e z e r s k i k r a j s poletno ne in neznatno zimsko sezono, z močnim vplivom prehodnega in izletniškega turizma.

V to skupino uvrščamo samo Bled, ker ima nekaj posebnih svojstvenih značilnosti. Povprečna doba bivanja znaša le 3 dni kljub temu, da je kopalniško-počitniški motiv pomemben. Med prenočitvenimi obrati je tudi precej počitniških domov, za katere je na splošno značilna daljša doba bivanja gostov.

Na manjšanje povprečne dobe bivanja gostov vpliva predvsem precej močan delež prehodnih inozemskih gostov, ki se ustavljajo na poti proti morju, deloma pa tudi precejšen delež izletnih gostov, tako domačih kot tujih, ki prihajajo semkaj zaradi atraktivnosti kraja (ekskurzije). Delež takih gostov je tako velik, da bistveno vpliva na povprečne dobe bivanja gostov.

V poletnem času je na Bledu vendarle še močnejši delež stacioniranih gostov, kot ga kaže celoletni povpreček .

Na zimski polovici leta odpade samo 8,8% letnih nočitev, saj so le te omejene v glavnem na hotelske obrate, medtem ko ostali obrati ne poslujejo. Vendar je tudi del nočitev v zimski polovici leta pod vplivom poslovnih motivov (npr. tečaji). Delež inozemskih gostov se v zadnjem času veča in je znašal 1964. leta 56%.

Tudi na Bledu so velike razlike med izkoriščenostjo posameznih tipov obratov - tako izkazujejo hoteli povprečno letno izkoriščenost 1 postelje 174 dni, počitniški domovi 93 dni in zasebne sobe le 26 dni.

Torej je v hotelih in počitniških domovih povprečna izkoriščenost celo nekoliko ugodnejša kot v slovenskih kopališko-obmorskih krajih.

VIII. P o č i t n i š k e p r e h o d n i o z i r o m a i z l e t n i š k i k r a j i s p o l e t n o i n z i m s k o s e z o n o .

V to skupino * uvrščamo: Kranjsko goro, Podkoren, Rateče-Planico, Vel. Planino, Krvavec, Pokljuko-Goreljek in vzh. Pohorje. Vse naštetje kraje združuje skupna karakteristika, da več kot 30% nočitev odpade na zimsko polovico leta zaradi zimsko-športne sezone. V nekaterih od teh krajev je pod vplivom zimsko-športnega turizma delež nočitev v zimski polovici leta že presegel poletni delež (Podkoren, Krvavec, Pokljuka), ali pa sta oba deleža skoraj enaka (Kranjska gora, Rateče-Planica). V naštetih krajih razen na Pokljuki pa povprečna doba bivanja ni daljša od 4 dni kljub temu, da v nekaterih obratih lahko ugotavljamo pretežno stacionarne goste s daljšo dobo bivanja. Toda povpreček je v skladu s precejšnjim deležem zletniških gostov v zimski polovici leta, oziroma s precejšnjim deležem prehodnih (transitnih) predvsem tujih gostov v letni polovici leta.

Glede na delež tujih gostov pa lahko te kraje delimo v dve skupini. Kraji, ki leže ob pomembnih turističnih cestah inozemskega transitnega toka, oziroma v bližini meje, izkazujejo

opazen delež nočitev tujih gostov (Kranjska gora 33,6%, Podkoren 37,3%, vzhodno Pohorje 16,8%). Medtem ko ostali kraji te skupine, ki so v stran od glavne turistične poti, izkazujejo le neznamenit del nočitev tujih gostov (Vel. Planina 0,1%, Kravaec 4,1%). Vendar pa na to vpliva deloma tudi sama struktura prenočitvenih obratov (večina prenočitvenih = zmogljivosti sestavljajo počitniški domovi.)

Kljub dvojni turistični sezoni pa izkazujejo podatki nizko izkoriščenost ležišč. Na to vpliva kratkotrajnost obeh sezon, deloma pa tudi nesodobne prenočitvene zmogljivosti.

V primerjavi s ostalimi slovenskimi turističnimi kraji pa je značilna boljša zasedenost zasebnih prenočitvenih zmogljivosti (Kranjska gora izkazuje sploh najboljšo povprečno zasedenost zasebnih ležišč v Sloveniji). Tako znaša povprečna doba bivanja v gostinko-hotelskih obratih v Kranjski gori 81 dni, v Planici 94 dni, v Podkorenu 85 dni (V tem letu še ni posloval sodoben hotel "Prisank" v Kranjski gori.) V počitniških domovih Kranjske gore pa 61 dni, Planice 49, Podkorena pa 49 dni. V zasebnih sobah pa 112 dni v Kr. gori, in 33 dni v Ratešah.

IX. počitniško - prehodni oziroma izletniški kraji s poletno sezono.

V ta tip uvrščamo: Log pod Mangartom, Bovec, Liesce, Planino pod Golico, Logarsko dolino in Selčavo.

To so kraji v gorskem svetu, toda ker nimajo zimske sezone, odpade na poletno polovico leta nad 90% vseh letnih nočitev.

Poleg tega je za njih značilna zelo kratka povprečna doba bivanja gostov, ker se pri njih menjavajo tako stacionarni kot prehodni gostje. Večina teh krajev leži v prirodno sanjivem okolju, ali ob važnih sezonsko-turističnih prometnih poteh (Log pod Mangartom, Bovec, Logarska dolina), zato privlačujejo precej izletnih, oziroma prehodnih gostov.

Zaradi kratke poletne sezone je izkoriščenost prenočitvenih ležišč nizke (in razen v Logarski dolini) niti v gostinsko-

hotelskih obratih ne presega 100 dni. 1 ležišče v gostinskih obratih je bilo zasedeno v Logu pod Mangartom 47 dni, v Lescah 62 dni, v Bovecu 84 dni, v Logarski dolini 119 dni, v Solčavi 22 dni.

-Delež prenočitev inozemskih gostov pa je pri teh krajih precej različen, zavisen je zlasti od lege kraja glede na glavno cestno-turistično smer. Zato imata npr. visok delež prenočitev tujih gostov Lesce (84%), Bovec (53%), zelo nizek pa npr. Logarska dolina (4,8%).

Visok delež nočitev tujih gostov je ~~pa~~ pač tudi posledica močno obiskanega campinga.

X. P o č i t n i š k i k r a j i s p o l e t n o s e z o n o. V to skupino lahko uvrstimo manjše kraje s manjšimi in skromnejšimi prenočitvenimi obrati: Črni vrh nad Idrijo, Gornji Grad, Luče, Ljubno ob Savinji, Mozirje, Predvor, Begunje, Poljane. Ker leže večinoma v stran od glavnih prometnih poti in močnejših poslovnih središč, je v njih prehodnih ali izletnih gostov le malo. Večina nočitev sate odpade na goste, ki ostanejo v kraju več dni. Povprečna doba bivanja gostov je zato nekoliko višja od 4-8 dni. (Črni vrh 6,4, Gor. Grad 7,6, Luče 4,5, Ljubno 5,6, Mozirje 8,8, Predvor 5,5, Begunje 7,3). Ker pa je obisk gostov omejen le na kratko poletno sezono 2-3 mesece, se izkazuje zelo nizke povprečne letne izkoriščenost, ki znaša: (skupaj za vse prenočitvene zmogljivosti) v Ljubnah 19 dni, Gor. Gradu 43 dni, v Ljubnem 30 dni, v Mozirju 29 dni, v Predvoru 26 dni, v Begunjah 25 dni.

Tudi relativni in absolutni delež tujih gostov je zaradi oddaljenosti od glavnih cestnih smeri ter slabših prenočitvenih zmogljivosti nizek. Razen v Ljubnem ne presega 20%.

XI. I z r a s i t i p r e h o d n i k r a j i s p o l e t n o i n m a n j z i m s k o s e z o n o

V to skupino se uvrščajo manjši kraji ali sploh posamezni prenočitveni objekti, pri katerih je večji del obiska vezan

na čas poletne turistične sezone. Izkazujejo zelo kratko povprečno dobo bivanja, ki v nobenem od njih ne presega 2 dni.

V to skupino v uvrščamo ob glavnih cestah razvrščene naslednje objekte, pri katerih je povprečna doba bivanja zelo kratka: Medno 1,2 dni, Logatec 1,0, Otočec 1,2, Sešana 1,5, Postojna 1,1, Most na Soči 1,3, Mokrice 1,1, Vrhnika 1,7.

Večina, to je nad 70 % nošitev v teh obratih odpade na letno polovico leta, kar kaže, da je v njih promet v močni meri odvisen od turistov, ki potujejo poleti mimo. To nadalje izkazuje tudi visok delež nošitev tujih gostov, ki v vseh presega 50% delež letnih nošitev.

Da pa ti kraji niso le pod vplivom poletnega turističnega toka, temveč so postali pomembni tudi za ostale goste, ki potujejo s cestnimi prometnimi sredstvi (predvsem poslovni gosti), priča pomemben delež nošitev v zimski polovici leta. K zimski zasedenosti pa lahko pripomore tudi to, da je v obdobjih zasedenosti prenošitvenih zmogljivosti v večjih poslovnih centrih, del gostov prisiljen koristiti te obrate.

Za večino teh obratov je zato značilna ugodna stopnja izkoriščenosti, zlasti še za tiste, ki imajo solidno sobno opremljenost. Medno 189 dni, Otočec 119 dni, Vrhnika 192 dni, Sešana 204 dni, Postojna 130 dni, Mokrice 191 dni, Podvin 162 dni, Logatec 118 dni.

XII. I z r a s i t i p r e h o d n i k r a j i s k r a t k o p o l e t n o s e z o n o.

Posebno mesto zavzemajo nekateri manjši kraji, oziroma posamezni prenošitveni objekti, za katere je značilen izrazit prehodni pomen, toda samo ob višku poletne turistične sezone. To so nekateri kraji, v katerih so se pod vplivom naraščajočega cestnega prometa pričele razvijati prenošitvene zmogljivosti, ki v času zasedenosti večjih krajev odtegnejo del gostov.

To so kraji s manjšimi gostinskimi obrati ali zasebnimi ležišči kot npr. Maklo, Vransko, Trojane, Prebold, Posava, Lepe-
no, Pivka, Divača.

XIII. Kraji s poslovnim in prehodnim turizmom.

Največje število naših krajev s prenočitvenimi zmogljivostmi lahko uvrstimo v to skupino, saj se v njih mešata dva motiva obiska - bivanje zaradi poslovnega obiska in bivanje turistov zaradi ogleda kraja, krajšega počitka ipd. V večini slovenskih gospodarskih središč lahko ugotavljamo vpliv obeh teh glavnih motivov obiska.

Kljub temu, da se v poletnem času na splošno zmanjša delež poslovnih potovanj, večina naših gospodarskih središč izkazuje največ prenočitev v tem času. Zato je v nekaterih krajih potrebno = zmogljivosti v poletnih mesecih povečati s pomožnimi - v internatih, domovih, ipd. Tudi sama nacionalna struktura - delež inozemskih gostov - kaže, da naša mesta niso privlačna le za poslovne goste.

Toda zaradi poslovnih potovanj, ki prevladujejo v zimski polovici leta, sta zimska in poletna deleža prenočitev v mnogih krajih še dokaj uravnovešena. V manjših krajih odpade na zimsko polovico leta (še odštejemo nočitve v začasnih obratih - campinga, internatih) 30-50% nočitev (Ljubljana, Kranj, Maribor, Celje, Gorica, Velenje, Kamnik, Novo mesto, Trzin, Krško, Ptuj, Ajdovščina, Idrija, Ilirska Bistrica, itd).

Ker pa odpade na poletne mesece vendarle največji delež nočitev, se dovolj jasno kaže, da so naši sicer "neturistični" kraji za sedanji turizem, čeprav le prehodni, zelo pomembni.

Vzrok taki vlogi leži nedvomno tudi v tem, da so v mnogih od teh krajev prenočitveni obrati kvalitetnejši; poleg tega pa v teh krajih turisti najdejo popolnejšo splošno turistično opremljenost (boljšo oskrbo, zabavo, itd) kot npr. v mnogih "prirodno sicer lepših turističnih" krajih. Nedvomno pa so mnogi manjši turistični kraji tujim gostom sploh nepoznani.

Največji delež nočitev tujih gostov odpade na mesta, oziroma kraje ob glavnih turističnih cestnih žilah (Ljubljana, Kranj, Koper, Trzin, Ilir. Bistrica). V teh krajih je relativni delež prenočitev skoraj tako velik, kot v naših najbolj znanih turistično-počitniških središčih.

V skladu s tem je za ta tip krajev značilna visoka letna

izkoriščenost, ki ^{je} seveda najvišja tam, kjer se srečuje najmočnejši poletni tok turistov in kjer je najmočnejši tudi poslovni obisk.

Tako znaša v gostinsko hotelskih obratih izkoriščenost 1 postelje: v Ljubljani 281 dni, Kranju 271, Celju 224, Mariboru 206, Novem mestu 241, Domžalah 210, Ilirski Bistrici 194, Trzinu 144 itd. K temu tipu krajev lahko prištevamo večino slovenskih mest, ki jih nismo zajeli v predhodnih skupinah.

Izjema so le nekateri tipično industrijski kraji, v katerih je delež poslovnega turizma močno v prevladi. Ti kraji imajo zato več nočitev v zimski polovici leta. Taki kraji so npr. Jesenice, Ravne, Kočevje.

XIV. P l a n i n s k i d o m o v i .

Kot poseben tip lahko uvrstimo planinske domove. V našo klasifikacijo jih nismo uvrstili, ker so večinoma raztreseni in zato kot posamezne točke iskazujejo manjši delež.

Z a k l j u ō e k

Navedeni poskus klasifikacije turistične vloge slovenskih naselij oziroma posameznih večjih objektov glede na nekatere skupne karakteristike nam nudi več pomembnih zaključkov.

Ugodnejša izkoriščenost prenočitvenih zmogljivosti se v splošnem ne ujema s tistimi kraji oziroma prostorom, ki ga v turistično - prirodnem smislu običajno visoko ocenjujemo.

Navedeni pokazatelji kažejo, da se izkoriščenost v prirodno istem ali enakem prostoru veča z boljše in sodobnejšo opremljenostjo, z lege posameznih krajev ne toliko v prirodno "lepem" pejzažu, temveč bolj z lege v bližini glavnega slovenskega cestnega križa. (Izjemo tej trditvi so zdraviliški kraji).

Tako stanje se razodeva z nisko izkoriščenostjo prenočitvenih zmogljivosti in z majhnim deležem nočitev tujih gostov v nekaterih prirodno visoko cenjenih, toda slabo opremljenih in prometu odmaknjenih krajih. Npr. Kraji v dolini Soče (Trenta, Kobarid, Log po Mangartom, Soča, pa tudi Bovec), nekateri kraji na Gorenjskem (Jezerško, s deloma Kranjska gora (leta 1964), Rateče-Planica, Podkoren, idr.), kraji v Savinjskem

področju (Nozirijske, Ljubno, Maska Luče, idr.)

Po drugi strani pa nekateri naši kraji brez pomembne prirodne atraktivnosti, teča s sodebno opremljenostjo ali lego ob cesti privlađujejo pomemben obisk gostov (veli del naših "neturističnih" mest, itd).

V mnogih primerih pa na pomembnost nekega kraja glede na njegovo izkoriščenost pogosto vpliva samo struktura prenočitvenih obratov, ki lahko zavira ali pospešuje razvoj - izredno slaba izkoriščenost v krajih s prevlado zmogljivosti v počitniških domovih zaprtega tipa.

Tudi povprečna letna izkoriščenost ležišč v zasebnih sobah (razen v Kranjski gori in Ljubljani) ne presega 100 dni. V nekaterih krajih kot npr. Tržiču, Izoli, Piranu, Bledu, Lepeni, Solčavi, Lučah, Gor. Gradu, Ljubnem, Radencih, Bohinju, Nozirju, Ratečah, Jezerskem, Predvoru, Begunjah znaša povprečna letna izkoriščenost 1 postelje manj kot 50 dni.

To pomeni, da zasebne sobe v Sloveniji na splošno niso dosegle vloge kot pomemben tip zmogljivosti, ki bi lahko s tem nečnejše usmerjal ljudi v turistično dejavnost, s čemer pa bi posredno vplival na nadaljnjo opremljenost posameznih naselij. Ni dvoma, da je nesodebna opremljenost mnogih zasebnih sob vzrok da pomenijo marsikje le najnujnejše kritje primanjkljaja ob višku sezone.

Kraj	Povpr. doba bivanja	Delež prenoč. v letni	Delež prenoč. v p.zimski	Letna izkor. dni	Delež tujih prenoč.	Delež gostin. ležišč	Delež počit. ležišč	Delež okreval. ležišč	Delež zaseb. ležišč	Izkor. ležišč	Izkorišć. ležišč	Izkorišć. ležišč	Izkorišć. ležišč
Rogaška Slatina	14,8	70,1	29,9	194	22,0					-	45	240	56
Slatina Radenci	9,3	76,1	23,9	145	19,3					-	-	188	43
Dobrna	14,8	71,5	28,5	184	5,6					24	-	258	86
Čateške toplice	12,1	73,1	26,9	281	3,8					90	-	291	-
Laško	17,8	53,7	46,3	235	4,5					136	-	335	40
Dolenjske toplice	11,4	71,7	28,3	133	4,9					-	-	160	62
Šmarješke toplice	11,7	69,3	30,7	223	4,7					-	-	223	-
Mojstrena	10,1	78,6	21,4	97	7,3					36	-	163	-
Gozd Martuljk	11,6	64,5	35,5	256	2,3					79	-	272	-
Bohinj	4,4	81,9	18,1	74	34,2					92	90	256	31
Ljubljana	1,4	65,4	34,6	259	46,9					281	-	-	112
Kranj	1,8	60,5	39,5	237	37,2					271	-	-	89
Celje	1,4	53,2	46,8	210	21,1					224	-	-	39
Gorica	1,5	57,5	42,5	186	20,4					186	±	±	±
Maribor	1,4	53,8	46,2	197	27,2					206	-	-	30
Koper	2,1	74,3	25,7	110	53,7					141	48	-	68
Črnomelj		53,7	46,2	154	6,0					154	-	-	-
Velenje	1,9	69,0	30,9	158	29,7					158	-	-	-
Domžale				210	20,4					210	-	-	-
Kamnik	1,8	54,6	45,4	118	19,1					118	-	-	-

Kočevje	2,1	48,6	51,4	135	11,0
Novo mesto	1,8	67,5	32,5	241	14,5
Škofja Loka	2,1	71,5	28,5	104	25,3
Tržič	2,0	56,8	43,2	68	32,3
Krško	1,9	60,3	39,7	136	
Ptuj	1,3	51,2	48,8	177	31,6
Ravne	1,3	47,4	52,6	174	15,2
Murska Sobota	2,2	70,7	29,3	126	20,2
Ajdovščina	1,7	56,0	44,0	197	24,6
Idrija	2,4	55,3	44,7	125	16,5
Slov.Bistrica	1,7	66,8	33,2	194	44,6
Jesenice	1,7	48,8	51,2	187	20,4
Izola	3,6	86,2	13,8	82	52,1
Ankeran	6,6	100	-	83	52,0
Beli križ	6,0	100	-	48	-
Valdoltra	8,4	100	-	37	-
Debeli rtič	10,1	100	-	43	-
Seča	4,8	100	-	35	2,3
Portorož	7,1	93,7	6,3	79	65,2
Strunjan	8,5	89,1	10,9	112	9,9
Piren	4,9	96,4	3,6	57	40,6
Bled	3,0	91,2	8,8	88	56,1
Črni vrh	6,4	86,7	13,3	57	71,9
Log po Mangartom	2,5	94,2	5,7	20	23,9
Trenta	1,7	100	-	37	29,7
Bovec	2,8	92,9	7,1	85	53,0

Lepena	1,0	100	-	20	5,8	-	65	-	10
Kobarid	1,3	76,9	23,1	28	44,2	32	-	-	-
Solčava	1,9	94,6	5,4	19	6,9	22	-	-	15
Logar.dolina	2,3	91,7	8,3	87	4,8	119	35	-	72
Luče	4,5	100	-	19	17,0	24	-	-	16
Gor.Grad	7,6	90,8	9,2	43	8,7	50	-	-	39
Ljubno ob Savinji	5,6	98,7	1,3	30	36,2	30	-	-	30
Mozirje	8,8	97,8	2,1	29	14,7	41	-	-	27
Poljevo	1,5	54,1	45,9	49	18,0	49	-	-	-
Pl.pod Golico	2,6	89,0	10,9	30	6,7	53	14	-	-
Kranjska gora	3,2	58,4	41,6	83	33,6	81	61	-	112
Podkoren	3,5	43,7	58,3	68	37,3	85	49	-	-
Vršič	1,6	71,1	28,9	60	20,9	-	-	-	-
Rateče-Planina	3,4	51,1	48,9	49	17,8	94	49	-	33
Srednji vrh	3,3	64,5	35,5	95	-	-	95	-	-
Vel.Planina	2,0	69,1	30,9	35	0,1	52	34	-	-
Jezersko	8,5	67,0	33,0	104	3,8	124	73	-	18
Krvavec	2,1	45,8	54,2	35	4,1	-	38	-	-
Predvor	5,5	94,6	5,4	26	18,2	-	-	-	26
Okroglo	15,7	100	-	81	-	-	81	-	-
Bled	3,0	91,2	8,8	88	56,1	174	93	-	26
Pokljuka Ogor.	5,3	47,1	52,9	69	43,5	81	57	-	-
Radovljica	6,3	84,1	15,9	65	17,6	108	40	-	69
Lesce	3,7	98,2	1,8	33	84,4	62	-	-	23
Begunje	7,3	100	-	25	23,9	43	-	-	17
Vodice-Jel.	1,4	100	-	44	-	-	44	-	-

Paljja	2,7	66,3	33,7	49	4,6	63	-	-	4
Sorica	3,6	41,4	58,6	55	1,2	-	55	-	-
Vzh. Pohorje	2,6	60,9	39,1	103	16,8	117	104	-	-
Ribniška koča	1,7	50,5	49,5	44	1,5	-	-	-	-
Borl	1,2	86,6	13,4	27	56,1	27	-	-	-
Štatenberg		76,7	23,3	3		3			
Kotlje		100	-	132	-	-	132	-	-
Medno	1,2	64,4	35,5	189	66,9	189	-	-	-
Logatec	1,0	81,8	18,2	85	63,7	118	-	-	32
Otočec	1,2	74,0	26,0	119	63,8	119	-	-	-
Brezje	1,2	97,0	3,0	43	12,1	55	-	-	41
Vrhnika	1,7	77,8		192	57,7	192	-	-	-
Sežana	1,5	56,2	43,8	204	23,7	204	-	-	-
Postojna	1,1	88,0	11,9	130	72,4	133	-	-	105
Most na Soči	1,3	88,8	11,2	64	45,7	64	-	-	-
Mokrice	1,1	67,8	32,1	191		191	-	-	-
Metlika	1,1	53,8	46,2	39	13,3	39	-	-	-

PROST RAČUNA 4 OD 1.1. DO 31.12. 1965

ko

Naziv konta

Supej

1. Funkcionalni izdatku

JERŠIČ Matjaž

VPLIV ODPRTOSTI MEJE NA PROSTORSKO MOBILNOST PREBIVALSTVA KOROŠKE IN SR SLOVENIJE

Ob državnih mejah ležeča območja ali obmejne regije doživljajo zaradi svojega mejnega položaja pogosto specifičen razvoj. Specifičen geografsko politični položaj pa je lahko za obmejne regije pozitivnega ali negativnega pomena.

Državna meja je bila in je še danes marsikje delna, ponekod celo totalna ločnica medsebojnih ekonomskih in družbeno-geografskih procesov. Kdaj in koliko je ločnica, je odvisno od:

- splošnih političnih ali ekonomskih odnosov med sosednjima državama;
- geopolitičnega položaja države, ki je odvisen predvsem od političnih sistemov v sosednjih državah;
- od fizično- ali kulturnogeografskih značilnosti poteka mejne linije;

- od pomembnosti prometnega položaja in prometnih smeri, ki potekajo čez mejno linijo.

Vplivi ločevalnih elementov se v obmejnih regijah odražajo v različnih kombinacijah. Zaradi strateškega pomena se razvijajo obmejne regije često povsem drugače kot notranji deli države. Prostor z enakimi naravnimi danostmi, razdeljen med dve državi se lahko zaradi različnega političnega, zakonodajnega, upravnega in ekonomskega sistema razvija na vsaki strani državne meje deloma ali povsem drugače.

Ločevalna moč državnih meja se v zadnjih letih kljub splošnemu ekonomsko-tehničnemu razvoju spreminja v različnih smereh. Na eni strani se s povečano vlogo države v narodnem gospodarstvu in s tem povezano zaščito gospodarskih, političnih ali vojaških interesov pomen meja ene same ali skupine držav, združenih v skupnosti še celo krepi. Na drugi strani pa je tudi vse več primerov prostorskega povezovanja preko državnih meja, zlasti v Evropi, kjer se komaj kje državni teritorij in gospodarski prostor povsem ujemata.

S socialnim in ekonomsko-tehničnim razvojem se vse bolj veča odvisnost enega življenjskega prostora od drugega, zaradi česar je zlasti v prostoru relativno majhnih evropskih držav po-

trebno intenzivnejše povezovanje. Tako se povečuje tudi vloga številnih povezovalnih silnic, ki delujejo preko državnih meja.

Med silnicami učinkujočimi preko mejne linije večine evropskih držav so poleg trgovskih, političnih, pravnih, infrastrukturnih in drugih stikov vse pomembnejše tudi regionalne migracije prebivalstva.

Regionalna mobilnost prebivalstva je eden izmed prostorskih pojavov, ki ga lahko zasledimo v različnih oblikah že v starejših obdobjih človekovega udejstvovanja. Poleg klasičnih regionalnih migracij, katerih cilj je menjava stalnega bivališča, so vse pomembnejše kratkotrajne migracije oziroma potovanja v zvezi z rekreacijo, delom, izobraževanjem, oskrbovanjem, družbenim in kulturnim življenjem.

V območjih koncentracije urbanega prebivalstva se z naraščajočo kupno močjo, podaljšanim prostim časom in splošno motorizacijo povečuje mobilnost prebivalstva nasploh. Med spremembe življenjskih navad, povezanih z naraščajočo mobilnostjo sodi tudi povečana želja po potovanju zunaj kraja bivanja. Želja po spremembi pa ni prisotna samo v času letnega dopusta, temveč vse bolj tudi med krajšimi delovnimi premori, po opravljenih dolžnostih ob koncu delovnega dneva, ob koncu delovnega tedna in ob praznikih.

Ta oblika regionalne mobilnosti se je v zadnjih nekaj letih pričela razvijati tudi med obmejnimi regijami Jugoslavije, Avstrije in Italije, med njimi tudi v prostoru med SR Slovenijo in Koroško.

Analiza čezmejnega cestnega potniškega prometa

Cestni potniški promet čez državno mejo na odseku med Slovenijo, Italijo in Avstrijo se je v zadnjih desetih letih izredno povečal in ga je možno karakterizirati z naslednjim.

- Od leta 1959 do 1968 se je povečalo število prehodov motoriziranih potnikov v smeri v SR Slovenijo /in skoraj v enakem obsegu tudi v nasprotni smeri/ od 1 milijon 597 tisoč na 36 milijonov 825 tisoč ali za 22- krat.

Pri tem je zanimivo predvsem to, da je število prehodov tujih motoriziranih potnikov, ki prihajajo oziroma odhajajo iz SR Slovenije in Jugoslavije mnogo večje od števila tujih gostov, to je tistega števila, ki se registrira v turističnih prenočitvenih obratih.

Število potnikov, ki so prešli jugoslovansko-avstrijsko oziroma

jugoslovansko-italijansko mejno linijo v cestnih vozilih avstrijske registracije je več kot 8-krat večje od števila avstrijskih turistov, ki so bili registrirani v Jugoslaviji v prenočitvenih obratih vseh kategorij, to je v hotelih, pensionih, zasebnih sobah, motelih in planinskih domovih. To pomeni, da se je dobršen del avstrijskih potnikov mudil v Jugoslaviji le krajši čas, to je manj kot en dan.

Enodnevna potovanja motoriziranih potnikov se odvijajo večinoma v radiju do največ 200 km izven kraja stalnega bivališča. Če upoštevamo obe ugotovitvi hkrati je jasno, da se relativna večina potovanj avstrijskih potnikov lahko odvija predvsem v prostoru avstrijsko-jugoslovanskih obmejnih regij. Vse to kaže na pomen uvodoma nakazanih tokov, ki se pretakajo tudi preko mejne linije na odseku med Koroško in SR Slovenijo, in ki imajo svoj izvor in cilj v obmejnih regijah obeh dežel.

Če območje našega zanimanja skrčimo na mejni odsek med Koroško in SR Slovenijo, lahko ugotovimo, da odpade na sedem cestnih mejnih prehodov, ki leže na tem delu mejne linije, relativno skromnejši delež vsega čezmejnega potniškega prometa, vendar pa absolutne številke tudi tu niso majhne, saj je v letu 1967 število prehodov v eno smer doseglo 3 milijone potnikov. Če se ozremo le sedem let nazaj nam statistika pove, da je preko cest-

nih mejnih prehodov med Koroško in SR Slovenijo prišlo v Jugoslavijo leta 1960 le 116 tisoč potnikov, da se je torej obseg čezmejnega cestnega potniškega prometa v teh zadnjih 7 letih povečal za 25-krat.

Preko Koroške in SR Slovenije vodi eden izmed najpomembnejših krakov večmilijonskega turističnega cestnega toka, ki se vsako poletje usmerja iz severne, srednje in zahodne Evrope v Alpe in proti sredozemskim obalam. Ta tok modernih nomadov se ustavlja deloma tudi v obeh regijah v Koroški in SR Sloveniji, deloma pa teče še naprej proti jugu in jugovzhodu proti obalam Jadranskega in Egejskega morja. Cestne mejne prehode na mejni liniji med Koroško in SR Slovenijo bi lahko primerjali z mostovi, po katerih se pretaka ta turistični tok. Vendar predstavlja veliki poletni turistični tok le del čezmejnega prometa, kajti drugi del odpada na kratkotrajne tokove med obmejnimi regijami.

Leta 1960 je mejno linijo med Koroško in SR Slovenijo prestopilo v eni smeri /proti Jugoslaviji/ komaj 8.581 potnikov v vozilih jugoslovanske, 44.003 v vozilih avstrijske in 63.797 v vozilih drugih registracij. Do leta 1967 se je število potnikov v vozilih jugoslovanske registracije povečalo na 553.822, avstrijske na 851.206 in drugih tujih registracij na 1.557.400 potnikov. /Glej tabelo 1/

Tabela 1

Število in delež potnikov, ki so prešli /v smeri proti Jugoslaviji/ mejno linijo preko cestnih mejnih prehodov na odseku med Koroško in SR Slovenijo leta 1967.

Leto	<u>Potniki v vozilih:</u>							
	jugosl. reg.		avstrij. r.		drugih r.		skupaj	
	štev.	%	štev.	%	štev.	%	štev.	%
1960	8.581	7,4	44.003	37,8	63.797	54,8	116.381	100,0
1964	63.238	12,2	174.965	33,7	280.315	54,1	518.518	100,0
1867	553.822	18,7	851.206	28,7	1557.402	52,6	2962.430	100,0
=====								

Kljub pomembnosti avstrijsko-jugoslovanskih cestnih mejnih prehodov za poletni mednarodni turistični tok tvorijo skoraj polovico potnikov, ki prehajajo preko obravnavanega mejnega odseka, potniki iz dveh sosednjih držav, to je Avstrije in Jugoslavije.

Naj ob tem navedemo dva primera iz ankete, izvedene leta 1968 in 1969 na obeh najpomembnejših mejnih prehodih na Ljubelju in Podkorenu. Ob jugoslovanskem državnem prazniku 29.XI. in istočasno delovnem dnevu v Avstriji, torej v času izven turistične sezone je prestopilo mejo v eni smeri 2.682 potnikov. Večina, to je 85% je bila iz slovenskih obmejnih regij, ostanek pa skoraj v celoti iz Koroške. Delež potnikov iz oddaljenejših regij oziroma držav je bil ta dan neznat.

Drug vzorec dobljen v začetku junija, to je v času začetka poletne turistične sezone in ki velja prav tako za mejne prehode Ljubelj in Podkoren, kaže da je v teku enega dne in sicer v nedeljo prešlo mejo /prav tako v eni smeri/ 4.978 potnikov. Od teh jih je 42% odpadlo na prebivalce obmejnih regij, pri katerih je bil izvor in cilj vožnje prav tako na Koroškem in v Sloveniji.

Tabela 2

Število potnikov, ki so prešli /v smeri proti Jugoslaviji/ mejno linijo preko cestnih mejnih prehodov na odseku med Koroško in SR Slovenijo v posameznih mesecih leta 1967.

<u>Potniki v vozilih:</u>			
<u>Me- sec</u>	<u>jugosl. reg. štev.</u>	<u>avstrijske reg.</u>	<u>drugih registr.</u>
J	11.120	18.310	4.124
F	50.996	21.317	4.455
M	31.203	53.439	20.847
A	29.766	55.675	27.872
M	74.489	113.714	101.333
J	44.032	82.326	219.379
Jl	67.585	119.298	437.211
A	68.645	155.633	522.903
S	73.141	83.372	131.536
O	45.176	71.858	54.471
N	30.320	40.996	15.527
D	26.061	34.776	17.649

=====

Če rezultat ankete povežemo zopet s podatki statistike /glej tabelo 2/, lahko ugotovimo, da so tokovi motoriziranih potnikov iz oddaljenejših izhodišč izven glavnih poletnih turističnih mesecev v primerjavi s tokovi, ki se odvijajo le med obmejnimi regijami, relativno manj močni.

Veliki evropski mednarodni turistični tokovi, ki se pretakajo preko Koroške in SR Slovenije, so torej omejeni predvsem na štiri letne mesece, na junij, julij, avgust in september. V ostalih mesecih pa na obravnavanem mejnem odseku prevladujejo tokovi, ki imajo izhodišče v obmejnih regijah, to je v območjih naselitvene koncentracije, na Koroškem ^v in Celovski kotlini ter v SR Sloveniji v Ljubljanski kotlini in na vzhodnem Koroškem.

Pomen čezmejnega prometa v okviru obeh obmejnih območij je razviden tudi iz strukture prometa na posameznih cestnih mejnih prehodih. Na prehodih Jezersko, Mežica, Holmec, Libeliče in Vič odpade večina čezmejnega potniškega prometa na avstrijske in jugoslovanske ali še točneje na potnike iz slovenskih in koroških obmejnih regij. Mednarodni turistični tokovi so omejeni skoraj v celoti na mejna prehoda Ljubelj in Podkoren /glej tabelo 3/

Tabela 3

Delež potnikov iz Jugoslavije, Avstrije in drugih držav na posameznih cestnih mejnih prehodih med SR Slovenijo in Koroško leta 1967

Mejni prehod	<u>Potniki v vozilih:</u>		
	jugosl. reg. %	avstrijske reg. %	drugih reg. %
Podkoren	6,7	17,4	75,9
Ljubelj	20,2	25,3	54,5
Jezersko	24,9	49,0	26,1
Mežica	82,4	17,6	-
Holmec	52,3	44,7	3,0
Libeliče	92,5	27,5	-
Vič	31,8	64,3	3,9

Rezultati že citirane ankete kažejo tudi, da lahko tokove prebivalstva med obravnavanimi obmejnimi regijami po svojem osnovnem motivu delimo v dve skupini: v tokove z rekreativnimi motivi, med katere vključujemo tudi obiske znancev in sorodnikov in tokove z oskrbovalnimi motivi.

Stopnja odprtosti jugoslovansko-avstrijske meje je omogočila, da

se izletniška potovanja kot ena izmed tipičnih oblik regionalne mobilnosti sodobne urbanizirane družbe širijo ne glede na mejno linije. Poleg izletniških so med kratkotrajnimi potovanji med obmejnimi regijami najpomembnejša potovanja z oskrbovalnimi nagibi. Ta so se razmahnila zaradi razlik v cenah nekaterih artiklov ali zaradi različnega sortimana ponudbe.

Ker je te nakupe mogoče realizirati tudi v manjših krajih, so ti tokovi največkrat omejeni na razmeroma ozek obmejni pas. Pogosto pa sta oba omenjena motiva združena pri enem potovanju.

V zadnjih letih je obravnavana mejna linija v precejšnji meri izgubila svojo ločevalno moč. Z odprtostjo meje se je lahko sprostila regionalna mobilnost obmejnega prebivalstva v obliki kratkotrajnih potovanj. Sedanji tokovi prebivalstva obeh obmejnih regij postajajo tako ena izmed pozitivnih, preko mejne linije delujočih silnic, saj se prostorske funkcije obeh regij lahko med seboj dopolnjujejo s čimer se možnosti prebivalstva lahko širijo v skladu z navadami in željami sodobne družbe.

Program raziskovalne naloge

**VREDNOST IN IZKORIŠČENOST REKREACIJSKIH POVRŠIN
V SR SLOVENIJI**

**Inštitut za geografijo Universe
v Ljubljani**

D i r e k t o r :
prof.dr.Vl. Klemenčič

Predlagani nosilec:
dr. Matjaž Jeršič

VSEBINA

1. Naslov projekta	str.	1
2. Raziskovalna naloga	"	1
3. Nosilec raziskovalne naloge	"	1
4. Uvodni del, Opredelitev osnovnih raziskovalnih pojmov	"	1
5. Namen in cilj naloge	"	12
6. Metoda empiričnega proučevanja	"	14
7. Startna točka	"	18
8. Program dela	"	20
9. Delovna hipoteza	"	31
10. Predvidene terminske realizacije programa	"	37
11. Finančni načrt	"	39

1. Naslov projekta

RAZISKOVALNA NALOGA V OKVIRU PROJEKTA REGIONALNI PROSTOR-
SKI PLAN ZA OBMOČJE SR SLOVENIJE

2. Raziskovalna naloga:

VREDNOST IN IZKORIŠČENOST REKREACIJSKIH POVRŠIN V SR
SLOVENIJI

(Podnaslov: Empirično proučevanje sedanjih in bodočih
rekreacijskih navad kot osnova ugotavljanja prostor-
skih učinkov in zahtev.)

3. Nosilec raziskovalne naloge

Dr. Matjaž Jeršič, znanstveni sodelavec Inštituta za
geografijo Univerze v Ljubljani

4. Uvodni del. Opredelitev osnovnih raziskovalnih pojmov

4.1. Predmet proučevanja

V zasnovani raziskavi predstavljamo program
empiričnega proučevanja re-
kreacije kot enega izmed
funkcijskih elementov pro-

s t o r a . Med osnovnimi kategorijami funkcij človeka v sedanji družbi in prostoru (stanovanjska, delovna, oskrbovalna, izobraževalna, prometna in rekreativna funkcija) je rekreativna funkcija ostajala do zadnjih let prostorsko le deloma proučevana, čeprav je prav tako kot ostale prostorsko lokalizirana.

Medtem, ko so različne znanstvene discipline posvečale precejšnje pozornost stacionarni obliki turizma kot parcialnemu delu rekreacije, ki je običajno vezana na čas letnega dopusta, so ostale oblike rekreacije, čeprav so za funkcije prostora prav tako marsikje pa celo pomembnejše, ostane ob strani znanstveno raziskovalnega interesa.

Fenomen rekreacije v urbaniziranih področjih ni samo problem počitniško-dopustniških krajev, turističnih krajev temveč prav tako drugih rekreacijskih področij, objektov in naprav, ki se vežejo ne toliko na čas letnega dopusta, temveč na vsakodnevni, nedeljski ali praznični prosti čas.

Razporedba prostega časa preko leta omogoča teoretično 960 netto ur za vsakodnevno rekreacijo (* 1), 1365 netto ur za rekreacijo ob koncu delovnega tedna oziroma

(* 1) Dnevna rekreacija: 240 dni x 4 ure = 960 netto ur/letno

praznikih (≈ 2) /pri petdnevnem delovnem tednu/, ter 260 netto ur ob rednem letnem dopustu (≈ 3).

Že ta zgolj teoretično postavljena razmerja v razporeditvi prostega časa, ki omejujejo prostor izkoriščanja v rekreativne namene, nas vodijo k ugotovitvi, da se prostorski problemi rekreacije vežejo tako z urejanjem in planiranjem stanovanjskih sosesk in mestnih četrti, rekreacijskih področij praznične in nedeljske rekreacije in končno počitniških turističnih naselij ali regij. Marsikje in tudi v Sloveniji se veče funkcioniranje vseh treh naštetih oblik na isti prostor.

(≈ 2) Nedeljska in praznična rekreacija:

$105 \times 13 \text{ ur} = 1365 \text{ netto ur/letno}$

(≈ 3) Počitniško dopustniška rekreacija:

$20 \times 13 \text{ ur} = 260 \text{ netto ur/letno}$

Členitev rekreacije

počitnice

kratkotrajne oblike
presteга časav kraju
bivanjaizven kraja
bivanjavsakodnevni
prosti časprosti čas
ob koncu
tednakratek
dopust

v državi

v tujini

v kraju
bivanjaizven kraja
bivanja

v državi v tujini

4.2. Pojem rekreacije

Pod pojmom rekreacija razumemo časovno kratkotrajno urno ali večdnevno restitucije zaradi zmanjševanja ali odpravljanja utrujenosti, ki nastaja ob delu, kot tudi izključitev obveznosti in skrbi zaradi regeneracije fizične in psihične energije. V splošnem lahko definiramo: "Rekreacija pomeni obnavljanje ali krepitev fizičnih in psihičnih sposobnosti oslabljenih ali ogroženih zaradi življenjskih in delovnih razmer".

Rekreacija se običajno deli v dve skupini: pasivno, ki se odvija brez večje fizične aktivnosti udeleženca (t.j. prisostvovanje pri zabavnih, kulturnih, športnih in družbenih manifestacijah, pogosto celo indirektno s pomočjo sodobnih optičnih ali slušnih tehničnih komunikacijskih sredstev) in aktivno, pri kateri udeleženec sam sodeluje in to ne zgolj z opazovanjem.

Členitev raziskovalnega programa se nanaša skoraj v celoti na drugo skupino, torej na aktivno rekreacijo saj se predvsem ta del veže na večje prostorske kvantitativne in kvalitativne zahteve.

4.3. Rekreacija in prostor

Determinanta čas pri sedanjih tehnično-ekonomskih pogojih omejuje prostor rekreacije na več stopenj.

- Vsakodnevna rekreacija navezana na prosti čas po opravljenih dnevni dolžnostih, ki se lahko odvija v stanovanju, stanovanjski soseski, kraju bivanja ali njegovi bližnji okolici.
- Poldnevna, eno do trodnevna rekreacija navezana predvsem na prosti čas ob koncu delovnega tedna ali ob praznikih. Vezana je na kraj stalnega bivanja ali na takoimenovano izletniško disperzivno območje.
- Počitniško-dopustniška rekreacija vezana na čas letnega dopusta, redkeje tudi na čas večjega števila prazničnih dni. Prostor realizacije je glede na oddaljenost od izhodišča vsaj teoretično neomejen, v praksi pa se tudi v tej obliki javljajo določene prostorske zakonitosti.

Vse naštetе oblike so geografske pogojene in odvisne od številnih socialno-ekonomskih elementov, vsi pa součinkujejo v okviru dveh glavnih komponent: to sta prostor in prebivalstvo.

4.4. Rekreacija in prostorsko urejanje

Rekreacija je torej omejena na določen prostor in na določeno prebivalstvo; s tem pa sodi njeno proučevanje med prostorske vede in hkrati v okvir raziskovanj v zvezi s načrtnim urejanjem prostora.

V zvezi s funkcioniranjem rekreacije v prostoru se pojavlja niz problemov, katerih reševanju naj bi služile raziskovalno proučevanje. Proučevanje rekreacije se nareč veže z naslednje prostorsko problematiko:

- a) Realizacija prostorskih zahtev rekreacije sovpada z zakonitostmi naselitvene, gospodarske in prometne strukture. Zahteve pri ohranitvi in zaščiti naravnih pokrajin, zaščiti vrednosti njenih sestavnih elementov kakor tudi formiranje novih rekreacijskih površin ali naprav pa je pogosto v konkurenčnem odnosu do zakonitosti drugih prostornih struktur. Posebno v naseljih ali v gosto naseljenih urbaniziranih območjih se pojavlja konkurenca v izkoriščanju tal, pogosto v škodo rekreativni funkciji. S tem v zvezi se javlja naloga **u s t r e z n e** **r a z d e l i t v e** **p o v r š i n**, **u s t r e z n e** **z a š č i t e** **n a r a v n i h** **d o b r i n**, ki so za rekreacijo osnovnega pomena.

Naloge prostorskega urejanja, ki izhajajo iz tega, so zelo obsežne. Na primer:

- Izboljšanje oziroma zagotovitev higijenskih in zdravstvenih razmer v naselju z ustrezno čistostjo zraka, zaščito pred hrupom ipd.
- Ohranitev določenega deleža zelenih površin, ki morajo biti locirane v ustrezni razdalji in javno dostopne.
- Ustrezna zaščita oziroma ohranitev rekreacijskih površin pred prostorskim posegi, ki negativno vplivajo na rekreacijo. To je pomembno zlasti v posebej privlačnih počitniško-dopustniških in izletniških področjih. To so predvsem večje industrijske površine, neustrezna predvsem pregosta gradnja ipd.
- Izboljšanje prometnih naprav, ki naj omogočijo hitro in ceneno dosegljivost rekreacijskih področij. Sem kaj sodijo ustrezne cestne povezave, žičnice, parkirni prostori, pristanišča ipd.
- Izboljšanje zlasti pa prilagajanje rekreativne ponudbe povpraševanja, to je željam in potrebam potrošnikov rekreacije; zlasti še urejanje in prilaga-

janje prostora rekreativnih aktivnostim (od lova, ribolova, hoje, sprehajanja, različnih športnih dejavnosti, razgledišč ipd).

- Zaščita rekreativne vrednosti posameznih prirodnih atraktivnih elementov pred negativnimi vplivi - onesnaženja vode, tal ipd.

b) Idealni koncept zahteva naj bi se rekreativne vrednosti prostora izrabljale tako, da bi bilo ohranjeno biološko, vodno in klimatsko ravnovesje, saj v ciljnih področjih rekreacije vrše svoje funkcije običajno tudi druge na prav isti prostor navezane primarne dejavnosti: kmetijstvo, gozdarstvo, lovstvo in ribištvo. Neustrezna sinhronizacija med temi uporabniki lahko vodi do škode na račun ene ali druge dejavnosti. Naloga prostorskega urejanja s tem v zvezi je, da pospešuje simbiozo naštetih panog, ki so odvisne od istih naravnih danosti.

Naloga, ki izhajajo iz te problematike pa so predvsem naslednje:

- Moderno kmetijstvo teži k izrabi površin v območjih z boljšimi pogoji in k racionalizaciji produktivnih površin vsled česar se marsikje, kjer so pogoji za intenzivno izrabo slabši umika. Pogosto pa se prav področja z ekstenzivno kmetijsko izrabo istočasno tudi turistično atraktivna. Z umikom kmetijstva v takih področjih pokrajina izgublja na svoji rekreativno-funkcionalni in fiziognomski vrednosti. To velja predvsem za področja gorskih kmetij in planin, kjer se z zaraščanjem travnikov in pašnikov funkcionalna vrednost za rekreacijske dejavnosti manjša.

Istočasno pa nastaja v področjih z ekstenzivno agrarno strukturo tudi problem v zvezi z zaostajanjem ekonomsko-socialnega razvoja, ki se ne očituje samo v izrabi tal, temveč tudi v naselitveni strukturi.

Rekreacija in z njo povezane dejavnosti zaradi svoje sezonske variabilnosti ali zaradi svojega precejšnjega ekonomskega učinka ne morejo nuditi povsod funkcije nove in samostojne eksistenčne osnove. Iz naštetega izvira prav tako ena izmed nalog prostorskega urejanja: v okviru rekreativne funkcije omogočiti dodatno zaposlitev, o b d r ž a t i p r e b i v a l s t v o i n o h r a n i t i

k u l t u r n o p o k r a j i n o .

- c) Ugotoviti, da potrebuje potrebnik rekreacije počitek in sprostitev slede nadaljnje prostorske zahteve: za sproščanje in pridobivanje psihičnih in fizičnih sil je potrebno diferencirano naravno okolje in ustrezne naprave.

Rekreativno področje pa lahko s posameznimi tehničnimi rekreacijskimi napravami izgubi na prirodni izvirnosti ali atraktivnosti, toda obenem pridobi na privlačni moči za vse močnejšo skupino povpraševalcev, ki si žele naprave za različne rekreativne aktivnosti .

S tem v zvezi se pogosto pojavlja alternativno vprašanje: nedotaknjena ali opremljena pokrajina ali popoln mir ali rekreativna aktivnost in do kakšne stopnje? Čeprav vse socialne skupine nimajo enakih navad in želja, prevladuje na osnovi tujih empiričnih dognanj ugotovitev, da si večina povpraševalcev rekreacije ne želi popolne osamitve v naravi, temveč okolje sproščenih odnosov in rekreativnih aktivnosti. Na drugi strani pa se večina nagiba proti zgubljanju stika z naravo, hrupu ali pretirani gostosti izkoriščanja rekreativnih površin.

Iz navedenega izhajajo prav tako naloge, ki naj zagotove ustrezno nasičenost rekreacijskih površin; ustrezen odnos med naravnim okoljem in rekreacijskimi napravami, diferenciranemu povpraševanju po turističnih dejavnostih naj bi odgovarjala ustrezna ponudba.

Vsem željan po ohranitvi elementarnih rekreacijskih dejavnikov mora torej slediti ustrezna politika širitve turistično terciarnih funkcij in svedno usmerjanje miru in rekreacijskih dejavnikov.

5. Namen in cilj naloge

Za reševanje vseh naštetih problemov naj bi projekt prispeval bistvene rešitve. Predvidevanja kdaj, kako in kje naj bi investicijska vlaganja lahko dosegla odgovarjajoči cilj bodo med osnovnimi cilji toda

brez analize skupnih ekonomskih stroškov in istržkov.

Za zadovoljivo prostorsko usmerjanje rekreacije in kot osnova čistemu ekonomskemu planiranju namreč niso potrebni le izračuni stroškov in istržkov, temveč predhodno tudi poznavanje navad, želja in potreb rekreacijskih konzumentov v prostoru, pri čemer je za prognoziranje še posebej pomembno vprašanje kako vplivajo posamezni dejavniki na rekreacijske navade, njihovo strukturo in obseg v prostoru.

Programski cilji proučevanja naj bi bili združeni v naslednjih točkah:

- a) Znanstveno proučevanje rekreacijskih navad, želja in potreb. Spoznavanje rekreacijskih dejavnosti po obsegu in času v prostoru kot predpogoj ekonomske-investicijskega planiranja rekreacijskih področij, kajti od vrste in

realizacije rekreacijskih dejavnosti zavisi vrednost nekega prostora, od tega pa zavisi tudi način in obseg opremljenosti.

- b) Ugotavljanje vpliva dejavnikov, ki uravnavaajo rekreacijske navade in potrebe. Vsaka od rekreacijskih dejavnosti je namreč odvisna od kombinacije različnih dejavnikov. Brez proučitve posameznih dejavnikov je lahko prognoza, s tem pa tudi odločitve subjektivna v tolikšni meri, da vodi celo v povsem napačne odločitve.

6. Metoda empiričnega proučevanja

Statistika turizma, še bolj pa statistika celotnega kompleksa rekreacije je ena izmed ovir pri raziskovalnem proučevanju. Medtem ko pojav izletniške in vsakodnevne rekreacije statistično sploh ni registriran, je razpoložljiva statistika turizma pomanjkljiva. Pomanjkljivosti so posledica teavne ločitve pri statističnem diferenciranju turistov in številnih povezav turizma in rekreacije

z drugimi družbeno-ekonomskimi dejavnostmi. Raziskovalne ali statistične institucije v razvitih državah izvajajo v zadnjih letih občasna ali stalna posebna opazovanja ali anketiranja, da bi tako dobili osnovo za znanstveno, predvsem pa prostorsko plansko proučevanje rekreacije.

Poleg razpoložljivih statističnih pokazateljev zahteva znanstvena proučitev predhodno naštetih ciljev, zlasti če se želi dobiti ustrezen kvantitativen rezultat, določena empirična opazovanja, anketiranja, štetja ipd. Pri tem se na razpolago tri metodološke različne možnosti, ki najv bi se deloma uporabile tudi pri realizaciji predloženega projekta.

- a) Proučevanje v ciljnem področju ob pomoči ankete med koristniki rekreacije ali z indirektnimi štetji ali opazovanji.
- b) Merjenja (ali tudi anketiranja) rekreacijskih prometnih tokov med izhodišči in ciljnim področji.
- c) Reprezentativna anketiranja med potencialnimi koristniki rekreacijskih storitev v izhodišču, to je kraju stalnega bivanja.

Ad a) Cilj te metode so eksaktna kvantitativna merjenja realizacij rekreacije in njenih učinkov v prostoru. Za merjenja oziroma anketiranja je možno izbrati posamezne karakteristične dneve v letu, kar zahteva relativno majhne personalne in finančne stroške.

Raziskovalne rezultate lahko poseduje ta metoda pri proučevanju vsakodnevne, izletniške ali dopustniške rekreacije. Žal pa je pri vseh empiričnih raziskovanjih v ciljnem področju praktično težko doseči reprezentativno vrednost zbranih podatkov. Kljub temu pa lahko tako zbrani podatki služijo kot osnova pri širšem regionalnem, kot tudi ožjem komunalnem planiranju.

Ad b) Uporaba te metode je možna z novimi tehničnimi pripomočki (števniki aparati) ali z osebnim registriranjem prometnih tokov. Oba načina pa zahtevata personalno močno ekipo. Ta metoda daje razen za načrtovanje prometnih zmogljivosti tudi ustrezno osnovo za proučevanje rekreativnih gravitacijskih območij in koncentracije rekreativnega povpraševanja. Žal pa ne omogoča zbor gradiva za kavalno proučevanje posameznih dejavnikov, vsled česar je omejena tudi njena uporabnost pri izračunu prognoze.

Ad c) Pri proučevanju v izhodiščih je najlažje doseči reprezentativne podatke. Žal pa je metoda samo deloma ustrezna za proučevanje področij medregionalne rekreacije saj ustreza predvsem za proučevanje rekreacije domačega prebivalstva. Z uporabo ustreznega izbora anketirancev je možno z razmeroma majhnimi stroški doseči znanstveno vredne reprezentativne pokazatelje.

Pri proučevanju rekreacije v slovenskem prostoru, kjer imamo opravka z vsakodnevno, izletniško in počitniško obliko domačih in tujih konzumentov rekreacije je potrebno vse tri naštetе metodološke načine med seboj kombinirati.

7. Startna točka

Vse večji obseg mobilne rekreacije okoli turizma, ki ni vezan na prenočevanje izven kraja bivanja in ki ga zato statistika sploh ne zajema, zahteva določena empirična proučevanja.

Te potrebe so pred leti spoznali v vseh razvitejših regijah, kjer je postala rekreacija sestavni del človekove funkcije v prostoru in kjer kot pojavna oblika s svojimi učinki le ni več vezana le na nekaj počitniških dni. V zadnjih letih so bile zato izdelane številne empirične raziskave, ki zajemajo s sodobnimi empirično-kvantitativnimi metodami celoten in vedno bolj mobilni prostočasen del človekovega življenja.

V Sloveniji je bila dosedaj opravljena le vzorčna raziskava in sicer za izletniško rekreacijo Ljubljane, ki pa žal nima reprezentativne vrednosti.

Inštitut za geografijo Univerze osiroma nosilec predlaganega projekta je v času enoletnega študijskega bivanja v tujini izbral in pripravil podrobno metodologijo zadevnega proučevanja na osnovi večinoma neobjavljenih regionalno prostorskih načrtov in empiričnih

Fazickav, opravljenih v Franciji, Zahodni Nemčiji, na
Nizozemskem, Švedskem, Poljskem, v Finski in Danski.
Institucija, na kateri se je nosilec izpopolnjeval, je
namreč posebno močno usmerjena v prostorska prouče-
vanja rekreacije.

8. Program dela

8.1. Členitev programskih kompleksov

Program proučevanja rekreacije v slovenskem prostoru je glede na različne prebivalstvene in prostorne odnose možno deliti v več kompleksov. Čeprav na isti prostor vpliva običajno hkrati več kompleksov, je program sestavljen tako, da se lahko proučevanje sestoji iz več vsebinskih in časovno ločenih oziroma etapnih proučevanj.

I. Rekreacija in prostor slovenskih izhodišč:

- a) Dnevna rekreacija v kraju bivanja ali njegovi najbližji okolici.
- b) Izletniška rekreacija v disperzivni okolici posameznih izhodišč.

II. Rekreacija in prostor neslovenskih izhodišč:

- a) Izletniška rekreacija izhodišč, katerih disperzivne cone segajo v slovenski prostor (sosednja mesta SR Hrvatske ter Avstrije in Italije).
- b) Počitniška rekreacija evropskih izhodišč v slovenskem prostoru.

8.2. Dnevna in izletniška rekreacija

a) Rekreacija v kraju bivanja

Ker se vsakodnevna in pogoste tudi še konectedenska rekreacija izvaja v ožjem stanovanjskem okolju v katerem se preživi relativno največ prostega časa, je ta oblika in prostor rekreacije pri večini elasti pri mlajših in starejših starostnih skupinah med najpomembnejšimi, čeprav se ji posveča skoraj najmanj pozornosti.

Idealno stanovanjsko okolje se običajno identificira s naslednjimi rekreativnimi elementi: mir, sonce in zelenilo. Stanovanje četudi v zelenem okolju pa je pri sedanjem gradbenem načinu redko ustrezno tudi za funkcionalno rekreacijo. Javne zelene površine kot kažejo tuji empirični rezultati za vsakodnevno rekreacijo nimajo posebne vrednosti, če so oddaljeni od stanovanja več kot 15 minut pešhoje. Posebno pomembno za njihovo funkcijo in vrednost pa je, da je dajejo samo možnosti za sprehoč in pasivno opazovanje narave, temveč da so opremljeni s napravami za psihično in fizično sprostitvev.

V okviru teh konceptov je pomembna proučitev naslednjih prostornih elementov:

- rekreacijski elementi stanovanja (stanovanje z vrtom, s teraso, z balkonom, brez balkona),
- rekreacijski elementi izven stanovanja (posest vrtilčka, javne zelene in rekreacijske površine različnih kategorij, kot so parki, otroška in športna igrišča, kopališča itd).

b) Rekreacija izven kraja bivanja - poldnevna, eno do trodnevna izletniška rekreacija

Poldnevna, eno do trodnevna rekreacija se ujema predvsem z rekreacijskimi dejavnostmi ob koncu delovnega tedna ali ob praznikih. Pri nas označujemo to vrsto rekreacije s pojmom izletniški turizem, čoprav oznaka ni dovolj točna.

V mestih oziroma območjih večje prebivalstvene koncentracije se z naraščajočo kupno močjo in prostim časom večja mobilnost širokega kroga prebivalstva. S tem se tudi vse bolj povečuje pomen rekreacije izven kraja stalnega bivanja ob koncu tedna ali ob praznikih.

Določevalna determinanta za omejevanje izletniške rekreacije je njena prostorna omejenost okrog izhodišč, kot posledica časovne limitacije prostega časa, ki omejuje čas vožnje.

S tem ko postaja oziroma je postala rekreacija izven kraja bivanja ena izmed rednih življenjskih navad oziroma potreb sodobne družbe, postajajo tudi izletniška območja pomemben prostorski funkcijski element, ki ga pri problematiki odnosov mesto - okolica - prebivalstvo ni mogoče prezreti.

Za skupni koncept planiranja mestnih gravitacijskih območij je zato potrebna eksaktna strukturalna analiza rekreacijskih navad posameznih socialnih skupin in iz tega izhajajočega regionalna prognoza, katere izračun je možen le s pomočjo številnih deloma empirično ugotovljenih elementov: rekreacija izven kraja bivanja je namreč rezultanta prostega časa, osebnega dohodka, posedovanja prevoznega sredstva, poklicne in izobrazbene strukture, kvalitete stanovanja, starostne strukture, družinske strukture, tipa naselja, rasti prebivalstva, posedovanja sekundarnega-počitniškega bivališča in razporeditve prirodnih atraktivnih in tehničnih elementov.

Z rekreacijo izven kraja bivanja pa se vežejo številni receptivni prostorski elementi; ustrezna fiziognomska pogojena pokrajina, športna igrišča, smučišča, vodne površine, kopališča, izletniške poti, parkirni prostori, razgledišča, weekend naselja itd.

Empirično proučevanje vsakodneвне rekreacije v kraju bivanja in izletniške rekreacije v ustrezni disperzivni coni naj bi satorej izhajalo iz naslednjih delovnih ciljev.

Najprej bi bile ugotovljene vrste, smeri in obseg izletniških rekreacijskih oblik, kajti šele poznavanje rekreativnih oblik in navad dovoljuje diferencirati prostorsko ponudbo rekreacijskem povpraševanju. Ugotovljeni naj bi bili posamezni dejavniki rekreacije in na osnovi njihove vloge izračunan sedanjí in bodoči rekreacijski potencial ter ustrezne prostorske potrebe.

8.3. Podroben program proučevanja dnevne in izletniške rekreacije

I. Izhodiščni dejavniki proučevanja

a) Motivi prostorne mobilnosti:

- Sprememba okolja (beg izven hrupa, povratek k naravi).
- Struktura poklicnega dela (monotonija, neoseb-
nostni delovni svet, ...)
- Konflikti v poklicnem in zasebnem življenju
(želja po sproščeni in neposlovnih kontaktih,
"beg" izven vsakodnevnih problemov, ...)
- Želja po telesni obremenitvi (želja po gibanju).

b) Osnove za aktivnost v ciljnem področju

- Želja po prirodni pokrajini in direktnem vplivu posameznih prirodnih elementov.
- Želja po pristočasnih aktivnostih.
- Demonstracija socialnega statusa kot sredstvo simboličnega prestiža (element pri izboru dolo-
čenih rekreacijskih aktivnostih)

c) Osnove za izbor cilja

- Prestižni ali popularni pomen ciljne točke ali kraja.

- Opremljenost in atraktivnost cilja
 - vizuelni atraktivni elementi
 - prirodna fizična vednost
 - opremljenost za aktivno ali pasivno rekreacijo
 - gradbeni način ali stil opremljenosti.
- Oddaljenost rekreacijskih ciljev v povezavi s časovno odvisnostjo.
- Demografsko socialni dejavniki (starostna struktura, družinska struktura).
- Dejavnik socialne slojevitosti (pri višjem socialnem sloju je interesno polje širše).
- Dohodek (z naraščajočim dohodkom se večja udeležba, to je potencial).
- Stanovanjski pogoji v kraju bivanja (velikost naselja, opremljenost soseske, kvaliteta stanovanja).
- Posedovanje prometnega sredstva

II. Prostorna razporeditev vsakodnevne in izletniške rekreacije:

- a) Obseg dnevne in izletniške rekreacije. Ugotovitev sedanjega rekreacijskega potenciala.
- b) Prostorna razporeditev rekreacijskega povpraševanja.

Ugotovitev disperzivnih rekreacijskih območij.
Izdvojitev različnih tipov rekreacije na osnovi
njahove regionalne, časovne variabilnosti.

- c) Vpliv naravnih atraktivnih dejavnikov na razporeditev rekreacije.
- d) Vpliv rekreacijskih naprav na razporeditev rekreacije.
- e) Vpliv prometnih komunikacij na rekreacijsko povpraševanje.

III. Prognoza

- a) Ugotovitev bodočega vsakodnevnega in izletniškega rekreacijskega potenciala.
- b) Ugotovitev obsega bodočih rekreacijskih dejavnosti in njih vpliv na izkoriščanje in modificiranje prostora.
- c) Izračun prostorskih potreb.

8.4. Počitniško-dopustniška rekreacija

Tudi pri delu dinamične rekreacije, ki je povezana s prostim časom ob letnem dopustu in bivanjem izven kraja stalnega bivanja, ki jo ponavadi označujemo s pojmom turizem, nam turistična statistika daje le delno možnost ugotavljanja odnosa rekreacijskih potrošnikov do prostora.

Poleg znanih dejavnikov je potrebno proučiti predvsem kakšno vlogo vrše geografsko pogojeni elementi (razdalja med izhodišči in ciljnim področji) na tvorjenje turističnih krajev. Pri tem je še posebej pomembno ovrednotiti "vožnjo" in "bivanje", saj se počitniški turizem koncentrira v določenih prostorih, ki glede na primarne in sekundarne atraktivne dejavnike prednačijo. Pri tem pa zavisi stopnja učinkovitosti atraktivnih dejavnikov od mnogih prostornih dejavnikov, ki delujejo v izhodišču in ciljnim področju.

Turistična atraktivnost namreč ni permanentno svojstvo motiva, temveč relativno, saj je odvisno od rekreacijskih navad, ki pa so spremenljive. Zato je vrednost nekega prostora možno ovrednotiti le s proučevanjem prostornih rekreacijskih zahtev in navad turističnih konsumentov.

Navade, želje in potrebe odvisne od kompleksa drugih elementov ne določajo samo kvalitete turistično-rekreativne vednosti nekega motiva, temveč so tudi osnova za ekonomsko analizo.

Program

I. Izhodiščni dejavniki

Pri proučevanju počitniške rekreacije delujejo isti dejavniki kot pri predhodnih oblikah dnevne in izletniške. Zato velja za proučevanje ista programska shema, navedena na strani 25.

II. Prostorna rasporeditev počitniške rekreacije

- a) Obseg, smer in struktura počitniško rekreacijskih tokov. Ugotovitev rekreacijskega potenciala, ki gravitira v slovenski prostor.
- b) Prostorna rasporeditev počitniško rekreacijskega povpraševanja. Izdvojitev različnih tipov rekreacije na osnovi njihove regionalne in časovne variabilnosti.
- c) Fotovalne in počitniške navade. Prednostno udeleževanje v ciljnem področju vezano na prostorske zahteve. Rekreacijska pričakovanja konsumentov odvisna od prostorskih kvalitete.

- d) Vpliv in vrednost naravnih atraktivnih elementov kot kristalizacijskih jeder. Naravni atraktivni elementi v povezavi s počitniško predstavo in pričakovanji.
- e) Vpliv rekreacijskih naprav na rasporeditev počitniške rekreacije.
- f) Vpliv geografskega položaja in prometnih komunikacij na rekreacijsko povpraševanje. Geografsko-nacionalne sociološke in transportne oblike počitniško- rekreacijskih tokov.

III. Prognoza

- a) Ugotovitev obsega in posameznih pomembnejših zvrsti rekreacijskih dejavnosti vezanih na iskoriščanje prostora.
- b) Izračun prostorskih potreb.

9. Delovna hipoteza

9.1. Vsakodnevna in izletniška rekreacija

Vsakodnevna in izletniška rekreacija, ki postaja v slovenskem prostoru vse pomembnejši funkcionalno-prostorski pojav, je ostala dosedaj statistično in raziskovalno praktično povsem neobdelana, čeprav je v mnogih turistično-rekreacijskih projektih, žal samo okvirno navedena med osnovnimi vrstami prostorskega povpraševanja. Tudi dejansko se danes v Sloveniji mnoge turistično-rekreacijske naprave pa tudi regije odvisne od vsakodnevne ali izletniške rekreacije.

Pri postavljanju hipotez v zvezi s proučevanjem te vrste rekreacije so uvodoma pomembne naslednje splošne prostorske ugotovitve:

- a) Za vsakodnevno rekreacijo je še vedno najpomembnejše stanovanje oziroma njegovo neposredno okolje. Rekreacijske naprave za vsakodnevno rekreacijo redko vrše svojo funkcijo, če so oddaljene od stanovanja več kot 15 minut.

Razdalje poldnevni, eno do triidnevni turistično rekreacijskih potovanj se omejuje na daljavo do 150 km

okrog izhodišča. Znotraj con s to razdalje se tvorijo nadaljnje notranje cone z večjo ali manjšo intenzivnostjo izletniških tokov. Poldnevni izleti se večeje v glavnem na disperzivno cone z razdalje 40 do 50 km, celodnevni pa so najintenzivnejši v coni do 80 km in le redko presežejo 150 km.

V pogledu receptivnih motivov, to je raznovrstnosti, atraktivnosti, koncentriranosti in oddaljenosti motivov od izhodišč slovenskih in sosednjih regij ima slovenski prostor za razvoj vsakodnevne, še bolj pa izletniške rekreacije prav gotovo pomembno vlogo, saj meji na dve ekonomski razviti državi z mestnimi aglomeracijami, pa tudi večja mesta sosednje Hrvaške segajo s svojimi izletniško-disperzivnimi conami v Slovenijo.

Cone pomembnejših izhodišč: Ljubljana (200.000 prebivalcev), Maribora (110.000), Rijeke (120.000), Zagreba (150.000), Trsta (300.000), Gorice (50.000) Udin (80.000), Celovca (70.000) in Graza (230.000) pokrivajo z razdaljo 40 km kot hipotetične disperzivno cone poldnevne izletniške rekreacije večino Slovenije; cone celodnevnih rekreativnih potovanj pa celoten slovenski prostor.

b) Izletniška kvota niha pri zahodno-evropskih mestih: pri večjih od 20 do 50 %, pri srednjih od 20 do 30 %. (Izletniška kvota zajema delež prebivalstva, ki ob lepem vremenu, ob koncu tedna odhaja redno na eno ali dvodnevni izlet izven kraja stalnega bivanja). To kvoto je mogoče pri proučevanju v slovenskem prostoru uporabiti zgolj za hipotetične zaključke, saj se posamezna predhodno naštetá mesta, katerih izletniška disperzivna območja segajo v Slovenijo, razlikujejo po svoji družbeno-ekonomski strukturi in s tem tudi po različnih rekreacijskih navadah in potrebah.

- Če bi na osnovi tujih ugotovitev upoštevali hipotetičen podatek, da znaša sedanji izletniški potencial obeh večjih slovenskih mest: Ljubljane in Maribora 20 % in da se izletniška rekreacija ~~se~~ obeh realizira večinoma v Sloveniji, bi lahko računali ob lepem vremenu ob koncu tedna z izletniškim potencialom 61.000 izletnikov. (Ekstremi so predvidoma še višji).
- Če predpostavljamo, da znaša konec - tedenski izletniški potencial ostalih neslovenskih mest, to je Zagreba, Graza, Celovca, Udin in Rijeke skupno 210.000 oseb in da odpade na slovenski prostor računano zelo rezervirane 20 % prostorne realizacije, dobimo nadaljne vsote 40.000 izletnikov.

- Če sklepamo, da znaša sedanji izletniški potencial obeh sosednjih mest Trsta in Gorice 70.000 oseb, in da gravitira od teh v Slovenijo vsaj 60 %, dobimo nadaljno vsoto 40.000 izletnikov.

Skupen hipotetičen povprečen konec-tedenski izletniški potencial večjih mest, ki gravitirajo v slovenski prostor znaša tožej 150.000 do 200.000 oseb, ne upoštevajoč pri tem viškov, ki te izračune občasno prese-gajo.

Hipotetična navajanja kažejo, da je izletniški turizem že dobil obseg prostorskega pojava, ki ga zaradi svojega sedanjega in bodočega vpliva na prostor kaže resno raziskovati. (Medtem ko je znanstveno-raziskovalna dejavnost dnevni in izletniški rekreaciji posvetila komaj omeje vredno pozornost, ga dnevno časopisje v okviru svojih možnosti že redno zasleduje.) Prav tako malo pozornosti pa se posveča vsakodnevni rekreaciji, razen tistim oblikam, ki so povezane s šolskim ali aktivnim športnim udejstvom.

Proučevanje vsakodnevne in izletniške rekreacije v Sloveniji je povezano z reševanjem mnogih prostorskih problemov, ki smo jih kot splošne navedli že uvodoma. Tu naj jih le i ilustriramo z nekaterimi očitnimi primeri.

- Problem prometnih komunikacij (prometna prenasičenost v času izletniških viškov na Koprskem), parkirnih prostorov (v celotnem slovenskem obalnem področju).
- Problem prenasičenja rekreacijskih površin zaradi občasnega izletniškega povpraševanja. (prenasičenost kopaliških zmogljivosti ob slovenski obali, sanučišč v Kranjski gori, Krvavcu, Pohorju itd.)
- Problem prilaganja rekreacijskih naprav novim rekreacijskim navadam in potrebam. (V zadnjih desetih letih je bilo v Sloveniji zgrajenih nad 35 žičnic s skupno urno kapaciteto nad 20.000 oseb, pri čemer niso upoštevane manjše prenosne žičnice.) Velik del novih rekreacijskih naprav je odvisen prav od izletniškega turizma; ker njegovih prostorskih potreb ne poznamo, jih je težko objektivno planirati. Ne v a i n v e s t i c i j s k a v l a g a n j a v rekreacijske naprave prav tako računa je zmognim izletniškim povpraševanjem, žal brez ustreznih osnovnih znanstveno raziskanih argumentov.

Ker vloga vsakodnevno in izletniške rekreacije niti statistično niti znanstveno-

raziskovalno ni proučena, je v večini elaboratov pojav sgolj hipotetično vključen med elemente povpraševanja, včasih prezrt, ponekod pa se zaradi subjektivnih ocen daje pretiran pomen.

10. Predvidene terminske realizacije programa

10.1 Do 30. aprila 1970

- Proučitev vsakodnevne in koncededske izletniške rekreacije slovenskega prebivalstva.
 - Izvedba reprezentativnega poizvedovanja - anketiranja. Uporaba metode slučajnega izbora v izhodiščih rekreacije, to je v izbranih naseljih različne velikosti in z različno socialno strukturo (mikrocensus).
 - Zbiranje dodatnih in indirektnih pokazateljev v ciljnih področjih.
 - Obdelava in analiza zbranih podatkov, ugotovitve in zaključki.
 - Prognoza na osnovi zbranih pokazateljev.
 - Izračun prostorskih potreb in zahtev vsakodnevne in izletniške rekreacije slovenskega prebivalstva.
 - Hipotetični rezultati mobilne vsakodnevne in izletniške rekreacije neslovenskih izhodišč (izhodišč sosednjih držav in SR Hrvatske).

10.2. Do 31. decembra 1970

- Proučitev mobilne vsakodnevne in konectedenske izletniške rekreacije sosednjih neslovenskih izhodišč.

• Zbiranje pokazateljev v ciljnih ali vmesnih področjih.

• Obdelava in analiza zbranih podatkov, ugotovitve in zaključki.

• Prognoza mobilne vsakodnevne in izletniške rekreacije, ki se bo realizirala v slovenskem prostoru.

• Izračun prostorskih potreb in zahtev.

10.3 V letu 1971

Proučitev prostorskih elementov počitniške rekreacije.

11. Finančni načrt11.1. Program do 30. aprila 1970 (10.1)I. Osební dohodki

- nosilec naloge - 1180 ur po 9,55	N/din	11.033,00
- tehnično osebje (analitiki, kartografi) = 3750 ur po 6,90	"	25.875,00
	N/din	36.908,00
obvezni prispevek	"	19.930,00
	N/din	56.838,00
- študentje (anketiranje, zbiranje gradiva) 3250 ur po 7,70	N/din	25.062,00
II. Potni stroški in dnevnice	"	11.000,00
III. Režija - ostali materialni izdatki	"	50.100,00
		<hr/>
Skupaj	N/din	143.000,00
		=====

11.2 Program do 31. decembra 1970 (10.2)

I. Osební dohodki

- nosilec naloge - 1400 ur po 9,35	N/din	13.090,00
- tehnično osebje (zbiranje podatkov, analitska obdelava, kartografska dela) = 4500 ur po 6,90	"	31.050,00
	N/din	44.140,00
osebni prispevek	"	23.835,00
	N/din	67.975,00
- študentje (zbiranje gradiva, analize)	"	8.025,00
II. Potni stroški in dnevnice	"	12.000,00
III. Režija - ostali materialni izdatki	"	47.000,00
Skupaj	N/din	135.000,00
	=====	

11.3. Program za leto 1971 bo sestavljen kasneje

PRIRODNE LEKOTE IN DRUGI PRIRODNI

FAKTORJI KOT OSNOVA TURIZMA

VSEBINA

	stran
1.0. Uvod	1
1.1. Rekreativno-turistična vrednost prirodnih elementov	1
1.2. Rekreativno-turistična vrednost prirodnih elementov in lokacijski principi	4
1.3. Predpogoji za izkoriščanje prirodnih elementov s turistično-rekreativno vrednostjo	6
1.4. Prirodni elementi s turistično-rekreativno vrednostjo in sekundarna turistična ponudba	7
1.5. Prirodni elementi s turistično-rekreativno vrednostjo in pomen bližine naseljenih krajev - izhodišč rekreativnega povpraševanja	9
2.0. Turistično-rekreativna vrednost prirodnih elementov v slovenskem prostoru	11
2.1. Metoda vrednotenja	11
2.2. Regionalni pregled turistično-rekreativne vrednosti prirodnih elementov v Sloveniji	13
2.3. Vrednost prirodnih elementov glede na turistično-geografski položaj Slovenije	19
3.0. Turistično-rekreativni optimalni potencial	23
3.1. Turistični potencial posameznih turističnih predelov in njegovo koriščenje	28
3.2. Investicije potrebne za aktiviranje turističnega potenciala	33
Zaključek	36

1.0. UVOD

Različni tipi geografskega okolja imajo za rekreacijo posebej pa še za njen ožji del, to je turizem, različno prostorsko vrednost. Medtem ko dejavniki rekreativnega povpraševanja vplivajo na človeka, da zaradi rekreacijskih želja, potreb in navad občasno zapušča ožje stanovanjsko okolje, dejavniki ponudbe delujejo na zadovoljevanje teh rekreativnih želja in potreb. To pomeni, da se dobršen del rekreacije zlasti tisti, ki ga označujemo s pojmom turizem realizira v prostoru, ki ima za družbo željno rekreacije določeno privlačno moč. Od kvalitete prostora zavisijo zato v močni meri njegova rekreativna vrednost, ki se izražajo v tem v kolikšnem obsegu, v kakšnem času in ob kakšnih ekonomskih učinkih bo obiskovano zaradi svojih turistično-rekreativnih kvalitete.

1.1. Rekreativno-turistična vrednost prirodnih elementov.

Rekreativno vrednost prostora sestavljajo elementi, ki delujejo v glavnem na fiziološke funkcije /dihanje, metabolizem itd./

ter kuriozitetni in estetski elementi, ki delujejo v glavnem na psihične funkcije /mišljenje, emocijo, domišljijo itd./. Delovanje rekreativnih elementov ima torej predvsem preventivni pomen in vpliva fiziološko in psihološko na človekovo zdravje, medtem ko zadovoljujejo kulturni elementi predvsem psihične funkcije.

Navedene naravne in kulturne elemente označujemo običajno s pojmom "primarna turistična ponudba" v nasprotju s "sekundarno ponudbo", v katero sodijo vse naprave in oprema, ki služi zadovoljevanju rekreativnega povpraševanja.

Med elemente primarne prostorske rekreativno-turistične ponudbe, na osnovi katerih smo v naslednjem valorizirali slovenski prostor, sodijo:

- a/ Elementi, ki učinkujejo na optični vtis. S skupnim pojmom lahko označujemo učinek teh elementov: "lepota pokrajine". Na to prostorsko vrednost součinkujejo hkrati različni elementi kot: kontrasti, harmonične oblike, barve, svetlobni efekti ipd.
- b/ Elementi, ki imajo neposreden fiziološki učinek na človeški organizem. To so na primer učinki vremena in klime, termalnih, mineralnih in tudi drugih voda ipd.

c/ Elementi, ki imajo predvsem funkcijski pomen s tem, da omogočajo izvajanje posameznih rekreativnih dejavnosti takimeno-
vane aktivne rekreacije. Različne zemljiške katego-
rije imajo za posamezne do sedaj uveljavljene množične re-
kreativne dejavnosti /smučanje, plavanje/ namreč povsem
različno vrednost.

Elementi "primarne ponudbe" z naštetimi učinki so lahko odraz geografskega okolja ali človekove dejavnosti. Čeprav vsi rekreativni elementi z navedenimi učinki niso rezultat prirodnih sil /umetna jezera, vodni kanali, parki, čistost vode itd./, jih ponavadi označujemo s pojmom prirodni elementi. Glede na njihovo poreklo jih lahko delimo v geomorfološke, klimatske, hidrografske in biogeografske, med katerimi pa sta zlasti slednja dva pogosto pod močnim vplivom ali povsem transformirana zaradi dosedanjih posegov človeške družbe.

Običajno se v prostoru nahaja hkrati več elementov z rekreativnimi učinki. Čim več jih je, čim raznovrstnejši so, tem večja je rekreativno- turistična vrednost prostora. Posebno kvaliteto pa dajejo prostoru tisti elementi, ki se javljajo v izjemnih oblikah in predstavljajo prirodne redkosti.

1.2. Rekreativno-turistična vrednost prirodnih elementov in lokacijski principi.

Dosedanje turistične regije so nastajale predvsem v področjih s določenimi naravnimi pogoji kot so gore, v bližini voda, v kontrastni in nemonotoni pokrajini, ob zdravilnih vrelih in podobno. To pomeni, da je lokacija turistično rekreativnih centrov ali naprav odvisna od elementov s predhodno naštetimi učinki, da se torej rekreacija in posebej še turizem kot njen ožji del, koncentrira v določenih prostorih, ki glede na primarno ponudbo prednjačijo. Pri tem pa zavisí stopnja učinkovitosti privlačnih elementov tudi od položajnih zvez med izhodišči in ciljnim področji; čim večja je oddaljenost tem bolj atraktivna področja so dosegljiva. Učinki turistično-rekreativnih elementov, ki so sicer absolutni, imajo prav zaradi različnih položajnih zvez do izhodišč rekreativnih konsumentov relativno vrednost, ki variira glede na razdalje. V zvezi s variabilno turistično-rekreativno vrednostjo prostora kot posledico razdalje, lahko razlikujemo dva glavna lokacijska principa:

- Turistično-rekreativne regije v nekem določenem privlačnem področju, pri katerem je ciljno področje ozko povezano s

eno ali več centralnimi aglomeracijami. To so disperzivne cone izletniške rekreacije, pri katerih pridejo v poštev prirodno tudi manj interesantna področja, saj je izkoriščanje limitirano s časovno omejenim prostim časom ob koncu tedna.

- Turistično-rekreativne regije počitniške oziroma dopustniške rekreacije, ki so deloma bolj oddaljene od izhodišč in kjer igrajo prirodne prostorske privlačnosti kot kristalizacijski elementi še posebno močno vlogo.

Poleg razdalje pa se vrednost prirodnih turistično-rekreativnih elementov spreminja tudi glede na motive turističnih tokov. V evropskem prostoru so glede na prevladujoč motiv značilni naslednji tipi turističnih krajev:

- a/ Naravnopogojeni turistični kraji /mineralni in termalni zdraviliški kraji, klimatsko-zdraviliški kraji, počitniški kraji, ki so vezani na različne oblike aktivne rekreacije kot so na primer kopališki, zimskošportni in podobni kraji/.
- b/ Kulturno pogojeni turistični kraji /študijski centri, kraji s kulturnimi in historičnimi znamenitostmi, verski centri, posebni zabavni kraji/.

- c/ Prometno pogojeni turistični kraji /pristaniška mesta, letalski centri, železniška in cestna križišča/.
- d/ Gospodarsko pogojeni turistični kraji /gospodarski centri, velesejenski centri/.
- e/ Politično pogojeni turistični kraji /upravna mesta, kraji političnih manifestacij/.

Od prirodnih elementov s turistično-rekreativno vrednostjo je odvisna predvsem prva skupina krajev, medtem ko so vsi ostali odvisni predvsem ali celo povsem od drugih kulturnih, družbenih ali celo samo tehničnih elementov. Pomen vrednotenja prirodnih-turistično-rekreativnih elementov se zato veže predvsem z rekreativnimi potovanji in njihovimi cilji, saj je predvsem pri njih osnovni motiv obiska navezan na izkoriščanje v prostoru danih naravnih dobrin.

1.3. Predpogoji za izkoriščanje prirodnih elementov s turistično-rekreativno vrednostjo

Če se v prostoru istočasno prepletajo prirodni rekreativni elementi z družbenimi in če so z njimi usklajeni ostali loka-

cijski elementi sekundarne ponudbe, tedaj so šele ustvarjenimi pogoji in možnostmi, da se dosežejo tudi ugodni ekonomski rezultati. V ekonomiko se torej vključujejo dobrine, ki brez rekreacije oziroma turizma ne bi ustvarjale dohodka. "Morje, sneg, termalni izviri" in drugi elementi bi brez rekreativne potrebe in njene realizacije, ki pa je odvisna od sekundarne ponudbe ali tehnične opremljenosti, predstavljala oziroma marsikje že predstavlja "mrtev kapital".

1.4. Prirodni elementi s turistično-rekreativno vrednostjo in sekundarna turistična ponudba

Turistično-rekreativna vrednost prirodnih in družbenih elementov oziroma "primarna turistična ponudba", ki vpliva na prostorsko in časovno usmerjanje turističnega povpraševanja, torej ne more priti do izraza brez istočasnega usklajevanja s "sekundarno ponudbo".

Elemente sekundarne turistične ponudbe lahko delimo v dve osnovni skupini: komunikativne ali prometne ter receptivne ali sprejemne elemente.

a/ Komunikativni ali prometni elementi

Povezanost med izhodiščem in ciljem gibanja je določena predvsem s prometnimi elementi, naj si gre za realizacijo

potovanja ali za možnost izbire prometnih sredstev. Vloga prometnih komunikacij se zato pri formiranju turistične ponudbe izraža v uveljavljanju novih turistično-prometnih smeri, pri aktiviranju potencialnih področij s turistično-rekreativno vrednostjo, v vrsti turističnega transporta in v prostorski rasporeditvi turističnega povpraševanja.

- b/ Receptivni elementi sestavljajo tisti del turistične ponudbe, ki je namenjena bivanju turistov ali izrabljanju prirodnih elementov. Receptivni dejavniki tvorijo osnovo turističnega gospodarstva, ki naj omogoča izkoriščanje prirodnih in družbenih elementov, skratka na možnost njih izkoriščanja. Običajno se členijo v direktne turistične receptivne zmogljivosti /objekti za bivanje, obrati za prehrano in sabavo, trgovski obrati, sredstva komunalnega prometa, obrtniški obrati in servisi, objekti ki omogočajo kulturno, zabavno in športno dejavnost, poštne in telekomunikacijske naprave, turistične organizacije in specialne

turistične dejavnosti/, in indirektno /parki, sprehajališča, razgledišča, javni okrasni objekti, poti, javna parkirišča, mala turistična pristanišča, vodovodne zmogljivosti, elektroenergetske zmogljivosti, kanalizacija in drugo/.

Za indirektno receptivne zmogljivosti se uporablja običajno tudi naziv turistična komunalna infrastruktura za razliko od direktnih, ki se običajno imenujejo tudi turistična nadgradnja. Turistična nadgradnja se pri naravno pogojenih turističnih krajih redno gradi na osnovi prirodnih ali družbenih ter komunikacijskih elementov. Pri tem je posebej pomembno, da so leti medsebojno usklajeni in da so v realnem odnosu do atraktivne stopnje oziroma rekreativne vrednosti in prometnega položaja.

1.5. Prirodni elementi s turistično-rekreativno vrednostjo in pomen bližine naseljenih krajev - izhodišč rekreativnega povpraševanja

Prostor s primarno in sekundarno turistično ponudbo ima glede na razdaljo do izhodišč oziroma natičnih področij, v katerih se javlja potreba po turistični rekreaciji, kot že omenjeno

povsem različno vrednost. Rekreativni elementi dobe namreč svojo dejansko vrednost šele, ko se pojavi povpraševanje po njihovih učinkih. S tem v zvezi se v prostoru formirajo cone, ki imajo glede na vrednost primarne turistične ponudbe isto rekreativno vrednost, glede na stopnjo povpraševanja, ki jo ne glede na tehnične faktorje določa še sam geografski položaj /ali točneje razdalja do izhodišč/ pa povsem različno. Prav zato je trenutno na svetu obilo krajev, kjer so v absolutnem smislu rekreativni elementi visoko valorizirani pa zaradi neustreznih razdalj do izhodišč še niso ali so vsaj slabo izkoriščeni. Kljub razvijajoči se prometni tehniki je vloga razdalje še dovolj pomembna, da intenziteta turističnega povpraševanja z naraščajočo oddaljenostjo od izhodišč postopoma upada, s tem pa upada tudi realna vrednost prirodnih elementov.

Empirično ugotovljeni rezultati, ki veljajo za evropske razmere kažejo namreč:

a/ da kljub vse boljšim prometnim možnostim še vedno več kot polovica oseb preživi svoj letni dopust v razdalji do 500 km od kraja stalnega bivanja ter da je delež turistov, ki

potujejo več kot 1.000 km daleč relativno majhen, medtem ko je pri 1.500 km sploh meja sedanjih evropskih masovnih turističnih potovanj;

b/ ne glede na specifičnosti posameznih aglomeracij se tudi v izletniškem turizmu, navezanem predvsem na prosti čas ob koncu delovnega dneva ali tedna, kažejo splošne tendence po katerih se poldnevni izleti večejo predvsem na razdaljo do 40 km od izhodišč, celodnevni pa se večejo najintenzivneje na razdaljo do 80 km, maksimalne razdalje pa segajo redko nad 150 km.

2.0. Turistično-rekreativna vrednost prirodnih elementov v slovenskem prostoru

2.1. Metoda vrednotenja

V naslednjem je bil na osnovi predhodno navedenih izhodišč ovrednoten slovenski prostor glede na turistično-rekreativno vrednost prirodnih, to je klimatskih, hidrografskih, reliefnih in biogeografskih elementov ne glede na stopnjo razvitosti sekundarne turistične ponudbe in turistično-geografski položaj.

Postopek je bil izveden na osnovi skupnega ovrednotenja pokazateljev razvrščenih v ocenjevalno skalo, katere ocene so bile določene na osnovi tujih empiričnih dognanj /anket, štetij, opazovanj/, ki kažejo katere prostorske lastnosti prirodnih elementov imajo za človeka večje oziroma manjšo vrednost.

V izračunu so bili upoštevani naslednji elementi, ki so bili nato po posebnem matematičnem postopku medsebojno ovrednoteni. Metodološki postopek je razložen v študiji M. Jeršiča: ValORIZACIJA PRIRODNIH TURISTIČNO-REKREATIVNIH ELEMENTOV V SLOVENIJI.

- a/ Meja med gozdnimi in ostalimi zemljiškimi kategorijami kot element ustvarjanja fiziognomske nemonotonosti v pokrajini /ustvarjalec kontrastov, barv, svetlobnih efektov/.
- b/ Obale stoječih in tekočih voda, na eni strani kot element fiziognomskih učinkov in na drugi strani kot element s posebej visokim funkcionalnim pomenom. Sredi konkurence prirodnih elementov stoje na prvem mestu prav obale stoječih voda. Ocena upošteva posebej čistost in temperaturo vode posameznih obalnih predelov.
- c/ Smučišča. Podobno funkcijsko vlogo kot obalni robovi imajo smučišča ustrezne višinske razlike s ustreznimi klimatskimi pogoji.

- d/ Relief. Kot četrti element je bil upoštevan relief kot odločilen oblikovalec fiziognomije in tvorec raznolikosti v prostoru.
- e/ Izraba tal. Funkcijska in fiziognomska stopnja vrednosti nekega področja je odvisna od deleža posameznih zemljiških kategorij med katerimi so nekatere bolj druge manj vredne za turistično rekreacijo. Najvišjo vrednost predstavljajo prav gotovo vodne površine z določeno čistostjo in temperaturo vode ter sploh ekstenzivnejše zemljiške kategorije, najnižjo pa njivske oziroma sploh intenzivno izrabljene kmetijske površine.
- f/ Vremenske in klimatske razmere učinkujejo tako na doživljanje pokrajine, kakor tudi direktno na človeški organizem. V oceni so upoštevani elementi sončnosti, jasnosti, oblačnosti, trajanja snežne odeje ter indirektni vpliv temperature ozračja na vodne razmere.

2.2. Regionalni pregled turistično-rekreativne vrednosti prirodnih elementov v Sloveniji

Skupna vsota ocen, navedenih elementov izraža vrednost nekega prostora v kateri je združen skupni učinek posameznih prirodnih elementov.

Za posamezne katastrske občine Slovenije niha izračunana "re-kreativna vrednost" od 0,7 do 16,7 enot. V obsegu izračunanih vrednosti je bilo določenih devet vrednostnih kategorij, med katerimi zajema prva kategorija področja z najvišjo /nad 10,0/ in deveta področja z najnižjo vrednostjo /od 0,5 do 1,9/.

Na osnovi tako izračunane turistično-rekreativne vrednosti se uvrščajo posamezni slovenski predeli po naslednjem vrstnem re-du:

I. kategorija: turistično-rekreativna vrednost nad 10,0.

V prvo kategorijo se uvršča dobršen del sloven-skega morsklega obalnega pod-ročja;

II. kategorija: turist.-rekreativna vrednost od 9,0 - 9,9.

V to kategorijo se je uvrstil del Julijskih Alp juž-no od Triglava z dolino Tri-glavskih jezer, južnim bohinj-skim grebenom ter dolinskih delom okrog Bohinjskega jeze-ra;

III. kategorija: od 7,0 do 7,9.

Tretja kategorija obsega južno stran območja Blejskega jezera;

IV. Kategorija: od 6,0 do 6,9.

Ta kategorija obsega več med seboj ločenih območij v alpski regiji: področje zg. Soške doline, zg. Jeseniške doline, sp. Bohinjske doline - vse z obdajajočimi gorskimi grebeni, severno obrobje Blejskega jezera z dolino Radovne, področje v Karavankah nad Tržičem, področje v Kamniških Alpah v porečju Kamniške Bistrice z Veliko Planino;

V. Kategorija: od 5,0 do 5,9.

S to vrednostjo so ocenjeni osrednji deli Julijskih Alp s Pokljuko, Jeseniška dolina razen zgornjega dela, v Savinjskih Alpah Jezersko z okoliškimi gorskimi grebeni, Predvor in Logarska dolina z gorskim saledjem področje zg. Savinjske doline med Raduho in Mozirjem ter osrednji del Ribniškega Pohorja;

VI. kategorija: od 4,0 do 4,9.

V to skupino se uvršča večina preostalih, še nenašteti območij Julijskih Alp, Savinjskih Alp, del Pohorja, posamezni manjši deli predalpskega hribovitega sveta v Škofjeloškem, Rovtarskem in Zasavskem hribovju, v Posotelju, Kobanskem, v Halozah, Slavniku, pa tudi posamezni deli Dinarskih planot. Razen hribovitih delov se uvrščajo v to kategorijo deloma tudi dolinski deli Sore, Kolpe, Soče;

VII. kategorija: od 3,0 do 3,9.

Ta kategorija je površinsko najobsežnejša in zajema večino predalpskih hribovitih regij in dinarskih planot z vmesnimi dolinami;

VIII. kategorija: od 2,0 do 2,9.

To vrednost imajo vsi enoličnejši in reliefno manj razgibani hriboviti in dolinski deli vzhodne in jugovzhodne deloma tudi osrednje Slovenije;

IX. kategorija: od 0,5 do 1,9.

Med najnižje ocenjena področja se uvrščajo širši ravninski deli in sicer Ljubljansko barje, del Sorškega polja, Celjske kotline, Brežiške kotline, Dravske in Pomurske ravnine.

Vrednosti posameznih ocenjevalnih elementov kažejo naslednje splošne karakteristike:

- Pri katastrskih občinah v obmorskem območju z najvišjo skupno vrednostjo se za to pomembni predvsem trije elementi: obala, vodna površina ter klimatske razmere, medtem ko dosegajo ostali elementi minimalne vrednosti.
- Pri katastrskih občinah v osrčju Alp je visoka ocena za sluga vrednosti elementov reliefa in smučišč, medtem ko ostali elementi ne izstopajo v primerjavi z drugimi področji Slovenije. Zaradi pomembnosti vodne površine izstopajo še posebej regije okrog Blejskega in Bohinjskega jezera.
- Predeli predalpskega hribovja izkazujejo relativno visoke vrednosti za izrabo zemljišča, medtem ko vse ostale vrednosti

ne izstopajo in zato ne vplivajo na bistvene razlike med njimi samimi in predhodnimi višje ocenjenimi regijami.

- Ravninske in reliefno enoličnejše katastrske občine so na lestvici najnižje zaradi nizkih vrednosti reliefa in posebej izrabe zemljišča, ki je tu v nasprotju z gorskimi predeli intenzivnejša in zato turistično manj funkcionalna. V kotlinah je vrednost še posebej zmanjšana zaradi vpliva megle kot negativnega elementa. Vodne površine vplivajo na povečano skupno vrednost v ravninskem področju le ponekod ob Kolpi, Krki in Sori.

Pri skupnem izračunu v matematičnem postopku ni bila upoštevana vrednost balneoloških elementov, ker za določanje njihove privlačne moči ni na razpolago dovolj empirično ugotovljenih pokazateljev. Ker samo predpostavljamo, da imajo slično privlačno vrednost kot obalni rob stoječih voda višje stopnje, bi ožja področja okrog pomembnejših termalnih in mineralnih vrelcev lahko ocenili s rekreativno vrednostjo od 6,0 do 8,0 /to je III. in IV. kategorija/. Kot kažejo dosedanja primeri razvoja turističnih žarišč ob termalnih in mineralnih vrelcih, imajo, v kolikor se ne na-

hajajo v atraktivnejšem prostoru, vpliv na turistični razvoj le v bližnji okolici vrelca.

2.3. Vrednost pritočnih elementov glede na turistično-geografski položaj Slovenije

Že uvodoma je bilo opozorjeno, da dobe prirodni elementi s turistično-rekreativno vrednostjo svojo veljavo šele, če se pojavi povpraševanje po njihovih učinkih, kar zavisi primarno od bolj ali manj ugodnega položaja do izhodiščnih centrov oziroma področij.

Za geografski položaj slovenskega prostora s turistično-rekreativnimi elementi do izhodišč počitniške /dopustniške/ rekreacije je važno zlasti naslednje.

Slovenski prostor sodi glede na turistično povpraševanje zahodno-evropskih izhodišč, ki predstavljajo trenutno glavno osnovo turističnega povpraševanja^x in glede na potovalno razdaljo v peto cono intenzivnosti. V to cono niso več vključene disperzivne izletniške cone velikih zahodno in srednje-

^x Podatki kažejo, da je leta 1965 74,5% tujih turistov prišlo v Jugoslavijo iz ZR Nemčije, Avstrije, Švice, Francije in Beneluxa.

evropskih mest /mišljena je predvsem velika evropska aglomeracijska os z mnogimi več kot pol milijona velikimi mesti/. To je cona pretežno počitniško-depustniških potovanj pri katerih pridejo v sedanji fazi v poštev za koriščenje predvsem področja s višjo vrednostjo prirodnih turistično-rekreativnih elementov. To so elementi s tako kvaliteto, ki jih evropska matična izhodišča v svoji ožji disperzivni coni ne posedujejo. Prav zato so ciljna področja teh potovanj osredotočena na tople Jadransko obalo, atraktivnejša alpska območja, eventuelne zimsko-športne možnosti, zdravilne vrelce ali na kulturnohistorične spomenike večje vrednosti.

Za področja, ki posedujejo isto turistično-rekreativno vrednost kot prostor v bližini teh izhodišč je zato manj zanimanja, saj je njihove učinke možno izrabljati bliže kraju bivanja. V sedanji fazi imajo v Sloveniji za zahodno-srednjeevropska matična izhodišča privlačno vrednost predvsem področja s predhodno ugotovljeno rekreativno vrednostjo nad 4,0.

Področij z nižjimi vrednostmi je namreč v conah do 500 km, torej v coni najmočnejšega povpraševanja okrog velikih evropskih aglomeracij vendarle še precej. Ta trditev je v skladu s teorijo o lokacijah turističnih krajev, da samo visoka privlačnost opravičuje daljša potovanja, to je potovanja v disperzivni coni nad 500 kilometri.

Razumljivo, da veljajo ti prostorni odnosi za sedanje razmere. S spremenjeno kupno močjo in uveljavitvijo novih prevoznih sredstev se bodo ti odnosi postopoma spreminjali.

Povsem drugačno vrednost pa dobivajo prirodni turistično-rekreativni elementi slovenskega prostora glede na bližnja izhodišča izletniškega turizma. Kot je bilo uvodoma navedeno, se izletniška gibanja odvijajo v disperzivnih conah določenih razdalj.

Cono poldnevni izletov /radij teh potovanj znaša na osnovi tujih ugotovitev pretežno do 40 km/ pomembnejših izhodišč: Ljubljane /z 200.000 prebivalci/, Maribora /110.000/, Rijeke /120.000/, Zagreba /510.000/, Trsta /300.000/, Gorice /50.000/, Udin /80.000/ in Celovca /70.000/ pokrivajo večino Slovenije razen manjšega vzhodnega dela.

Cone celodnevnik izletov /radij koncentracije znaša 80 km/ pa prekrivajo: mesta sosednje Italije /Trst, Gorica, Udine/ skoraj ves zahodni del Slovenije do Ljubljanske kotline, Zagreb in Maribor ves vzhodni del, Celovec severozahodni, Graz severovzhodni in Ljubljana skoraj celotno republiko razen skrajnih vzhodnih delov.

Časovna omejenost izletniškega potovanja in iz tega izhajajoča prostorna omejitev izletniških con manjša možnost izbora ciljnih področij.

Zato prihajajo pri izletniškem turizmu v poštev mnogo bolj tudi področja z nižjo rekreativno vrednostjo, saj se pri izboru cilja daje pogosto prednost manjši razdalji pred večjo rekreativno vrednostjo.

Tudi v slovenskem prostoru se zato za izletniški turizem pomembna tudi področja z nižjo vrednostjo, v glavnem pa z vrednostmi nad 3,0 /kategorije I. do VII./.

Glede na turistično-geografski položaj Slovenije prihajajo kot ciljna področja počitniško dopustniškega turizma zahodno in srednjeevropskih izhodišč trenutno v pošte v območja s prirodnimi turistično-rekreativnimi elementi izračunane vrednosti nad 4,0; predvsem pa nad 5,0; v izletniškem turizmu pa kot ciljna področja predvsem tista z vrednostjo nad 3,0.

3.0. Turistično-rekreativni optimalni potencial

Poleg ocene kvalitete in privlačne moči prirodnih turistično rekreativnih elementov je v nadaljnji proučevalni fazi pomembna ocena njihovega receptivnega potenciala.

V naslednjem omenjeni optimalni potencial slovenskega prostora predstavlja dolgoročno orientacijo, iz katere naj bi bil viđen obseg možnega izkoriščanja prostora, na osnovi trenutno veljavnih normativov, ne glede na sedanje stanje tehnične razvitosti in ne glede na dejanske možnosti tržišča.

Osnovo, iz katere je bil izračunan optimalni turistični potencial, so nudili naslednji osnovni podatki zbrani za celoten slovenski prostor:

- a/ Površina in njena struktura.
- b/ Površine, ki pridejo v poštev za posebne turistične namene. To so lovne in ribolovne površine ter površine za kopa-nje, vodne in zimske športe.
- c/ Narodni parki, rezervati in naravni spomeniki.
- d/ Podnebne razmere; to je turistično najpomembnejši klimatski činitelji, ki omejujejo časovno trajanje koriščenja.
- e/ Družbeni činitelji, predvsem kulturni spomeniki in znamenitosti.
- f/ Sedenje prenočitvene in sedežne zmogljivosti ter njih izkoriščanje.

Na osnovi teh osnovnih pokazateljev je bilo ugotovljeno za kakšno vrst turizma je določen predel primeren in kolikšen je njegov receptivni turistični potencial. Te razvojne možnosti in njih potencial je prikazan z naslednjimi pokazatelji:

- a/ Turistična žarišča. Izbrani so bili kraji, ki so turistično že razviti ali pa imajo potencialne možnosti, da se razvijejo kot izhodišča turističnega prometa v svojem območju.
- b/ Intenzivna turistična površina. Zajema prostor, ki naj bi prišel v poštev za turistično izkoriščanje. Pri izračunu izhajamo iz ugotovitve, da ima velika večina površin v Sloveniji potencialno možnost, da se koristi v turistične oziroma rekreacijske namene, seveda pa je, kot je bilo v predhodni oceni že navedeno za posamezne površine zaradi različne rekreativne vrednosti različno povpraševanje. V izračunu je predvidena dnevna gostota bivanja od 0,35 do 2,5 turistov na 1 ha.
- c/ Turistični dnevi. To so tisti dnevi, ki glede na dane prirodne pogoje in sedanje turistične navade prihajajo v poštev za turistično izrabo. V odnosu do prenočitev so istovetni s številom polnega izkoriščanja prenočitvenih zmogljivosti. Ocena izhaja iz analize klimatskih podatkov.
- d/ Število bivalnih dni. Število bivalnih dni na 1 dan kaže koliko gostov /ki prenočujejo ali ne prenočujejo/ lahko biva istočasno /t.j. v enem dnevu/ v določenem prostoru.

- e/ Število bivalnih dni s prenočevanjem zajema le tisto število dni, ki se nanaša na goste, ki prenočujejo v področju, torej je istovetno s prenočevanjem.

Pregled navedenih osnovnih pokazateljev, iz katerih je bil izveden izračun potenciala, je naslednji:

I. Osnovni podatki:

a/ Skupna površina	2.025.500 ha
b/ Površine, ki pridejo v poštev za posebne turistične namene:	
- lovne površine	1.787.990 ha
- ribolovne površine	5.614 ha
- površine za kopanje in vodne športe	2.251 ha
- površine za zimske športe	58.150 ha
c/ Narodni parki, rezervati in naravni spomeniki	
Narodni parki	82.330 ha
Rezervati	45.137 ha
Naravni spomeniki	427 ha

d/ Kulturni elementi:

- Gradovi ohranjeni	141	štev.
- Gradovi porušeni	57	"
- Javne zgradbe	81	"
- Slike, kipi	198	"
- Zgodovinski kraji	218	"

e/ Sedanje prenočitvene in sedežne
zmogljivosti - stopnja razvitosti:

- Število ležišč	42.641
- Število ležišč v taborih	19.250
- Število sedežev	206.752
- Koriščenje zmogljivosti /število dni polnega koriščenja prenočit- venih zmogljivosti - 13,7% vseh dni v letu/	87,5 dni

Na osnovi teh pokazateljev so bili izračunani naslednji elementi turističnega potenciala, katerih fizični obseg podajamo prav tako sumiran za celotno Slovenijo.

II. Turistični potencial

a/ Število turističnih žarišč	191
-------------------------------	-----

b/ Intenzivna turistična površina	338.200 ha
c/ Število turističnih dni	145
d/ Število bivalnih dni	
- na 1 dan	1.089.850
- na 1 leto	161.012.000
e/ Število bivalnih dni s prenočevanjem	
- na dan	249.830
- na leto	36.345.600

3.1. Turistični potencial posameznih turističnih predelov in njegovo koriščenje

Ker so med posameznimi slovenskimi regijami tako v turistično-rekreativni vrednosti kot v potencialu precejšnje turistične razlike, podajamo pregled optimalnega potenciala tudi po posameznih izbranih regijah oziroma predelih, ki se z manjšimi odstopanji ujemajo z mejami upravnih občin. Za pregled optimalnega turističnega potenciala po posameznih predelih je bil izmed predhodnih za celotno Slovenijo izračunanih podatkov izbran pokazatelj o predvidenem skupnem številu bivalnih dni s prenočevanjem, to je o številu prenočitvev. Ta pokazatelj se naj-

pogosteje uporablja pri turističnem programiranju.

V naslednji tabeli je poleg potencialnega obsega prenočevanj naveden tudi podatek o dosedanji realizaciji prenočevanj, s čimer je možno dobiti vpogled v stopnje dosedanje izkoriščenosti turističnega potenciala.

TABELA 6:

Z.št. pred.	Naziv predela	1965		Turistični potenc.	
		št.pren.	delež	št.pren.	delež
1/	PREDEL SLOVENSKE OBALE	1,029.910	26,89	4,214.000	11,60
2/	PREDEL BRKINSKE REKE	16.293	0,42	618.000	1,69
3/	PREDEL KRASA	29.526	0,77	438.000	1,21
4/	PREDEL VIPAVE	4.716	0,13	225.600	0,62
5/	PREDEL DOLNJEGA POSOCJA	41.168	1,07	911.000	2,50
6/	PREDEL GORNJEGA POSOCJA	75.821	1,98	2,343.000	6,43
7/	PREDEL PIVKE	80.883	2,10	547.000	1,51
8/	PREDEL GERNIŠČICE	3.303	0,09	352.000	0,97
9/	PREDEL LJUBLJANICE	24.248	0,63	465.000	1,28
10/	PREDEL IDRIJCE	11.121	0,29	458.000	1,26
11/	PREDEL GORNJE SAVE	237.984	6,19	740.000	2,04
12/	PREDEL SAVE BOHINJKE	648.061	16,90	2,260.000	6,22
13/	PREDEL SORE	13.217	0,35	663.000	1,83
14/	KOKRŠKO BISTRISKI PREDEL	110.026	2,88	1,075.000	2,95
15/	KAMNIŠKO BISTRISKI PREDEL	52.605	1,37	800.000	2,21

16/ PREDEL MESTA LJUBLJANE	374.832	9,79	1,575.000	4,34
17/ DOLENJSKI GOZDNI PRED.	16.609	0,43	1,460.000	4,02
18/ PREDEL GORNJE KRKE	5.177	0,14	580.000	1,59
19/ PREDEL DOLNJE KRKE	105.510	2,76	1,655.000	4,56
20/ PREDEL BELE KRAJINE	10.298	0,27	717.000	1,98
21/ TEMENIŠKO-MIRENSKI PREDEL	1.597	0,04	298.000	0,82
22/ LITIJSKI PREDEL	2.036	0,05	372.000	1,02
23/ PREDEL ČRNIH REVIRJEV	12.013	0,31	210.000	0,58
24/ RADEŠKO-SEVNIŠKI PRED.	5.131	0,13	417.000	1,14
25/ PREDEL DOLNJEGA POSAVJA	61.541	1,61	1,085.000	2,98
26/ PREDEL GORNJE SAVINJE	33.738	0,89	1,326.000	3,64
27/ PREDEL SREDNJE SAVINJE	36.700	0,96	454.000	1,25
28/ PREDEL DOLNJE SAVINJE	228.503	5,96	1,050.000	2,89
29/ SOTELSKI PREDEL	232.188	6,07	1,096.000	3,01
30/ PREDEL KOROŠKE	29.163	0,76	926.000	2,55
31/ PREDEL POHORSKEGA PODRAVJA	178.165	4,65	3,570.000	9,81
32/ PREDEL DRAVINJE	17.517	0,46	819.000	2,26
33/ PREDEL SLOVENJE-GORI- ŠKEGA PODRAVJA	7.347	0,19	599.000	1,65
34/ PREDEL POMURSKE PRLEKIJE	63.469	1,66	797.000	2,20
35/ POMURSKI NIŽINSKI PREDEL	29.645	0,78	966.000	2,66
36/ POMURSKI GORIČKI PRED.	620	0,02	264.000	0,73
SLOVENIJA	3,828.681	100	36,345.600	100

=====

TABELA 8:

		v %
Zap.št. predela	Naziv predela	Odstotek koriščenja tur. potenciala v letu 1965
1/	PREDEL SLOVENSKE OBALE	24,5
2/	PREDEL BRKINSKE REKE	2,6
3/	PREDEL KRASA	6,7
4/	PREDEL VIPAVE	2,1
5/	PREDEL DONJEGA POSOČJA	4,5
6/	PREDEL GORNJEGA POSOČJA	3,2
7/	PREDEL FIVKE	14,8
8/	PREDEL CERKNIŠČICE	0,9
9/	PREDEL LJUBLJANICE	5,2
10/	PREDEL IDRIJCE	2,4
11/	PREDEL GORNJE SAVE	32,1
12/	PREDEL SAVE BOHINJKE	28,6
13/	PREDEL SORE	2,0
14/	KOKRŠKO BISTRISKI PREDEL	10,2
15/	KAMNIŠKO-BISTRISKI PREDEL	6,6
16/	PREDEL MESTA LJUBLJANE	23,7
17/	DOLENJSKI GOZDNI PREDEL	1,1
18/	PREDEL GORNJE KRKE	0,9
19/	PREDEL DOLNJE KRKE	6,3
20/	PREDEL BELE KRAJINE	1,4
21/	TEMENIŠKO-MIRENSKI PREDEL	0,5
22/	LITIJSKI PREDEL	0,5
23/	PREDEL ČRNIH REVIRJEV	5,7
24/	RADEŠKO-SEVNIŠKI PREDEL	1,2
25/	PREDEL DOLNJEGA POSAVJA	5,7
26/	PREDEL GORNJE SAVINJE	2,5
27/	PREDEL SREDNJE SAVINJE	8,1

28/	PREDEL DOLNJE SAVINJE	21,7
29/	SOTELSKI PREDEL	21,1
30/	PREDEL KOROŠKE	3,1
31/	PREDEL POHORSKEGA PODRAVJA	5,0
32/	PREDEL DRAVINJE	2,1
33/	PREDEL SLOVENJE-GORIŠKEGA PODRAVJA	1,2
34/	PREDEL POMURSKE PRLEKIJE	7,9
35/	POMURSKI NIŽINSKI PREDEL	3,1
36/	POMURSKI GORIČKI PREDEL	0,2

SLOVENIJA

10,55

=====

V Sloveniji je bilo leta 1965 realizirano skupno 3.828.681 prenočitev, katerih realizacija je bila različno močno razporejena po posameznih predelih. V dveh turističnih predelih, to je v predelu slovenske obale in predelu Save Bohinjke je bilo 1965 realizirano kar 43,79 % vseh prenočitev; v naslednjih sedmih predelih, to je v predelu slovenske obale, Save Bohinjke, gornje Save, dolnje Savinje, Pohorskem Podravju, Sotelskem predelu in predelu mesta Ljubljane pa je bilo realiziranih kar 76,46 % vseh prenočitev.

Z navedeno realizacijo je bil optimalni turistično-prostorski potencial Slovenije izkoriščen skupno le z 10,55 %. Izkoriščenost pa je bila v posameznih

predelih precej različna; v zgoraj navedenih sedmih predelih je, razen pri Pohorskem Podravju, nihala med 32,1 in 21,1. Pri ostalih predelih je bila razen v dveh primerih /predel Pivke in Kokrško-bistriški predel/ izkoriščena manj kot 5 lo %.

Neenakomeren in ponekod izredno nizek obseg dosedanjega izkoriščanja turističnega potenciala je prav gotovo tudi odraz predhodno ugotovljenih razlik v turistično-rekreativni vrednosti oziroma privlačnosti prirodnih elementov posameznih slovenskih predelov, razen seveda pri tistih, kjer je za turistični razvoj vrednost prirodnih elementov sekundarnega pomena, ker motiv obiska ni združen prvenstveno z izkoriščanjem rekreativne vrednosti prirodnih in družbenih danosti.

3.2. Investicije potrebne za aktiviranje turističnega potenciala

Uvodoma smo navedli, da so za uspešno izkoriščanje naravnih pogojev potrebne določene direktne in indirektno receptivne zmogljivosti. V naslednjem podajamo globalni pregled najpomembnejših direktnih receptivnih zmogljivosti, ki bi bile potrebne za polno aktiviranje predhodno izračunanega opti-

malnega turističnega potenciala. Pregled podajamo za celoten slovenski prostor.^x

I. Zmogljivosti v gostinstvu

a/ Prenočitvene zmogljivosti

Število ležišč: 219.550

Število bivalnih mest v
turističnih taborih 63.900

b/ Zmogljivosti za osnovno in

dopolnilno prehrano 743.070

II. Zmogljivosti v trgovini

a/ Prodajne površine v trgovini

na drobno 140.000 m²

b/ Število bencinskih črpalk 450

III. Zmogljivosti v storitveni obrti

a/ Površine obrtnih delavnic 46.000 m²

^x Podrobnejši pregled po posameznih predelih je objavljen v delu: M. Ivanetič, J. Štern: Vrednotenje turističnih prostorskih činiteljev in enot. Inštitut za ekonomska ekonomska raziskovanja, Ljubljana 1968 - 1969.

IV. Druge turistično-receptivne
smogljivosti

a/ Kopališča ob rekah, jezerih in morju	100
b/ Kopališča - bazeni	280
c/ Pokrita - zaprta kopališča	220

Pri izračunu potrebnih investicijskih vlaganj za realizacijo navedenih in ostalih indirektnih smogljivosti je bilo upoštevano, da je potrebno del smogljivosti zgraditi v celoti, medtem ko je potrebno del samo dopolniti. Prav tako pa del vložb za rekreativne dejavnosti zlasti pa za infrastrukturne objekte ni namenjen le turistični dejavnosti temveč hkrati tudi stalnemu prebivalstvu.

Vlaganja potrebna za aktiviranje predvidenega optimalnega turističnega potenciala

			v 000 N din
Vrsta vlaganj	Dejavnost	Znesek	Delež
Osnovna sredstva	Gostinstvo	9.471.500	81,3
	Trgovina	947.000	8,1
	Obrt	105.800	0,9

	Ostalo	1,132.000	9,7
	<hr/>		
	Skupaj	11,656.300	100 72,5
	<hr/>		
Obratna sredstva		650.000	4,0
Infrastruktura in komunalni objekti		3,400.000	21,2
Kadri in propaganda			2,3
	<hr/>		
Skupaj - vsa		16,076.300	100
	<hr/>		

ZAKLJUČEK

- Vrednost prirodnih in družbenih elementov, za rekreacijo in posebej za njen ožji del, to je turizem, določa človek s svojimi potrebami, navadami in željami. Ocena vrednosti prirodnih elementov izvedena na osnovi tujih empiričnih dognanj, ki kažejo kateri učinki prirodnih elementov imajo ob sedanjih rekreacijskih oziroma turističnih navadah večjo in kateri manjšo vrednost, kaže, da se posamezni slovenski predeli po privlačni moči med seboj vendarle ločijo.
- V slovenskem prostoru imajo za stacionarni inozemski turizem trenutno pomembno privlačno moč le nekateri prirodni elementi, predvsem tisti, ki se ne nahajajo tudi v bližnji

coni turističnih izhodišč, to je velikih zahodno in srednjeevropskih mest, ki pomenijo poleg domačinov najpomembnejšega potrošnika turistično-rekreativnih učinkov slovenskega prostora. /To so predvsem področja, ki v predhodni valorizaciji presegajo oceno 4,0 predvsem pa 5,0/; seveda s predpostavko, da posedujejo istočasno tudi ustrezne naprave.

- Za mobilnejši izletniški turizem bližnjih domačih in tujih mest so zaradi omejenega radijusa gibanj, pomembnejši tudi prirodni elementi s manjšo privlačno močjo /to so predeli predvsem s oceno nad 3,0 po predhodni oceni/.
- Vrednost prirodnih elementov in s tem vrednost slovenskega prostora se lahko s človekovim posegom spreminja. Na eni strani se manjša z intenzifikacijo kmetijske izrabe /kajti v splošnem so ekstenzivnejše zemljiške kategorije privlačnejše/, na drugi pa z enostavnim opuščanjem dotedanje kmetijske izrabe. Oba procesa lahko zmanjšujeta moč fiziognomskih in funkcionalnih učinkov. Vrednost prirodnih elementov pa se lahko zmanjšuje tudi z drugimi človekovimi posegi predvsem pretirano industrializacijo in naselitvijo.
- Za uspešno ekonomsko iskoriščanje naravnega turističnega potenciala je potrebna določena stopnja turistične opremlje-

nosti. S turističnimi napravami pokrajina običajno izgubi na svoji prarodni izvornosti, lahko pa pridobi na privlačni moči in sploh na možnostih za ekonomsko eksploatacijo. Izkoriščenost naravnega turističnega potenciala v Sloveniji je razmeroma nizka, povprečje znaša 10,5%; pri turistično razvitejših slovenskih predelih je ta stopnja nekoliko višja in niha med 10 in 30 %. Višja stopnja izkoriščenosti se v glavnem ujema tudi z višje ocenjenimi predeli. Turistični potencial nekaterih predelov, ki so sicer glede na svoje prirodne elemente visoko ocenjeni, pa je ostal do sedaj relativno slabo izkoriščen.

- Vsekakor pa je pri turističnem programiranju potrebno vrednost prirodnih elementov sočasno ovrednotiti z drugimi elementi turističnega vpraševanja in ponudbe, saj se turistično-rekreativna vrednost nekega prostora spreminja s številnimi družbeno-ekonomskimi pogoji; torej vrednosti prirodnih pogojev ne gre pretiravati.

VIRI:

1. Prvi del ekspertize /stran 1 do 22/ je bil izdelan na osnovi rezultatov naloge: M. Jeršič: Valorizacija prirodnih turistično-rekreativnih elementov v Sloveniji, 1969. I.E.R. Ljubljana.
2. Drugi del /stran 22 - 38/ pa je bil izdelan na osnovi naloge: M. Ivanetič in J. Štern: Vrednotenje turističnih prostorskih činiteljev in emot. 1968 in 1969. IER Ljubljana.

JERŠIČ Matjaž

VPLIV ODPRTOSTI MEJE NA PROSTORSKO MOBILNOST PREBIVALSTVA KOROŠKE IN SR SLOVENIJE

Ob državnih mejah ležeča območja ali obmejne regije doživljajo zaradi svojega mejnega položaja pogosto specifičen razvoj. Specifičen geografsko politični položaj pa je lahko za obmejne regije pozitivnega ali negativnega pomena.

Državna meja je bila in je še danes marsikje delna, ponekod celo totalna ločnica medsebojnih ekonomskih in družbeno-geografskih procesov. Kdaj in koliko je ločnica, je odvisno od:

- splošnih političnih ali ekonomskih odnosov med sosednjima državama;
- geopolitičnega položaja države, ki je odvisen predvsem od političnih sistemov v sosednjih državah;
- od fizično- ali kulturne-geografskih značilnosti poteka mejne linije;

- od pomembnosti prometnega položaja in prometnih smeri, ki potekajo čez mejno linijo.

Vplivi ločevalnih elementov se v obmejnih regijah odražajo v različnih kombinacijah. Zaradi strateškega pomena se razvijajo obmejne regije čisto povsem drugače kot notranji deli države. Prostor z enakimi naravnimi danostmi, razdeljen med dve državi se lahko zaradi različnega političnega, zakonodajnega, upravnega in ekonomskega sistema razvija na vsaki strani državne meje deloma ali povsem drugače.

Ločevalna moč državnih meja se v zadnjih letih kljub splošnemu ekonomsko-tehničnemu razvoju spreminja v različnih smereh. Na eni strani se s povečano vlogo države v narodnem gospodarstvu in s tem povezano zaščito gospodarskih, političnih ali vojaških interesov pomen meja ene same ali skupine držav, združenih v skupnosti še celo krepí. Na drugi strani pa je tudi vse več primerov prostorskega povezovanja preko državnih meja, zlasti v Evropi, kjer se komaj kje državni teritorij in gospodarski prostor povsem ujemata.

S socialnim in ekonomsko-tehničnim razvojem se vse bolj večja odvisnost enega življenjskega prostora od drugega, zaradi česar je zlasti v prostoru relativno majhnih evropskih držav po-

trebno intenzivnejše povezovanje. Tako se povečuje tudi vloga številnih povezovalnih silnic, ki delujejo preko državnih meja.

Med silnicami učinkujočimi preko mejne linije večine evropskih držav so poleg trgovskih, političnih, pravnih, infrastrukturnih in drugih stikov vse pomembnejše tudi regionalne migracije prebivalstva.

Regionalna mobilnost prebivalstva je eden izmed prostorskih pojavov, ki ga lahko zasledimo v različnih oblikah že v starejših obdobjih človekovega udejstvovanja. Poleg klasičnih regionalnih migracij, katerih cilj je menjava stalnega bivališča, so vse pomembnejše kratkotrajne migracije oziroma potovanja v zvezi z rekreacijo, delom, izobraževanjem, oskrbovanjem, družbenim in kulturnim življenjem.

V območjih koncentracije urbanega prebivalstva se z naraščajočo kupno močjo, podaljšanim prostim časom in splošno motorizacijo povečuje mobilnost prebivalstva nasploh. Med spremembe življenjskih navad, povezanih z naraščajočo mobilnostjo sodi tudi povečana želja po potovanju zunaj kraja bivanja. Želja po spremembi pa ni prisotna samo v času letnega dopusta, temveč vse bolj tudi med krajšimi delovnimi premori, po opravljenih dolžnostih ob koncu delovnega dneva, ob koncu delovnega tedna in ob praznikih.

Ta oblika regionalne mobilnosti se je v zadnjih nekaj letih pričela razvijati tudi med obmejnimi regijami Jugoslavije, Avstrije in Italije, med njimi tudi v predoru med SR Slovenijo in Koroško.

Analiza čezmejnega cestnega potniškega prometa

Cestni potniški promet čez državno mejo na odseku med Slovenijo, Italijo in Avstrijo se je v zadnjih desetih letih izredno povečal in ga je možno karakterizirati z naslednjim.

- Od leta 1959 do 1968 se je povečalo število prehodov motoriziranih potnikov v smeri v SR Slovenijo /in skoraj v enakem obsegu tudi v nasprotni smeri/ od 1 milijon 597 tisoč na 36 milijonov 825 tisoč ali za 22- krat.

Pri tem je zanimivo predvsem to, da je število prehodov tujih motoriziranih potnikov, ki prihajajo oziroma odhajajo iz SR Slovenije in Jugoslavije mnogo večje od števila tujih gostov, to je tistega števila, ki se registrira v turističnih prenočitvenih obratih.

Število potnikov, ki so prešli jugoslovansko-avstrijsko oziroma

jugoslovansko-italijansko mejno linije v cestnih vozilih avstrijske registracije je več kot 8-krat večje od števila avstrijskih turistov, ki so bili registrirani v Jugoslaviji v prenočitvenih obratih vseh kategorij, to je v hotelih, pensionih, zasebnih sobah, motelih in planinskih domovih. To pomeni, da se je dobršen del avstrijskih potnikov mudil v Jugoslaviji le krajši čas, to je manj kot en dan.

Enodnevna potovanja motoriziranih potnikov se odvijajo večinoma v radiju do največ 200 km izven kraja stalnega bivališča. Če upoštevamo obe ugotovitvi hkrati je jasno, da se relativna večina potovanj avstrijskih potnikov lahko odvijaja predvsem v prostoru avstrijsko-jugoslovanskih obmejnih regij. Vse to kaže na pomen uvedoma nakazanih tokov, ki se pretakajo tudi preko mejne linije na odseku med Koroško in SR Slovenijo, in ki imajo svoj izvor in cilj v obmejnih regijah obeh dežel.

Če območje našega zanimanja skrbimo na mejni odsek med Koroško in SR Slovenijo, lahko ugotovimo, da odpade na sedem cestnih mejnih prehodov, ki leže na tem delu mejne linije, relativno skromnejši delež vsoga česmejnega potniškega prometa, vendar pa absolutne številke tudi tu niso majhne, saj je v letu 1967 število prehodov v eno smer doseglo 3 milijone potnikov. Če se ozremo le sedem let nazaj nam statistika pove, da je preko cest-

nih mejnih prehodov med Koroško in SR Slovenijo prišlo v Jugoslavijo leta 1966 le 116 tisoč potnikov, da se je torej obseg čezmejnega cestnega potniškega prometa v teh sedanjih 7 letih povečal za 25-krat.

Preko Koroške in SR Slovenije vodi eden izmed najpomembnejših krakov večmilijonskega turističnega cestnega toka, ki se vsako poletje usmerja iz severne, srednje in zahodne Evrope v Alpe in proti sredozemskim obalam. Ta tok modernih nomadov se ustavlja deloma tudi v obeh regijah v Koroški in SR Sloveniji, deloma pa teče še naprej proti jugu in jugovzhodu proti obalam Jadranskega in Egejskega morja. Cestne mejne prehode na mejni liniji med Koroško in SR Slovenijo bi lahko primerjali z mostovi, po katerih se pretaka ta turistični tok. Vendar predstavlja veliki poletni turistični tok le del čezmejnega prometa, kajti drugi del odpada na kratkotrajne tokove med obmejnimi regijami.

Leta 1966 je mejne linije med Koroško in SR Slovenijo prestopilo v eni smeri /proti Jugoslaviji/ komaj 8.581 potnikov v vozilih jugoslovanske, 44.003 v vozilih avstrijske in 63.797 v vozilih drugih registracij. Do leta 1967 se je število potnikov v vozilih jugoslovanske registracije povečalo na 553.822, avstrijske na 851.206 in drugih tujih registracij na 1.557.400 potnikov. /Glej tabelo 1/

Tabela 1

Število in delež potnikov, ki so prešli /v smeri proti Jugoslaviji/ mejno linijo preko cestnih mejnih prehodov na odseku med Koroško in SR Slovenijo leta 1967.

Leto	Potniki v vozilih:						skupaj	
	jugosl. reg. štev.	%	avstrij. r. štev.	%	drugih r. štev.	%	štev.	%
1960	8.581	7,4	44.003	37,8	63.797	54,8	116.381	100,0
1964	63.238	12,2	174.965	33,7	280.315	54,1	518.518	100,0
1867	553.822	18,7	851.206	28,7	1557.402	52,6	2962.430	100,0

Kljub pomembnosti avstrijsko-jugoslovanskih cestnih mejnih prehodov za poletni mednarodni turistični tok tvorijo skoraj polovico potnikov, ki prehajajo preko obravnavanega mejnega odseka, potniki iz dveh sosednjih držav, to je Avstrije in Jugoslavije.

Naj ob tem navedemo dva primera iz ankete, izvedene leta 1968 in 1969 na obeh najpomembnejših mejnih prehodih na Ljubelju in Podkorenu. Ob jugoslovanskem državnem prazniku 29.XI. in istočasno delovnem dnevu v Avstriji, torej v času izven turistične sezone je prestopilo mejo v eni smeri 2.682 potnikov. Večina, to je 85% je bila iz slovenskih obmejnih regij, ostanek pa skoraj v celoti iz Koroške. Delež potnikov iz oddaljenejših regij oziroma držav je bil ta dan neznaten.

Drug vzorec dobljen v začetku junija, to je v času začetka poletne turistične sezone in ki velja prav tako za mejne prehode Ljubelj in Podkoren, kaže da je v teku enega dne in sicer v nedeljo prešlo mejo /prav tako v eni smeri/ 4.978 potnikov. Od teh jih je 42% odpadlo na prebivalce obmejnih regij, pri katerih je bil izvor in cilj vožnje prav tako na Koroškem in v Sloveniji.

Tabela 2

Število potnikov, ki so prešli /v smeri proti Jugoslaviji/ mejno linijo preko cestnih mejnih prehodov na odseku med Koroško in SR Slovenijo v posameznih mesecih leta 1967.

<u>Potniki v vozilih:</u>			
<u>Me- sec</u>	<u>jugosl. reg. štev.</u>	<u>avstrijske reg.</u>	<u>drugih registr.</u>
J	11.120	18.310	4.124
F	50.996	21.317	4.455
M	31.203	53.439	20.847
A	29.766	55.675	27.872
M	74.489	113.714	101.333
J	44.032	82.326	219.379
Jl	67.585	119.298	437.211
A	68.645	155.633	522.903
S	73.141	83.372	131.536
O	45.176	71.858	54.471
N	30.320	40.996	15.527
D	26.061	34.776	17.649

=====

Če rezultat ankete povežemo zopet s podatki statistike /glej tabelo 2/, lahko ugotovimo, da so tokovi motoriziranih potnikov iz oddaljenejših izhodišč izven glavnih poletnih turističnih mesecev v primerjavi s tokovi, ki se odvijajo le med obmejnimi regijami, relativno manj močni.

Veliki evropski mednarodni turistični tokovi, ki se pretakajo preko Koroške in SR Slovenije, so torej omejeni predvsem na štiri letne mesece, na junij, julij, avgust in september. V ostalih mesecih pa na obravnavanem mejnem odseku prevladujejo tokovi, ki imajo izhodišče v obmejnih regijah, to je v območjih naselivitvene koncentracije, na Koroškem in Celovski kotlini ter v SR Sloveniji v Ljubljanski kotlini in na vzhodnem Koroškem.

Pomen čezmejnega prometa v okviru obeh obmejnih območij je razviden tudi iz strukture prometa na posameznih cestnih mejnih prehodih. Na prehodih Jezersko, Mežica, Holmec, Libeliče in Vič odpade večina čezmejnega potniškega prometa na avstrijske in jugoslovanske ali še točneje na potnike iz slovenskih in koroških obmejnih regij. Mednarodni turistični tokovi so omejeni skoraj v celoti na mejna prehoda Ljubelj in Podkoren /glej tabelo 3/

Tabela 3

Delež potnikov iz Jugoslavije, Avstrije in drugih držav na posameznih cestnih mejnih prehodih med SR Slovenijo in Koroško leta 1967

Mejni prehod	Potniki v vozilih:		
	jugosl. reg. %	avstrijske reg. %	drugih reg. %
Podkoren	6,7	17,4	75,9
Ljubelj	20,2	25,3	54,5
Jezersko	24,9	49,0	26,1
Mežica	82,4	17,6	-
Holmec	52,3	44,7	3,0
Libeliše	92,5	27,5	-
Vič	31,8	64,3	3,9

Rezultati še citirane ankete kažejo tudi, da lahko tokove prebivalstva med obravnavanimi obmejnimi regijami po svojem osnovnem motivu delimo v dve skupini: v tokove z rekreativnimi motivi, med katere vključujemo tudi obiske znancev in sorodnikov in tokove z oskrbovalnimi motivi.

Stopnja odprtosti jugoslovansko-avstrijske meje je omogočila, da

se izletniška potovanja kot ena izmed tipičnih oblik regionalne mobilnosti sodobne urbanizirane družbe širijo ne glede na mejno linijo. Poleg izletniških so med kratkotrajnimi potovanji med obmejnimi regijami najpomembnejša potovanja z oskrbovalnimi nagibi. Ta so se razmahnila zaradi razlik v cenah nekaterih artiklov ali zaradi različnega sortimena ponudbe.

Ker je te nakupe mogoče realizirati tudi v manjših krajih, so ti tokovi največkrat omejeni na razmeroma ozek obmejni pas. Pogosto pa sta oba omenjena motiva združena pri enem potovanju.

V zadnjih letih je obravnavana mejna linija v precejšnji meri izgubila svoje ločevalno moč. Z odprtostjo meje se je lahko sprostila regionalna mobilnost obmejnega prebivalstva v obliki kratkotrajnih potovanj. Sedanji tokovi prebivalstva obeh obmejnih regij postajajo tako ena izmed pozitivnih, preko mejne linije delujočih silnic, saj se prostorske funkcije obeh regij lahko med seboj dopolnjujejo s čimer se možnosti prebivalstva lahko širijo v skladu z navadami in željami sodobne družbe.

ODPRTOST MEJE KOT FAKTOR RAZVOJA OBMEJNIH REGIJ V PODROČJU
MED AVSTRIJO-JUGOSLAVIJO IN ITALIJO-JUGOSLAVIJO

PREGLED NALOG IN CILJEV

A. Izhodišče. Preko obmejnih regij Avstrije - Jugoslavije in Italije - Jugoslavije vodi več cestnih in železniških komunikacij, ki imajo internacionalni pomen. Zato se po njih odvija meddržavni blagovni kot osebni mednarodni promet.

Precejšen del zlasti osebnega prometa, ki cirkulira preko meje med navedenimi državami pa je eje omejen le na obmejne regije.

Odprava vizumov za prehod meja državljanov Italije, Avstrije in Jugoslavije, uvedba dovolilnic, s katerimi lahko prebivalstvo, stalno prebivajoče v obmejnem področju, za krajši čas prekoračuje meje, povečanje števila mejnih prehodov ter specifični politično-geografski in socialno-geografski dejavniki vplivajo na iz leta v leto močnejšo občasno cirkulacijo prebivalstva preko mejne linije.

B. Namen proučitve. Proučiti navedeno cirkulacijo prebivalstva ter njen pomen in vpliv za obmejni prostor med navedenimi državami.

C. Prostor obravnavanja. Za izhodišče bi služile večje administrativno-politične enote:

v Jugoslaviji: Socialistična republika Slovenija,
v Avstriji: Die Bundesländer: Kärnten und Steiermark
v Italiji: Trst, Gorica, Udine

Ker je obravnavan pojav pomemben marsikje le za ožji mejni prostor navedenih politično - administrativnih enot, se bodo posamezni elementi proučevali v ožjem obmejnem prostoru v skladu z ugotovitvami v teku proučevanja.

Čeprav raziskava predvidena v območju treh držav, se bodo posamezni elementi predvidoma proučevali le za obmejni prostor Jugoslavije, zaradi boljših možnosti dela v tem prostoru, glede na to, da nalogo proučuje jugoslovanski raziskovalec.

D. Dispozicija

1. Razvojni procesi v obmejnih regijah. Izhodiščni dejavniki.

a) Mejno politični razvoj

Podati glavne karakteristike iz historijata formiranja sedanjih mejnih linij. Potek mejnih linij glede na njihovo starost. Razvoj pomembnejših upravnih predpisov, pomembnih za cirkulacijo preko meje.

b) Naravne danosti v obmejnih regijah

Glede na to, da se v obravnavanih obmejnih regijah stikajo tri večje prirodne enote - alpska, subpanonska in kraška-mediteranska, bi se podale glavne karakteristične razlike in lastnosti, predvsem s predpostavko, da so prirodne razlike pospeševalni dejavnik zlasti za turistično cirkulacijo.

c) Prometno - geografski položaj obmejnih regij

Posamezni deli obmejnih regij imajo različno pomembno prometno vlogo. Opredelitev obmejnih regij glede na mednarodni in lokalni promet ter izdvojitev prometno "zatišnih" obmejnih con.

d) Socialno-demografski razvoj obmejnih regij po II. svetovni vojni

Rajonizirati glavne elemente demografske strukture. Podati glavne karakteristike nacionalne strukture.

e) Funkcija naselij in omrežje centralnih krajev.

Vplivna območja centralnih krajev v obmejnih regijah.

(Nekateri centralni kraji v bližini meje s posameznimi vplivnimi elementi segajo lahko v področje sosednje države, zlasti če je centralni kraj na eni strani višje stopnje kot na nasprotni.)

f) Pregled tipov obmejnih občin glede na socialno geografsko strukturo

(Predvidene različne socialne skupine imajo različen interes in so različno zastopane v cirkulaciji.)

g) Turistična področja v obmejnih regijah

Tipizacija turističnih centrov.

(Med motivi prekomejne cirkulacije je turizem med pomembnimi dejavniki, zato so posamezni turistični centri v bližini meje lahko važnejši za prebivalstvo sosednje države) .

H) Pregled nekaterih specifičnih elementov

(Npr.dvolastniške razmere)

2. Razvoj in diferenciacija prometnih tokov glede na različna prometna sredstva in različne smeri.

Izložitev prometnih tokov, ki se odvijajo le med obravnavanimi obmejnimi regijami.

3. Specialno proučevanje prometnih tokov prebivalstva, ki se odvijajo med obmejnimi regijami

a) Časovna jakost cirkulacije

b) Prostorna opredelitev cirkulacije

c) Opredelitev cirkulacije glede na posamezne motive

- Turistični izletni promet. (Hiposteza: Mnogi izletniki si za cilj redno ali občasno izbirajo področje v sosednji državi. Vzroki za to so različni: razlike v prirodni atraktivnosti, ugodnejša cena gostinskih uslug, bližina "tujih" področij, itd.)

-Turistični promet z večdnevnim bivanjem v sosednji obmejni regiji. (Hipoteza: Glede na to, da je v obravnavanih obmejnih regijah več turističnih področij, ki imajo pomen za stacionarni turizem - Kurorti, zimsko-športni centri, Badoorti - del prebivalstva preživi letni dopust v "bližnji" sosednji obmejni regiji).

Obe našteti obliki sta značilni zlasti za cirkulacijo iz Trsta, Gorice proti Sloveniji in Koroški, manj intenzivna pa je tovrstna cirkulacija v obratni smeri.

-Nakupovalni promet med bližnjimi obmejnimi regijami, ki ima ZNAČAJ rednega nakupovanja (-večkrat mesečno ali redno mesečno). Hipoteza:

-Iz Italije in Avstrije v Jugoslavijo (Nižja cena nekaterih dobrin v Jugoslaviji kot npr.: za bencin, gostinske usluge, posamezne prehrabene artikle povzroča, da del prebivalstva, živečega v bližini meje, stalno nakupuje te artikle v obmejni regiji sosednje države.)

-Iz Jugoslavije v Italijo in Avstrijo (Hipoteza: Ugodnejša cena in večja izbira nekaterih artiklov kot npr. za tekstilne izdelke iz sintetičnih snovi, gospodinjske aparate, idr., izpodbuja k rednemu nakupovanju teh artiklov "na drugi strani meje".

-Nakupovalni promet med oddaljenejšimi kraji obmejnih regij, ki ima značaj občasnega nakupovanja (enkrat ali večkrat letno).

-Iz Jugoslavije v Italijo in Avstrijo (Hipoteza: Ugodnejša cena posameznih tehničnih artiklov, nekaterih tekstilnih izdelkov in iz sintetičnih snovi, večja izbira "najnovejših" modnih artiklov, nižja cena zlata in zlatih predmetov itd. Ti nakupi se vrše med oddaljenejšimi kraji npr. med Ljubljano in Trstom ali Mariborem in Grazom. Osredotočeni so zlasti na spomladanski čas in čas pred novoletnimi prazniki.

-Iz Avstrije in Italije v Jugoslavijo. (Čisti nakupovalni

promet med oddaljenejšimi kraji v tej smeri je manj pomemben. Običajno je obisk zaradi turističnih motivov združen tudi z nakupom, ki se "splača" - npr. alkoholnih pijač.

-Obiskovalni promet

(Hipoteza: Glede na to, da prebivajo v posameznih delih obmejnih regij pripadniki manjšin, narodnosti sosednjih držav, je lahko med motivi pomemben tudi obisk zaradi sorodstvenih vezi).

-Posebni motivi

(Prehajanje preko meje zaradi dvolastniške posesti, zaposlitve na drugi strani meje ± etz.)

4. Prostorni učinki cirkulacije med obmejnimi regijami

Pod vplivom navedenih cirkulacij so se v posameznih delih modificirala vplivna območja centralnih nakupovalnih krajev. Posamezni kraji so doživeli pospešen razvoj posameznih vrst terciarnih obratov, ki so namenjeni predvsem ali delno prebivalstvu iz druge strani meje: posamezni trgovski obrati, bencinske črpalke, gostinski obrati. Prav tako so se razvile posamezne turistične ali prometne naprave predvsem zaradi povpraševanja z druge strani meje. Poleg pospeševalnih prostornih učinkov pod vplivom odprtosti meje pa je v posameznih delih navedenih regij računati tudi z učinki stagnacije ali nazadovanja. Kot bregovi delijo obe strani reke, med katerimi lahko teče promet samo preko nekoliko mostov, tako tudi preko državnih meja teče promet samo skozi mejne prehode. Zlasti ob starejših mejah in prometno zatišnih področjih je bližina mejne linije vplivala na gospodarsko stagnacijo, ki se tudi pod vplivom sedanje odprtosti mej ni mogla bistveno spremeniti. Zato je namen ugotoviti tudi negativne prostorne učinke, ki so nastali zaradi bližine mejne linije.

ODPRTOST MEJE KOT FAKTOR RAZVOJA OBMEJNIH REGIJ V PODROČJU
MED AVSTRIJO-JUGOSLAVIJO IN ITALIJO-JUGOSLAVIJO

PREGLED NALOG IN CILJEV

A. Izhodišče. Preko obmejnih regij Avstrije - Jugoslavije in Italije - Jugoslavije vodi več cestnih in železniških komunikacij, ki imajo internacionalni pomen. Zato se po njih odvija meddržavni blagovni kot osebni mednarodni promet.

Precejšen del zlasti osebnega prometa, ki cirkulira preko meja med navedenimi državami pa je omejen le na obmejne regije.

Odprava vizumov za prehod meja državljanov Italije, Avstrije in Jugoslavije, uvedba dovolilnic, s katerimi lahko prebivalstvo, stalno prebivajoče v obmejnem področju, za krajši čas prekoračuje meje, povečanje števila mejnih prehodov ter specifični politično-geografski in socialno-geografski dejavniki vplivajo na iz leta v leto močnejšo občasno cirkulacijo prebivalstva preko mejne linije.

B. Namen proučitve. Proučiti navedeno cirkulacijo prebivalstva ter njen pomen in vpliv za obmejni prostor med navedenimi državami.

C. Prostor obravnavanja. Za izhodišče bi služile večje administrativno-politične enote:

v Jugoslaviji: Socialistična republika Slovenija,
v Avstriji: Die Bundesländer: Kärnten und Steiermark
v Italiji: Trst, Gorica, Udine

Ker je obravnavan pojav pomemben marsikje le za ožji mejni prostor navedenih politično - administrativnih enot, se bodo posamezni elementi proučevali v ožjem obmejnem prostoru v skladu z ugotovitvami v teku proučevanja.

Čeprav je raziskava predvidena v območju treh držav, se bodo posamezni elementi predvidoma proučevali le za obmejni prostor Jugoslavije, zaradi boljših možnosti dela v tem prostoru, glede na to, da nalogo proučuje jugoslovanski raziskovalec.

D. Dispozicija

1. Razvojni procesi v obmejnih regijah. Izhodiščni dejavniki.

a) Mejno politični razvoj

Podati glavne karakteristike iz historijata formiranja sedanjih mejnih linij. Potek mejnih linij glede na njihovo starost. Razvoj pomembnejših upravnih predpisov, pomembnih za cirkulacijo preko meje.

b) Naravne danosti v obmejnih regijah

Glede na to, da se v obravnavanih obmejnih regijah stikajo tri večje prirodne enote - alpska, subpanonska in kraška-mediteranska, bi se podale glavne karakteristične razlike in lastnosti, predvsem s predpostavko, da so prirodne razlike pospeševalni dejavnik zlasti za turistično cirkulacijo.

c) Prometno - geografski položaj obmejnih regij

Posamezni deli obmejnih regij imajo različno pomembno prometno vlogo. Opredelitev obmejnih regij glede na mednarodni in lokalni promet ter izdvojitvev prometno "zatišnih" obmejnih con.

d) Socialno-demografski razvoj obmejnih regij po II. svetovni vojni

Rajonizirati glavne elemente demografske strukture. Podati glavne karakteristike nacionalne strukture.

e) Funkcija naselij in omrežje centralnih krajev.

Vplivna območja centralnih krajev v obmejnih regijah.

(Nekateri centralni kraji v bližini meje s posameznimi vplivnimi elementi segajo lahko v področje sosednje države, zlasti če je centralni kraj na eni strani višje stopnje kot na nasprotni.)

f) Pregled tipov obmejnih občin glede na socialno geografsko strukturo

(Predvidene različne socialne skupine imajo različen interes in so različno zastopane v cirkulaciji.)

g) Turistična področja v obmejnih regijah

Tipizacija turističnih centrov.

(Med motivi prekomejne cirkulacije je turizem med pomembnimi dejavniki, zato so posamezni turistični centri v bližini meje lahko važnejši za prebivalstvo sosednje države) .

h) Pregled nekaterih specifičnih elementov

(Npr. dvolastniške razmere)

2. Razvoj in diferenciacija prometnih tokov glede na različna prometna sredstva in različne smeri.

Izločitev prometnih tokov, ki se odvijajo le med obravnavanimi obmejnimi regijami.

3. Specialno proučevanje prometnih tokov prebivalstva, ki se odvijajo med obmejnimi regijami

a) Časovna jakost cirkulacije

b) Prostorna opredelitev cirkulacije

c) Opredelitev cirkulacije glede na posamezne motive

- Turistični izletni promet. (Hipoteza: Mnogi izletniki si za cilj redno ali občasno izbirajo področje v sosednji državi. Vzroki za to so različni: razlike v prirodni atraktivnosti, ugodnejša cena gostinskih uslug, bližine "tujih" področij, itd.)

-Turistični promet z večdnevni bivanjem v sosednji obmejni regiji. (Hipoteza: Glede na to, da je v obravnavanih obmejnih regijah več turističnih področij, ki imajo pomen za stacionarni turizem - Kurorti, zimsko-športni centri, Badoorti - del prebivalstva preživi letni dopust v "bližnji" sosednji obmejni regiji).

Obe naštetni obliki sta značilni zlasti za cirkulacijo iz Trsta, Gorice proti Sloveniji in Koroški, manj intenzivna pa je tovrstna cirkulacija v obratni smeri.

-Nakupovalni promet med bližnjimi obmejnimi regijami, ki ima ZNAČAJ rednega nakupovanja (-večkrat mesečno ali redno mesečno). Hipoteza:

-Iz Italije in Avstrije v Jugoslavijo (Nižja cena nekaterih dobrin v Jugoslaviji kot npr.: za bencin, gostinske usluge, posamezne prehrabene artikle povzroča, da del prebivalstva, živečega v bližini meje, stalno nakupuje te artikle v obmejni regiji sosednje države.)

-Iz Jugoslavije v Italijo in Avstrijo (Hipoteza: Ugodnejša cena in večja izbira nekaterih artiklov kot npr. za tekstilne izdelke iz sintetičnih snovi, gospodinjske aparate, idr., izpodbuja k rednemu nakupovanju teh artiklov "na drugi strani meje".

-Nakupovalni promet med oddaljenejšimi kraji obmejnih regij, ki ima značaj občasnega nakupovanja (enkrat ali večkrat letno).

-Iz Jugoslavije v Italijo in Avstrijo (Hipoteza: Ugodnejša cena posameznih tehničnih artiklov, nekaterih tekstilnih izdelkov in iz sintetičnih snovi, večja izbira "najnovejših" modnih artiklov, nižja cena zlata in zlatih predmetov itd. Ti nakupi se vrše med oddaljenejšimi kraji npr. med Ljubljano in Trstom ali Mariborom in Grazom. Osredotočeni so zlasti na spomladanski čas in čas pred novoletnimi prazniki.

-Iz Avstrije in Italije v Jugoslavijo. (Čisti nakupovalni

promet med oddaljenejšimi kraji v tej smeri je manj pomemben. Običajno je obisk zaradi turističnih motivov združen tudi z nakupom, ki se "splača" - npr. alkoholnih pijač.

-Obiskovalni promet

(Hipoteza: Glede na to, da prebivajo v posameznih delih obmejnih regij pripadniki manjšin, narodnosti sosednjih držav, je lahko med motivi pomemben tudi obisk zaradi sorodstvenih vezi).

-Posebni motivi

(Prehajanje preko meje zaradi dvolastniške posesti, zaposlitve na drugi strani meje ± etz.)

4. Prostorni učinki cirkulacije med obmejnimi regijami

Pod vplivom navedenih cirkulacij so se v posameznih delih modificirala vplivna območja centralnih nakupovalnih krajev. Posamezni kraji so doživeli pospešen razvoj posameznih vrst terciarnih obratov, ki so namenjeni predvsem ali delno prebivalstvu iz druge strani meje: posamezni trgovski obrati, bencinske črpalke, gostinski obrati. Prav tako so se razvile posamezne turistične ali prometne naprave predvsem zaradi povpraševanja z druge strani meje. Poleg pospeševalnih prostornih učinkov pod vplivom odprtosti meje pa je v posameznih delih navedenih regij računati tudi z učinki stagnacije ali nazadovanja. Kot bregovi delijo obe strani reke, med katerimi lahko teče promet samo preko nekoliko mostov, tako tudi preko državnih meja teče promet samo skozi mejne prehode. Zlasti ob starejših mejah in prometno zatišnih področjih je bližina mejne linije vplivala na gospodarsko stagnacijo, ki se tudi pod vplivom sedanje odprtosti mej ni mogla bistveno spremeniti. Zato je namen ugotoviti tudi negativne prostorne učinke, ki so nastali zaradi bližine mejne linije.

ODPRTOST MEJE KOT FAKTOR RAZVOJA OBMEJNIH REGIJ V PODROČJU
MED AVSTRIJO-JUGOSLAVIJO IN ITALIJO-JUGOSLAVIJO

PREGLED NALOG IN CILJEV

A. Izhodišče. Preko obmejnih regij Avstrije - Jugoslavije in Italije - Jugoslavije vodi več cestnih in železniških komunikacij, ki imajo internacionalni pomen. Zato se po njih odvija meddržavni blagovni kot osebni mednarodni promet.

Precejšen del zlasti osebnega prometa, ki cirkulira preko meje med navedenimi državami pa je eže omejen le na obmejne regije.

Odprava vizumov za prehod meje državljenov Italije, Avstrije in Jugoslavije, uvedba dovolilnic, s katerimi lahko prebivalstvo, stalno prebivajoče v obmejnem področju, za krajši čas prekoračuje meje, povečanje števila mejnih prehodov ter specifični politično-geografski in socialno-geografski dejavniki vplivajo na iz leta v leto močnejšo občasno cirkulacijo prebivalstva preko mejne linije.

B. Namen proučitve. Proučiti navedeno cirkulacijo prebivalstva ter njen pomen in vpliv za obmejni prostor med navedenimi državami.

C. Prostor obravnavanja. Za izhodišče bi služile večje administrativno-politične enote:

v Jugoslaviji: Socialistična republika Slovenija,
v Avstriji: Die Bundesländer: Kärnten und Steiermark
v Italiji: Triest, Gorica, Udine

Ker je obravnavan pojav pomemben marsikje le za ožji mejni prostor navedenih politično - administrativnih enot, se bodo posamezni elementi proučevali v ožjem obsejnim prostoru v skladu z ugotovitvami v teku proučevanja.

Čeprav¹⁸raziskava predvidena v območju treh držav, se bodo posamezni elementi predvidoma proučevali le za obsejni prostor Jugoslavije, zaradi boljših možnosti dela v tem prostoru, glede na to, da nalogo proučuje jugoslovanski raziskovalec.

D. Dispozicija

1. Razvojni procesi v obsejnih regijah. Izhodiščni dejavniki.

a) Mejno politični razvoj

Podati glavne karakteristike iz historijske formiranja sedanjih mejnih linij. Potek mejnih linij glede na njihovo starost. Razvoj pomembnejših upravnih predpisov, pomembnih za F cirkulacijo preko meje.

b) Naravne danosti v obsejnih regijah

Glede na to, da se v obravnavanih obsejnih regijah stikajo tri večje prirodne enote - alpska, subpanonska in kraška-mediteranska, bi se podale glavne karakteristične razlike in lastnosti, predvsem s predpostavko, da so prirodne razlike pospeševalni dejavnik zlasti za turistično cirkulacijo.

c) Prometno - geografski položaj obsejnih regij

Posamezni deli obsejnih regij imajo različno pomembno prometno vlogo. Opredelitev obsejnih regij glede na mednarodni in lokalni promet ter izdvojitvev prometno "zatišnih" obsejnih con.

d) Socialno-demografski razvoj obsejnih regij po II. svetovni vojni

Rejonizirati glavne elemente demografske strukture. Podati glavne karakteristike nacionalne strukture.

e) Funkcija naselij in omrežje centralnih krajev.

Vplivna območja centralnih krajev v obmejnih regijah.

(Nekateri centralni kraji v bližini meje s posameznimi vplivnimi elementi segajo lahko v področje sosednje države, zlasti če je centralni kraj na eni strani višje stopnje kot na nasprotni.)

f) Pregled tipov obmejnih občin glede na socialno geografsko strukturo

(Predvidene različne socialne skupine imajo različen interes in so različno zastopane v cirkulaciji.)

g) Turistična področja v obmejnih regijah

Tipizacija turističnih centrov.

(Med motivi prekomejne cirkulacije je turizem med pomembnimi dejavniki, zato so posamezni turistični centri v bližini meje lahko važnejši za prebivalstvo sosednje države) .

h) Pregled nekaterih specifičnih elementov

(Npr. dvolastniške razmere)

2. Razvoj in diferenciacija prometnih tokov glede na različna prometna sredstva in različne smeri.

Izločitev prometnih tokov, ki se odvijajo le med obravnavanimi obmejnimi regijami.

3. Specialno proučevanje prometnih tokov prebivalstva, ki se odvijajo med obmejnimi regijami

a) Časovna jakost cirkulacije

b) Prostorna opredelitev cirkulacije

c) Opredelitev cirkulacije glede na posamezne motive

- Turistični izletni promet. (Hipoteza: Mnogi izletniki si za cilj redno ali občasno izbirajo področje v sosednji državi. Vzroki za to so različni: razlike v prirodni atrakтивности, ugodnejša cena gostinskih uslug, bližina "tujih" področij, itd.)

-Turistični promet z večdnevnim bivanjem v sosednji obmejni regiji. (Hipoteza: Glede na to, da je v obravnavanih obmejnih regijah več turističnih področij, ki imajo pomen za stacionarni turizem - Kurorti, zimsko-sportni centri, Badoorti - del prebivalstva preživi letni dopust v "bližnji" sosednji obmejni regiji).

Obe naštetni obliki sta značilni zlasti za cirkulacijo iz Trsta, Gorice proti Sloveniji in Koroški, manj intenzivna pa je tovrstna cirkulacija v obratni smeri.

-Nakupovalni promet med bližnjimi obmejnimi regijami, ki ima ZNAČAJ rednega nakupovanja (-večkrat mesečno ali redno mesečno). Hipoteza:

-Iz Italije in Avstrije v Jugoslavijo (Nižja cena nekaterih dobrin v Jugoslaviji kot npr.: za bencin, gostinske usluge, posamezne prehranske artikle povzroča, da del prebivalstva, živečega v bližini meje, stalno nakupuje te artikle v obmejni regiji sosednje države.)

-Iz Jugoslavije v Italijo in Avstrijo (Hipoteza: Ugodnejša cena in večja izbira nekaterih artiklov kot npr. za tekstilne izdelke iz sintetičnih snovi, gospodinjske aparate, idr., izpodbuja k rednemu nakupovanju teh artiklov "na drugi strani meje".

-Nakupovalni promet med oddaljenejšimi kraji obmejnih regij, ki ima značaj občasnega nakupovanja (enkrat ali večkrat letno).

-Iz Jugoslavije v Italijo in Avstrijo (Hipoteza: Ugodnejša cena posameznih tehničnih artiklov, nekaterih tekstilnih izdelkov in iz sintetičnih snovi, večja izbira "najnovejših" modnih artiklov, nižja cena zlata in sletih predmetov itd. Ti nakupi se vrše med oddaljenejšimi kraji npr. med Ljubljano in Treto ali Mariborom in Grazom. Osredotočeni so zlasti na spomladanski čas in čas pred novoletnimi prazniki.

-Iz Avstrije in Italije v Jugoslavijo. (Čisti nakupovalni

promet med oddaljenejšimi kraji v tej smeri je manj pomemben. Običajno je obisk zaradi turističnih motivov združen tudi z nakupom, ki se "splaša" - npr. alkoholnih pijač.

-Obiskovalni promet

(Hipoteza: Glede na to, da prebivajo v posameznih delih obmejnih regij pripadniki manjšin, narodnosti sosednjih držav, je lahko med motivi pomemben tudi obisk zaradi sorodstvenih vezi).

-Posebni motivi

(Prehajanje preko meje zaradi dvoletniške posesti, zaposlitve na drugi strani meje + etz.)

4. Prostorni učinki cirkulacije med obmejnimi regijami

Pod vplivom navedenih cirkulacij so se v posameznih delih modificirala vplivna območja centralnih nakupovalnih krajev. Posamezni kraji so doživeli pospešen razvoj posameznih vrst terciarnih obratov, ki so namenjeni predvsem ali delno prebivalstvu iz druge strani meje: posamezni trgovski obrati, bencinske črpalke, gostinski obrati. Prav tako so se razvile posamezne turistične ali prometne naprave predvsem zaradi povpraševanja z druge strani meje. Poleg pospeševalnih prostornih učinkov pod vplivom odprtosti meje pa je v posameznih delih navedenih regij računati tudi z učinki stagnacije ali nazadovanja. Kot bregovi delijo obe strani reke, med katerimi lahko teče promet samo preko nekoliko mostov, tako tudi preko državnih meja teče promet samo skozi mejne prehode. Zlasti ob starejših mejah in prometno zatišnih področjih je bližina mejne linije vplivala na gospodarsko stagnacijo, ki se tudi pod vplivom sedanje odprtosti mej ni mogla bistveno spremeniti. Zato je namen ugotoviti tudi negativne prostorne učinke, ki so nastali zaradi bližine mejne linije.

ODPRTOST MEJE KOT FAKTOR RAZVOJA OBMEJNIM REGIJ V PODROČJU
MED AVSTRIJO-JUGOSLAVIJO IN ITALIJO-JUGOSLAVIJO

PREGLED NALOG IN CILJEV

A. Izhodišče. Preko obmejnih regij Avstrije - Jugoslavije in Italije - Jugoslavije vodi več cestnih in železniških komunikacij, ki imajo internacionalni pomen. Zato se po njih odvija meddržavni blagovni kot osebni mednarodni promet.

Precejšen del zlasti osebnega prometa, ki cirkulira preko meje med navedenimi državami pa je omejen le na obmejne regije.

Odprava vizumov za prehod meje državljanov Italije, Avstrije in Jugoslavije, uvedba dovolilnic, s katerimi lahko prebivalstvo, stalno prebivajoče v obmejnem področju, za krajši čas prekoračuje meje, povečanje števila mejnih prehodov ter specifični politično-geografski in socialno-geografski dejavniki vplivajo na iz leta v leto močnejšo občasno cirkulacijo prebivalstva preko mejne linije.

B. Namen proučitve. Proučiti navedeno cirkulacijo prebivalstva ter njen pomen in vpliv za obmejni prostor med navedenimi državami.

C. Prostor obravnavanja. Za izhodišče bi služile večje administrativno-politične enote:

v Jugoslaviji: Socialistična republika Slovenija,
v Avstriji: Die Bundesländer: Kärnten und Steiermark
v Italiji: Triest, Gorica, Udine

Ker je obravnavan pojav pomemben zaradi le za ožji mejni prostor navedenih politično - administrativnih enot, se bodo posamezni elementi proučevali v ožjem obsejnim prostoru v skladu z ugotovitvami v teku proučevanja.

Čeprav¹⁸ raziskave predvidena v območju treh držav, se bodo posamezni elementi predvidoma proučevali le za obsejni prostor Jugoslavije, zaradi boljših možnosti dela v tem prostoru, glede na to, da naslogo proučuje jugoslovanski raziskovalec.

D. Dispozicija

1. Razvojni procesi v obsejnih regijah. Izhodiščni dejavniki.

a) Mejno politični razvoj

Podati glavne karakteristike iz historijata formiranja sedanjih mejnih linij. Potek mejnih linij glede na njihovo starost. Razvoj posebnostih upravnih predpisov, pomembnih za cirkulacijo preko meje.

b) Neravne danosti v obsejnih regijah

Glede na to, da se v obravnavanih obsejnih regijah stikajo tri večje prirodne enote - alpska, subpanonska in kraška-mediteranska, bi se podale glavne karakteristične razlike in lastnosti, predvsem s predpostavko, da so prirodne razlike pospeševalni dejavniki zlasti za turistično cirkulacijo.

c) Prometno - geografski položaj obsejnih regij

Posamezni deli obsejnih regij imajo različno pomembno prometno vlogo. Opredeletitev obsejnih regij glede na mednarodni in lokalni promet ter izdvojitev prometno "zatišnih" obsejnih con.

d) Socialno-demografski razvoj obsejnih regij po II. svetovni vojni

Rajonizirati glavne elemente demografske strukture. Podati glavne karakteristike nacionalne strukture.

e) Funkcija naselij in omrežje centralnih krajev.

Vplivna območja centralnih krajev v obmejnih regijah.

(Nekateri centralni kraji v bližini meje s posameznimi vplivnimi elementi segajo lahko v področje sosednje države, zlasti če je centralni kraj na eni strani višje stopnje kot na nasprotni.)

f) Pregled tipov obmejnih občin glede na socialno geografsko strukturo

(Predvidene različne socialne skupine imajo različni interes in so različno zastopane v cirkulaciji.)

g) Turistična področja v obmejnih regijah

Tipizacija turističnih centrov.

(Med motivi prekomejne cirkulacije je turizem med posameznimi dejavniki, zato so posamezni turistični centri v bližini meje lahko važnejši za prebivalstvo sosednje države) .

h) Pregled nekaterih specifičnih elementov

(Npr. dvolastniške razmere)

2. Razvoj in diferenciacije prometnih tokov glede na različna prometna sredstva in različne smeri.

Izločitev prometnih tokov, ki se odvijajo le med obravnavanimi obmejnimi regijami.

3. Specialno proučevanje prometnih tokov prebivalstva, ki se odvijajo med obmejnimi regijami

a) Časovna jakost cirkulacije

b) Prostorna opredelitev cirkulacije

c) Opredelitev cirkulacije glede na posamezne motive

- Turistični izletni promet. (Hipoteza: Mnogi izletniki si za cilj redno ali občasno izberejo področje v sosednji državi. Vzroki za to so različni: razlike v prirodni atrakтивности, ugodnejše cene gostinskih uslug, bližina "tujih" področij, itd.)

-Turistični promet z večdnevnim bivanjem v sosednji obmejni regiji. (Hipoteza: Glede na to, da je v obravnavanih obmejnih regijah več turističnih področij, ki imajo pomen za stacionarni turizem - Kurorti, zimsko-športni centri, Badoorti - del prebivalstva preživi letni dopust v "bližnji" sosednji obmejni regiji).

Obe naštetni obliki sta značilni zlasti za cirkulacijo iz Trsta, Gorice proti Sloveniji in Šoroški, manj intenzivna pa je tovrstna cirkulacija v obratni smeri.

-Nakupovalni promet med bližnjimi obmejnimi regijami, ki ima ZNAČAJ rednega nakupovanja (-večkrat mesečno ali redno mesečno). Hipoteza:

-Iz Italije in Avstrije v Jugoslavijo (Nižja cena nekaterih dobrin v Jugoslaviji kot npr.: za wencin, gostinske usluge, posamezne prehranske artikle povzročajo, da del prebivalstva, živečega v bližini meje, stalno nakupuje te artikle v obmejni regiji sosednje države.)

-Iz Jugoslavije v Italijo in Avstrijo (Hipoteza: Ugodnejša cena in večja izbira nekaterih artiklov kot npr. za tekstilne izdelke iz sintetičnih snovi, gospodinjske aparate, idr., izpodbuja k rednemu nakupovanju teh artiklov "na drugi strani meje".

-Nakupovalni promet med oddaljenejšimi kraji obmejnih regij, ki ima značaj občasnega nakupovanja (enkrat ali večkrat letno).

-Iz Jugoslavije v Italijo in Avstrijo (Hipoteza: Ugodnejša cena posameznih tehničnih artiklov, nekaterih tekstilnih izdelkov in iz sintetičnih snovi, večja izbira "najnovejših" modnih artiklov, nižja cena zlata in zlatih predmetov itd. Ti nakupi se vrše med oddaljenejšimi kraji npr. med Ljubljano in Treto ali Mariborom in Grazom. Osredotočeni so zlasti na spomladanski čas in čas pred novoletnimi prazniki.

-Iz Avstrije in Italije v Jugoslavijo. (Čisti nakupovalni

promet med oddaljenejšimi kraji v tej smeri je manj pomemben. Običajno je obisk zaradi turističnih motivov združen tudi z nakupom, ki se "splaća" - npr. alkoholnih pijač.

-Obiskovalni promet

(Hipoteza: Glede na to, da prebivajo v posameznih delih obmejnih regij pripadniki manjšin, narodnosti sosednjih držav, je lahko med motivi pomemben tudi obisk zaradi sorodstvenih vezi).

-Posebni motivi

(Prehajanje preko meje zaradi dvolastniške posesti, zaposlitve na drugi strani meje ± etz.)

4. Prostorni učinki cirkulacije med obmejnimi regijami

Pod vplivom navedenih cirkulacij so se v posameznih delih modificirala vplivna območja centralnih nakupovalnih krajev. Posamezni kraji so doživeli pospešen razvoj posameznih vrst terciarnih obratov, ki so namenjeni predvsem ali delno prebivalstvu iz druge strani meje: posamezni trgovski obrati, bencinske črpalke, gostinski obrati. Prav tako so se razvile posamezne turistične ali prometne naprave predvsem zaradi povpreševanja z druge strani meje. Poleg pospeševalnih prostornih učinkov pod vplivom odprtosti meje pa je v posameznih delih navedenih regij računati tudi z učinki stagnacije ali nazadovanja. Kot bregovi delijo obe strani reke, med katerimi lahko teče promet samo preko nekoliko mostov, tako tudi preko državnih meja teče promet samo skozi mejne prehode. Zlasti ob starejših mejah in prometno zatišnih področjih je bližina mejne linije vplivala na gospodarsko stagnacijo, ki se tudi pod vplivom sedanje odprtosti mej ni mogla bistveno spremeniti. Zato je namen ugotoviti tudi negativne prostorne učinke, ki so nastali zaradi bližine mejne linije.

DRŽAVNA MEJA. VLOGA IN POMEN.

I. Ločitvena vloga državne meje

Elementarni smisel nastajanja državnih meja so bili obrambno zaščitni interesi. Naloga meje je bila prvotno predvsem linija obrambe proti zunanjemu pritisku. Kasneje in postopoma se je pričelo vse bolj kazati tudi njeno delovanje navznoter državnih teritorijev. Prvotnemu pomenu meje, ki je nastel zaradi težnje po obstoju so se pričeli pridruževati tudi drugi motivi. Tako se je šele sčasoma izoblikovala ločitvena vloga meje, ki pa se od države do države in tekom časa spreminja. Za ločitveni pomen so značilni zlasti naslednji motivi, ki so s svojim delovanjem obrnjeni navzven ali navznoter mejne linije.

Pomembnejši motivi, ki so usmerjeni navzven:

1. Obrambni. Vojaška zaščita države proti zunanjemu pritisku.
2. Gospodarski. Zaščita gospodarskega sistema proti gospodarskemu pritisku od zunaj.
3. Politični in kulturni. Zaščita proti neželjenim političnim ali kulturnim vplivom od zunaj.
4. Nacionalni. Zaščita nacionalne homogenosti v državah, ki so nacionalno homogene.
5. Zdravstveni. Zaščita proti prenosu bolezni od zunaj.
6. Demografski. Zaščita proti doseljevanju od zunaj, ki ni v skladu s političnimi in gospodarskimi interesi.
7. Prometni. Vpliv na usmeritev prometnih komunikacij, ki prihajajo od zunaj.
- (8. Kolonialni. Zaščita kolonialne posesti pri/državah .) kolonijalnih

Pomembnejši motivi, ki so obrnjeni navznoter.

1. Kontrola države nad notranjim gospodarskim in družbenim procesom.
2. Ohranitev sistema družbenih skupnosti znotraj države - vojaških, političnih, upravnih, socialnih in kulturnih.

3. Kontrola in vpliv na demografske procese, ki so obrnjeni navzven - izseljevanje.
4. Kontrola in vpliv države na prometno usmerjanje.

Ločitveni pomen meje je lahko med posameznimi državami povsem različen; odvisen pa je predvsem od stopnje zaprtosti, oziroma odprtosti meje, ki pa zavisi od:

- a) Splošnih političnih ali gospodarskih odnosov med posameznimi državami;
- b) geografskega položaja države. Npr. Ali meji na državo z enakim političnim gospodarskim sistemom. Ali meji na gospodarsko močnejše ali slabo razvito državo. Ali meji na večje ali manjše število držav, itd.;
- c) geografskih karakteristik same mejne linije. Npr. Ali predstavlja mejo morje, ali meji država na neposeljeno ali gosto poseljeno področje, itd.;
- d) stopnje razvoja in važnosti prometnih poti, ki vodijo preko mejne linije.

Za posamezne države je lahko ločitveni smisel meja povsem različnega pomena. Za velike, redkeje naseljene države je njen pomen večinoma manjši kot za relativno majhne gosteje naseljene države. Zlasti je pomemben za države srednje in zahodne Evrope, kjer se komaj kje državni teritorij pokriva z zaključenim in neodvisnim gospodarskim prostorom. Z razvojem gospodarstva in prometa se namreč večja soodvisnost enega življenjskega prostora od drugega, vsled česar se meddržavno sodelovanje intenzivira.

Kljub močnejši soodvisnosti in povezovanju preko meja z gospodarskimi, političnimi, kulturnimi, turističnimi in drugimi zvezami pa se ločitvena vloga meje ne manjša v vseh elementih. V nekaterih se njena vloga lahko povečuje, saj se naprimer skuša marsikje pomen posameznih političnih, zakonskih in drugih ukrepov poudariti in utrditi. Marsikje so državne meje pomenile oziroma še pomenijo močno ločnico pri zaključevanju življenjskega prostora. Toda marsikje se nasprotno večja vloga povezovalnih

zvez, ki delujejo preko meja.

II. Pomembnejši povezovalni dejavniki

1. Gospodarsko povezovanje. Ustanavljanje gospodarskih zvez, carinskih zvez ipd.
2. Politično združevanje
3. Povezovanje na področju mednarodnega prava
4. Povezovanje zaradi skupnega načrtovanja prometnih poti
5. Povezovanje zaradi skupnih komunikacijskih naprav (telefon, telegraf, televizija, itd)
6. Povezovanje zaradi skupnega reševanja regionalnih problemov kot so npr.: prenos električne energije, skupna osuševalna dela, skupno odvajanje odpadnih voda, skupno izkoriščanje vodne energije itd.
7. Povezovanje zaradi ribištva v skupnih vodah.
8. Povezovanje zaradi zaposlovanja.

Nekateri povezovalni elementi so posebej pomembni za ožje obmejne prostore, zlasti če je mejna linija relativno močno "odprta". Tako:

9. Povezovanje zaradi reševanja in urejanja zadev na meji. Npr. Povezovanje pri carinski kontroli, zatiranju bolezni, dvo-lastniških odnosih, pri zaposlovanju prebivalstva v "sosednjem" mejnem področju, itd.
10. Pri skupnem reševanju infrastrukturnih naprav. Npr. skupni vodovod, namakalni sistem, itd.
11. Povezovanje zaradi skupne zaščite narave. Npr. skupni nacionalni parki.
12. Povezovanje zaradi reševanja manjšinskih zadev.
13. Povezovanje, ki nastaja zaradi eventuelnega vpliva centralnih krajev preko mejne linije. Npr. Nakupovalni promet, zaposlovanje, itd.
14. Povezovanje zaradi stalnih turističnih tokov med obmejnimi regijami. itd.

III. Regionalni učinki meje v obmejnih področjih.

Zaradi delovanja različnih ločitvenih in povezovalnih dejavnikov, ki običajno še posebno močno delujejo v obmejnih regijah, nastajajo med področji na eni in drugi strani meje razlike v gospodarski in družbeni strukturi, kar pa se seveda odraža tudi v zunanji podobi pokrajine. Razlike med obmejnimi regijami so posebno močne tam, kjer poteka mejna linija že dolgo časa in kjer se stikajo države z različnim političnim in gospodarskim sistemom. Obmejne regije pa se pogosto ne razlikujejo le druga od druge, temveč tudi od notranjih delov države.

Na regionalne razlike na obeh straneh meje vplivajo zlasti naslednji dejavniki:

- 1) Splošni politični razvoj. Le-ta je lahko vplival ali še vpliva na premikanje mejne linije. To pa je povzročilo naprimer spremembo nacionalne, socialne strukture, vplivalo na preseljevanje, gostoto naseljenosti, itd.
- 2) Obrambno-strategijski razvoj. Zaradi strateških meril se mejna področja često drugače razvijajo od notranjih delov države. Tako se tu lahko grade obrambne naprave, zaščitijo se gozdne površine, ceste se grade lahko samo do mejne linije ali celo vzporedno z njo etc.
- 3) Razvoj zakonodaje. Naprimer:
 - Različni zakoni o zemljiški obvezi, v zemljiški razdelitvi - parcelaciji, v izboljševanju tal so lahko vplivali na drugačno socialno-posestno strukturo in kmetijsko izrabo tal.
 - Socialni zakoni, ki so odločali o najemniških odnosih, v družinskem pravu so lahko vplivali na različno socialno-posestno strukturo in obliko naseljenosti.
 - Gospodarski zakoni kot npr. davčni, zakoni o subvencioniranju so lahko vplivali na drugačen sistem kmetijske izrabe.
 - Različni zakoni o zaščiti narave.
 - Različni zakoni v zvezi z urbanističnim in regionalnim urejanjem, itd.

4) Socialno ekonomski razvoj. Obmejne regije so pogosto, zlasti pa v primeru, če meje na državo, s katero so politični in gospodarski odnosi slabi, področja manjšega vlaganja gospodarskih investicij. Zato so dostikrat gospodarsko tudi slabše razvita ali redkeje naseljena. To seveda ne velja zlasti za rudarska področja. Še posebno neugodno ali pa tudi ugodno lahko na socialno-ekonomski razvoj vpliva sprememba meje.

V slučaju, da se je s prestavitvijo meje pretrgal stik z dosedanjim gospodarskim gravitacijskim območjem, lahko področje stagnira. Sprememba meje pa lahko povzroči tudi obraten proces - s spremenjenim potekom \pm mejne linije se lahko neko področje vključi v gospodarsko močnejšo regijo.

- 5) Različen razvoj uprave. Za obmejno regijo je lahko naprimer pomembno, ali je del velike centralizirane, ali necentralizirane države.
- 6) Različen razvoj političnih, verskih in drugih društev.
- 7) Kulturni razvoj. Ni brez pomena kulturni vpliv na neko področje, torej ali se razvija pod vplivom kulturnih dogajanj ali v področju kulturnega vakuuma (različne kulturne ustanove kot npr. univerze, znanstvene ustanove etc.).
- 8) Različen prometni razvoj. Ena stran meje je lahko prometno boljše, druga slabše razvita. Promet preko meje poteka dostikrat le preko nekaj redkih prehodov, vsled česar ostajajo posamezni deli v prometno zatišnih legah.

Poleg dejavnikov, ki vplivajo na medsebojne razlike, pa se z odprtostjo meje pojavljajo tudi že naštetih dejavniki, ki delujejo povezovalno.

Med povezovalnimi vplivi je lahko poleg naštetih posebej pomemben turistični. Obmejna regija lahko postane rekreacijsko turistično področje za prebivalstvo sosednje obmejne regije zlasti če so turistična področja na nasprotni strani meje prirodno atraktivnejša, bližja in prometno lažje dostopna, boljše opremljena itd. Na to lahko vpliva lahko tudi le ekonomske ugodnejša ponudba.

Posledica tega sovplivanja je pospešen razvoj terciarnih dejavnosti in turističnih naprav.

Vpliv centralnih krajev preko mejne linije. Če so na nasprotni strani meje in sicer v bližini centralni kraji "višje" stopnje, se lahko njihov vpliv, seveda v slučaju "odprtosti" meje p prenese deloma tudi preko meje. Ta vpliv se izraža zlasti v nakupovalni privlačnosti. Tudi to povezovanje vpliva na spremembo strukture terciarne dejavnosti, na specifične obrate, ki poslujejo za prebivalstvo iz druge strani meje ,itd.

DRŽAVNA MEJA. VLOGA IN POMEN.

I. Ločitvena vloga državne meje

Elementarni smisel nastajanja državnih meja so bili obrambno zaščitni interesi. Naloga meje je bila prvotno predvsem linija obrambe proti zunanjemu pritisku. Kasneje in postopoma se je pričelo vse bolj kazati tudi njeno delovanje navznoter državnih teritorijev. Prvotnemu pomenu meje, ki je nastal zaradi težnje po obstoju so se pričeli pridruževati tudi drugi motivi. Tako se je šele sčasoma izoblikovala ločitvena vloga meje, ki pa se od države do države in tekom časa spreminja. Za ločitveni pomen so značilni zlasti naslednji motivi, ki so s svojim delovanjem obrnjeni navzven ali navznoter mejne linije.

Pomembnejši motivi, ki so usmerjeni navzven:

1. Obrambni. Vojaška zaščita države proti zunanjemu pritisku.
2. Gospodarski. Zaščita gospodarskega sistema proti gospodarskemu pritisku od zunaj.
3. Politični in kulturni. Zaščita proti neželjenim političnim ali kulturnim vplivom od zunaj.
4. Nacionalni. Zaščita nacionalne homogenosti v državah, ki so nacionalno homogene.
5. Zdravstveni. Zaščita proti prenosu bolezni od zunaj.
6. Demografski. Zaščita proti doseljevanju od zunaj, ki ni v skladu s političnimi in gospodarskimi interesi.
7. Prometni. Vpliv na usmeritev prometnih komunikacij, ki prihajajo od zunaj.
- (8. Kolonialni. Zaščita kolonialne posesti pri/državah .) kolonijalnih

Pomembnejši motivi, ki so obrnjeni navznoter.

1. Kontrola države nad notranjim gospodarskim in družbenim procesom.
2. Ohranitev sistema družbenih skupnosti znotraj države - vojaških, političnih, upravnih, socialnih in kulturnih.

3. Kontrola in vpliv na demografske procese, ki so obrnjeni navzven - izseljevanje.

4. Kontrola in vpliv države na prometno usmerjanje.

Ločitveni pomen meje je lahko med posameznimi državami povsem različen; odvisen pa je predvsem od stopnje zaprtosti, oziroma odprtosti meje, ki pa zavisi od:

- a) Splošnih političnih ali gospodarskih odnosov med posameznimi državami;
- b) geografskega položaja države. Npr. Ali meji na državo z enskim političnim gospodarskim sistemom. Ali meji na gospodarsko močnejše ali slabo razvito državo. Ali meji na večje ali manjše število držav, itd.;
- c) geografskih karakteristik same mejne linije. Npr. Ali predstavlja mejo morje, ali meji država na neposeljeno ali gosto poseljeno področje, itd.;
- d) stopnje razvoja in važnosti prometnih poti, ki vodijo preko mejne linije.

Za posamezne države je lahko ločitveni smisel meje povsem različnega pomena. Za velike, redkeje naseljene države je njen pomen večinoma manjši kot za relativno majhne gosteje naseljene države. Zlasti je pomemben za države srednje in zahodne Evrope, kjer se komaj kje državni teritorij pokriva z zaključenim in neodvisnim gospodarskim prostorom. Z razvojem gospodarstva in prometa se namreč večja soodvisnost enega življenjskega prostora od drugega, veled česar se meddržavno sodelovanje intenzivira.

Kljub močnejši soodvisnosti in povezovanju preko meje z gospodarskimi, političnimi, kulturnimi, turističnimi in drugimi zvezami pa se ločitvena vloga meje ne manjša v vseh elementih. V nekaterih se njena vloga lahko povečuje, saj se naprimer skuša marsikje pomen posameznih političnih, zakonskih in drugih ukrepov poudariti in utrditi. Marsikje so državne meje pomenile oziroma še pomenijo močno ločnico pri zaključevanju življenjskega prostora. Toda marsikje se nasprotno večja vloga povezovalnih

zvez, ki delujejo preko meja.

II. Pomembnejši povezovalni dejavniki

1. Gospodarsko povezovanje. Ustanavljanje gospodarskih zvez, carinskih zvez ipd.
2. Politično združevanje
3. Povezovanje na področju mednarodnega prava
4. Povezovanje zaradi skupnega načrtovanja prometnih poti
5. Povezovanje zaradi skupnih komunikacijskih naprav (telefon, telegraf, televizija, itd)
6. Povezovanje zaradi skupnega reševanja regionalnih problemov kot so npr.: prenos električne energije, skupna osuševalna dela, skupno odvajanje odpadnih voda, skupno izkoriščanje vodne energije itd.
7. Povezovanje zaradi ribištva v skupnih vodah.
8. Povezovanje zaradi zaposlovanja.

Nekateri povezovalni elementi so posebej pomembni za ožje obmejne prostore, zlasti če je mejna linija relativno močno "odprta". Tako:

9. Povezovanje zaradi reševanja in urejanja zadev na meji. Npr. Povezovanje pri carinski kontroli, zatiranju bolezni, dvo-lastniških odnosih, pri zaposlovanju prebivalstva v "sosednjem" mejnem področju, itd.
10. Pri skupnem reševanju infrastrukturnih naprav. Npr. skupni vodovod, namekalni sistem, itd.
11. Povezovanje zaradi skupne zaščite narave. Npr. skupni nacionalni parki.
12. Povezovanje zaradi reševanja manjšinskih zadev.
13. Povezovanje, ki nastaja zaradi eventualnega vpliva centralnih krajev preko mejne linije. Npr. Nakupovalni promet, zaposlovanje, itd.
14. Povezovanje zaradi stalnih turističnih tokov med obmejnimi regijami. itd.

III. Regionalni učinki meje v obmejnih področjih.

Zaradi delovanja različnih ločitvenih in povezovalnih dejavnikov, ki običajno še posebno močno delujejo v obmejnih regijah, nastajajo med področji na eni in drugi strani meje razlike v gospodarski in družbeni strukturi, kar pa se seveda odraža tudi v zunanji podobi pokrajine. Razlike med obmejnimi regijami so posebno močne tam, kjer poteka mejna linija že dolgo časa in kjer se stikajo države z različnim političnim in gospodarskim sistemom. Obmejne regije pa se pogosto ne razlikujejo le druga od druge, temveč tudi od notranjih delov države.

Na regionalne razlike na obeh straneh meje vplivajo zlasti naslednji dejavniki:

- 1) Splošni politični razvoj. Le-ta je lahko vplival ali še vpliva na premikanje mejne linije. To pa je povzročilo npr. spremembo nacionalne, socialne strukture, vplivalo na preseljevanje, gostoto naseljenosti, itd.
- 2) Obrambno-strategijski razvoj. Zaradi strateških meril se mejna področja često drugače razvijajo od notranjih delov države. Tako se tu lahko grade obrambne naprave, zaščitijo se gozdne površine, ceste se grade lahko samo do mejne linije ali celo vzporedno z njo etc.
- 3) Razvoj zakonodaje. Naprimer:
 - Različni zakoni o zemljiški obvezi, v zemljiški razdelitvi - parcelaciji, v izboljševanju tal so lahko vplivali na drugačno socialno-posestno strukturo in kmetijsko izrabo tal.
 - Socialni zakoni, ki so odločali o najemniških odnosih, v družinskem pravu so lahko vplivali na različno socialno-posestno strukturo in obliko naseljenosti.
 - Gospodarski zakoni kot npr. davčni, zakoni o subvencioniranju so lahko vplivali na drugačen sistem kmetijske izrabe.
 - Različni zakoni o zaščiti narave.
 - Različni zakoni v zvezi z urbanističnim in regionalnim urejanjem, itd.

4) Socialno ekonomski razvoj. Obmejne regije so pogosto, zlasti pa v primeru, če meje na državo, s katero so politični in gospodarski odnosi slabi, področja manjšega vlaganja gospodarskih investicij. Zato so dostikrat gospodarsko tudi slabše razvita ali redkeje naseljena. To seveda ne velja zlasti za rudarska področja. Še posebno neugodno ali pa tudi ugodno lahko na socialno-ekonomski razvoj vpliva sprememba meje.

V slučaju, da se je s prestavitvijo meje pretrgal stik z dosedanjim gospodarskim gravitacijskim območjem, lahko področje stagnira. Sprememba meje pa lahko povzroči tudi obraten proces - s spremenjenim potekom k mejne linije se lahko neko področje vključi v gospodarsko močnejšo regijo.

- 5) Različen razvoj uprave. Za obmejno regijo je lahko naprimer pomembno, ali je del velike centralizirane, ali necentralizirane države.
- 6) Različen razvoj političnih, verskih in drugih društev.
- 7) Kulturni razvoj. Ni brez pomena kulturni vpliv na neko področje, torej ali se razvija pod vplivom kulturnih dogajanj ali v področju kulturnega vakuuma (različne kulturne ustanove kot npr. univerze, znanstvene ustanove etc.).
- 8) Različen prometni razvoj. Ena stran meje je lahko prometno boljše, druga slabše razvita. Promet preko meje poteka dostikrat le preko nekaj redkih prehodov, vsled česar ostajajo posamezni deli v prometno zatišnih legah.

Poleg dejavnikov, ki vplivajo na medsebojne razlike, pa se z odprtostjo meje pojavljajo tudi že naštetih dejavnikov, ki delujejo povezovalno.

Med povezovalnimi vplivi je lahko poleg naštetih posebej pomemben turistični. Obmejna regija lahko postane rekreacijsko turistično področje za prebivalstvo sosednje obmejne regije zlasti če so turistična področja na nasprotni strani meje prirodno atraktivnejša, bližja in prometno lažje dostopna, boljše opremljena itd. Na to lahko vpliva lahko tudi le ekonomske ugodnejša ponudba.

Posledica tega sovplivanja je pospešen razvoj terciarnih dejavnosti in turističnih naprav.

Vpliv centralnih krajev preko mejne linije. Če so na nasprotni strani meje in sicer v bližini centralni kraji "višje" stopnje, se lahko njihov vpliv, seveda v slučaju "odprtosti" meje prenese deloma tudi preko meje. Ta vpliv se izraža zlasti v nakupovalni privlačnosti. Tudi to povezovanje vpliva na spremembo strukture terciarne dejavnosti, na specifične obrate, ki poslujejo za prebivalstvo iz druge strani meje, itd.

DRŽAVNA MEJA. VLOGA IN POMEN.

I. Ločitvena vloga državne meje

Elementarni smisel nastajanja državnih meja so bili obrambno zaščitni interesi. Naloga meje je bila prvotno predvsem linija obrambe proti zunanjemu pritisku. Kasneje in postopoma se je pričelo vse bolj kazati tudi njeno delovanje navznoter državnih teritorijev. Prvotnemu pomenu meje, ki je nastal zaradi težnje po obstoju so se pričeli pridruževati tudi drugi motivi. Tako se je šele sčasoma izoblikovala ločitvena vloga meje, ki pa se od države do države in tekom časa spreminja. Za ločitveni pomen so značilni zlasti naslednji motivi, ki so s svojim delovanjem obrnjeni navzven ali navznoter mejne linije.

Pomembnejši motivi, ki so usmerjeni navzven:

1. Obrambni. Vojaška zaščita države proti zunanjemu pritisku.
2. Gospodarski. Zaščita gospodarskega sistema proti gospodarskemu pritisku od zunaj.
3. Politični in kulturni. Zaščita proti neželjenim političnim ali kulturnim vplivom od zunaj.
4. Nacionalni. Zaščita nacionalne homogenosti v državah, ki so nacionalno homogene.
5. Zdravstveni. Zaščita proti prenosu bolezni od zunaj.
6. Demografski. Zaščita proti doseljevanju od zunaj, ki ni v skladu s političnimi in gospodarskimi interesi.
7. Prometni. Vpliv na usmeritev prometnih komunikacij, ki prihajajo od zunaj.
- (8. Kolonialni. Zaščita kolonialne posesti pri/državah .) kolonijalnih

Pomembnejši motivi, ki so obrnjeni navznoter.

1. Kontrola države nad notranjim gospodarskim in družbenim procesom.
2. Ohranitev sistema družbenih skupnosti znotraj države - vojaških, političnih, upravnih, socialnih in kulturnih.

3. Kontrole in vpliv na demografske procese, ki so obrnjeni navzven - izseljevanje.
4. Kontrole in vpliv države na prometno usmerjenje.

Ločitveni pomen meje je lahko med posameznimi državami povsem različen; odvisen pa je predvsem od stopnje zaprtosti, oziroma odprtosti meje, ki pa zavisi od:

- a) Splošnih političnih ali gospodarskih odnosov med posameznimi državami;
- b) geografskega položaja države. Npr. Ali meji na državo z enakim političnim gospodarskim sistemom. Ali meji na gospodarko močnejše ali slabo razvito državo. Ali meji na večje ali manjše število držav, itd.;
- c) geografskih karakteristik same mejne linije. Npr. Ali predstavlja mejo morje, ali meji država na neposeljeno ali gosto poseljeno področje, itd.;
- d) stopnje razvoja in važnosti prometnih poti, ki vodijo preko mejne linije.

Za posamezne države je lahko ločitveni smisel meje povsem različnega pomena. Za velike, redkeje naseljene države je njen pomen večinoma manjši kot za relativno majhne gosteje naseljene države. Zlasti je pomemben za države srednje in zahodne Evrope, kjer se komaj kje državni teritorij pokriva z zaključenim in neodvisnim gospodarskim prostorom. Z razvojem gospodarstva in prometa se namreč večja soodvisnost enega življenjskega prostora od drugega, vled česar se meddržavno sodelovanje intenzivira.

Kljub močnejši soodvisnosti in povezovanju preko meja z gospodarskimi, političnimi, kulturnimi, turističnimi in drugimi vezmi pa se ločitvena vloga meje ne manjša v vseh elementih. V nekaterih se njena vloga lahko povečuje, saj se naprimer skuša marsikje pomen posameznih političnih, zakonskih in drugih ukrepov poudariti in utrditi. Marsikje so državne meje pomenile oziroma še pomenijo močno ločnico pri zaključevanju življenjskega prostora. Toda marsikje se nasprotno večja vloga povezovalnih

zvez, ki delujejo preko meja.

II. Pomembnejši povezovalni dejavniki

1. Gospodarsko povezovanje. Ustanavljanje gospodarskih zvez, carinskih zvez ipd.
2. Politično združevanje
3. Povezovanje na področju mednarodnega prava
4. Povezovanje zaradi skupnega načrtovanja prometnih poti
5. Povezovanje zaradi skupnih komunikacijskih naprav (telefon, telegraf, televizija, itd)
6. Povezovanje zaradi skupnega reševanja regionalnih problemov kot so npr.: prenos električne energije, skupna osuševalna dela, skupno odvajanje odpadnih voda, skupno izkoriščanje vodne energije itd.
7. Povezovanje zaradi ribištva v skupnih vodah.
8. Povezovanje zaradi zaposlovanja.

Nekateri povezovalni elementi so posebej pomembni za ožje obmejne prostore, zlasti če je mejna linija relativno močno "odprta". Tako:

9. Povezovanje zaradi reševanja in urejanja zadev na meji. Npr. Povezovanje pri carinski kontroli, zatiranju bolezni, dvo-lastniških odnosih, pri zaposlovanju prebivalstva v "sosednjem" mejnem področju, itd.
10. Pri skupnem reševanju infrastrukturnih naprav. Npr. skupni vodovod, namekalni sistem, itd.
11. Povezovanje zaradi skupne zaščite narave. Npr. skupni nacionalni parki.
12. Povezovanje zaradi reševanja manjšinskih zadev.
13. Povezovanje, ki nastaja zaradi eventualnega vpliva centralnih krajev preko mejne linije. Npr. Nakupovalni promet, zaposlovanje, itd.
14. Povezovanje zaradi stalnih turističnih tokov med obmejnimi regijami. itd.

III. Regionalni učinki meje v obmejnih področjih.

Zaradi delovanja različnih ločitvenih in povezovalnih dejavnikov, ki običajno še posebno močno delujejo v obmejnih regijah, nastajajo med področji na eni in drugi strani meje razlike v gospodarski in družbeni strukturi, kar pa se seveda odraža tudi v zunanji podobi pokrajine. Razlike med obmejnimi regijami so posebno močne tam, kjer poteka mejna linija že dolgo časa in kjer se stikajo države z različnim političnim in gospodarskim sistemom. Obmejne regije pa se pogosto ne razlikujejo le druga od druge, temveč tudi od notranjih delov države.

Na regionalne razlike na obeh straneh meje vplivajo zlasti naslednji dejavniki:

- 1) Splošni politični razvoj. Le-ta je lahko vplival ali še vpliva na premikanje mejne linije. To pa je povzročilo naprimer spremembo nacionalne, socialne strukture, vplivalo na preseljevanje, gostoto naseljenosti, itd.
- 2) Obrambno-strategijski razvoj. Zaradi strateških meril se mejna področja često drugače razvijajo od notranjih delov države. Tako se tu lahko grade obrambne naprave, zaščitijo se gozdne površine, ceste se grade lahko samo do mejne linije ali celo vzporedno z njo etc.
- 3) Razvoj zakonodaje. Naprimer:
 - Različni zakoni o zemljiški obvezi, v zemljiški razdelitvi - parcelaciji, v izboljševanju tal so lahko vplivali na drugačno socialno-posestno strukturo in kmetijsko izrabo tal.
 - Socialni zakoni, ki so odločali o najemniških odnosih, v družinskem pravu so lahko vplivali na različno socialno-posestno strukturo in obliko naseljenosti.
 - Gospodarski zakoni kot npr. davčni, zakoni o subvencioniranju so lahko vplivali na drugačen sistem kmetijske izrabe.
 - Različni zakoni o zaščiti narave.
 - Različni zakoni v zvezi z urbanističnim in regionalnim urejanjem, itd.

4) Socialno ekonomski razvoj. Obmejne regije so pogosto, zlasti pa v primeru, če meje na državo, s katero so politični in gospodarski odnosi slabi, področja manjšega vlaganja gospodarskih investicij. Zato so dostikrat gospodarsko tudi slabše razvita ali redkeje naseljena. To seveda ne velja zlasti za rudarska področja. Še posebno neugodno ali pa tudi ugodno lahko na socialno-ekonomski razvoj vpliva sprememba meje.

V slučaju, da se je s prestavitvijo meje pretrgal stik z dosedanjim gospodarskim gravitacijskim območjem, lahko področje stagnira. Sprememba meje pa lahko povzroči tudi obraten proces - s spremenjenim potekom \pm mejne linije se lahko neko področje vključi v gospodarsko močnejšo regijo.

- 5) Različen razvoj uprave. Za obmejno regijo je lahko naprimer pomembno, ali je del velike centralizirane, ali necentralizirane države.
- 6) Različen razvoj političnih, verskih in drugih društev.
- 7) Kulturni razvoj. Ni brez pomena kulturni vpliv na neko področje, torej ali se razvija pod vplivom kulturnih dogajanj ali v področju kulturnega vakuuma (različne kulturne ustanove kot npr. univerze, znanstvene ustanove etc.).
- 8) Različen prometni razvoj. Ena stran meje je lahko prometno boljše, druga slabše razvita. Promet preko meje poteka dostikrat le preko nekaj redkih prehodov, v sled česar ostajajo posamezni deli v prometno zatišnih legah.

Poleg dejavnikov, ki vplivajo na medsebojne razlike, pa se z odprtostjo meje pojavljajo tudi že naštetih dejavniki, ki delujejo povezovalno.

Med povezovalnimi vplivi je lahko poleg naštetih posebej pomemben turistični. Obmejne regije lahko postane rekreacijsko turistično področje za prebivalstvo sosednje obmejne regije zlasti če so turistična področja na nasprotni strani meje prirodno atraktivnejša, bližja in prometno lažje dostopna, boljše opremljena itd. Na to lahko vpliva lahko tudi le ekonomske ugodnejša ponudba.

Posledica tega sovplivanja je pospešen razvoj terciarnih dejavnosti in turističnih naprav.

Vpliv centralnih krajev preko mejne linije. Če so na nasprotni strani meje in sicer v bližini centralni kraji "višje" stopnje, se lahko njihov vpliv, seveda v slučaju "odprtosti" meje p prenese deloma tudi preko meje. Ta vpliv se izraža zlasti v nakupovalni privlačnosti. Tudi to povezovanje vpliva na spremembo strukture terciarne dejavnosti, na specifične obrate, ki poslujejo za prebivalstvo iz druge strani meje ,itd.

Novice: Jerić Ratko

Program raziskovalne naloge

**VREDNOST IN IZKORIŠČENOST REKREACIJSKIH POVRŠIN
V SR SLOVENIJI**

**Inštitut za geografijo Univerze
v Ljubljani**

**Direktor:
prof.dr.Vl. Klemenčič**

**Predlagani nosilec:
dr. Matjaž Jeršič**

VSEBINA

1. Naslov projekta	str.	1
2. Raziskovalna naloga	"	1
3. Nosilec raziskovalne naloge	"	1
4. Uvodni del. Opredelitev osnovnih raziskovalnih pojmov	"	1
5. Namen in cilj naloge	"	12
6. Metoda empiričnega proučevanja	"	14
7. Startna točka	"	18
8. Program dela	"	20
9. Delovna hipoteza	"	31
10. Predvidene terminske realizacije programa	"	37
11. Finančni načrt	"	39

1. Naslov projekta

RAZISKOVALNA NALOGA V OKVIRU PROJEKTA REGIONALNI PROSTORSKI PLAN ZA OBMOČJE SR SLOVENIJE

2. Raziskovalna naloga:

VREDNOST IN IZKORIŠČENOST REKREACIJSKIH POVRŠIN V SR SLOVENIJI

(Podnaslov: Empirično proučevanje sedanjih in bodoših rekreacijskih navad kot osnova ugotavljanja prostorskih učinkov in zahtev.)

3. Nosilce raziskovalne naloge

Dr. Matjaž Jeršič, znanstveni sodelavec Inštituta za geografijo Univerze v Ljubljani

4. Uvodni del. Opredelitev osnovnih raziskovalnih pojmov

4.1. Predmet proučevanja

V zasnovani raziskavi predstavljamo program empiričnega proučevanja rekreacije kot enega izmed funkcijskih elementov pro-

s t o r a . Med osnovnimi kategorijami funkcij človeka v sedanji družbi in prostoru (stanovanjska, delovna, oskrbovalna, izobraževalna, prometna in rekreativna funkcija) je rekreativna funkcija ostajala do zadnjih let prostorsko le deloma proučevana, čeprav je prav tako kot ostale prostorsko lokalizirana.

Medtem, ko so različne znanstvene discipline posvečale precejšnje pozornost stacionarni obliki turizma kot parcialnemu delu rekreacije, ki je običajno vezana na čas letnega dopusta, so ostale oblike rekreacije, čeprav so za funkcije prostora prav tako marsikje pa celo pomembnejše, ostane ob strani znanstvene raziskovalnega interesa.

Fenomen rekreacije v urbaniziranih področjih ni samo problem počitniško-dopustniških krajev, turističnih krajev temveč prav tako drugih rekreacijskih področij, objektov in naprav, ki se vežejo ne toliko na čas letnega dopusta, temveč na vsakodnevni, nedeljski ali praznični prosti čas.

Razporedba prostega časa preko leta omogoča teoretično 960 netto ur za vsakodnevno rekreacijo (* 1), 1365 netto ur za rekreacijo ob koncu delovnega tedna oziroma

(* 1) Dnevna rekreacija: 240 dni x 4 ure = 960 netto ur/letno

praznikih (* 2) /pri petdnevnem delovnem tednu/, ter 260 netto ur ob rednem letnem dopustu (* 3).

Že ta zgolj teoretično postavljena razmerja v razporeditvi prostega časa, ki omejujejo prostor izkoriščanja v rekreativne namene, nas vodijo k ugotovitvi, da se prostorski problemi rekreacije večeje tako z urejanjem in planiranjem stanovanjskih sosesk in mestnih četrti, rekreacijskih področij praznične in nedeljske rekreacije in končno počitniških turističnih naselij ali regij. Marsikje in tudi v Sloveniji se večeje funkcioniranje vseh treh naštetih oblik na isti prostor.

(* 2) Nedeljska in praznična rekreacija:
105 x 13 ur = 1365 netto ur/letno

(* 3) Počitniško dopustniška rekreacija:
20 x 13 ur = 260 netto ur/letno

Členitev rekreacije

počitnice

kratkotrajne oblike
prostega časav kraju
bivanjaizven kraja
bivanjavsakodnevni
prostni časprostni čas
ob koncu
tednakratek
dopust

v državi

v tujini

v kraju
bivanjaizven kraja
bivanja

v državi v tujini

4.2. Pojem rekreacije

Pod pojmom rekreacija razumemo časovno kratkotrajno urno ali večdnevno restitucijo zaradi smanjševanja ali odpravljanja utrujenosti, ki nastaja ob delu, kot tudi izključitev obveznosti in skrbi zaradi regeneracije fizične in psihične energije. V splošnem lahko definiramo: "Rekreacija pomeni obnavljanje ali krepitev fizičnih in psihičnih sposobnosti oslabljenih ali ogroženih zaradi življenskih in delovnih razmer".

Rekreacija se običajno deli v dve skupini; pasivno, ki se odvija brez večje fizične aktivnosti udeleženca (t.j. prisostvovanje pri zabavnih, kulturnih, športnih in družbenih manifestacijah, pogosto celo indirektno s pomočjo sodobnih optičnih ali slušnih tehničnih komunikacijskih sredstev) in aktivno, pri kateri udeleženec sam sodeluje in to ne zgolj s opazovanjem.

Členitev raziskovalnega programa se nanaša skoraj v celoti na drugo skupino, torej na aktivno rekreacije saj se predvsem ta del veže na večje prostorske kvantitativne in kvalitativne zahteve.

4.3. Rekreacija in prostor

Determinanta čas pri sedanjih tehnično-ekonomskih pogojih omejuje prostor rekreacije na več stopenj.

- Vsakodnevna rekreacija navezana na prosti čas po opravljenih dnevnih dolžnostih, ki se lahko odvija v stanovanju, stanovanjski soseski, kraju bivanja ali njegovi bližnji okolici.
- Poldnevna, eno do trodnevna rekreacija navezana predvsem na prosti čas ob koncu delovnega tedna ali ob praznikih. Vezana je na kraj stalnega bivanja ali na takoimenovano izletniške dispersivne območje.
- Počitniško-dopustniška rekreacija vezane na čas letnega dopusta, redkeje tudi na čas večjega števila prazničnih dni. Prostor realizacije je glede na oddaljenost od izhodišča vsaj teoretično neomejen, v praksi pa se tudi v tej obliki javljajo določene prostorske zakonitosti.

Vse naštetе oblike so geografske pogojene in odvisne od številnih socialno-ekonomskih elementov, vsi pa součinkujejo v okviru dveh glavnih komponent: to sta prostor in prebivalstvo.

4.4. Rekreacija in prostorsko urejanje

Rekreacija je torej omejena na določen prostor in na določeno prebivalstvo; s tem pa sodi njeno proučevanje med prostorske vede in hkrati v okvir raziskovanj v zvezi s načrtnim urejanjem prostora.

V zvezi s funkcioniranjem rekreacije v prostoru se pojavlja niz problemov, katerih reševanju naj bi služile raziskovalno proučevanje. Proučevanje rekreacije se nanreč veže z naslednjo prostorsko problematiko:

- a) Realizacija prostorskih zahtev rekreacije sovpada z zakonitostmi naselitvene, gospodarske in prometne strukture. Zahteve pri ohranitvi in zaščiti naravnih pokrajin, zaščiti vrednosti njenih sestavnih elementov kakor tudi formiranje novih rekreacijskih površin ali naprav pa je pogosto v konkurenčnem odnosu do zakonitosti drugih prostornih struktur. Posebno v naseljih ali v gste naseljenih urbaniziranih območjih se pojavlja konkurenca v iskorisčenju tal, pogosto v škodo rekreativni funkciji. S tem v zvezi se javlja naloga u s t r e z n e r a z d e l i t v e p o v r š i n, u s t r e z n e z a š č i t e n a r a v n i h d o b r i n, ki so za rekreacije osnovnega pomena.

Nalogo prostorskega urejanja, ki izhajajo iz tega, so zelo obsežne. Na primer:

- Izboljšanje oziroma zagotovitev higijenskih in zdravstvenih razmer v naselju s ustrežno čistostjo zraka, zaščito pred hrupom ipd.
- Ohranitev določenega deleža zelenih površin, ki morajo biti locirane v ustrezni razdalji in javno dostopne.
- Ustrezna zaščita oziroma ohranitev rekreacijskih površin pred prostorskimi posegi, ki negativno vplivajo na rekreacijo. To je pomembno zlasti v posebej privlačnih počitniško-dopustniških in izletniških področjih. To so predvsem večje industrijske površine, neustrezna predvsem pregosta gradnja ipd.
- Izboljšanje prometnih naprav, ki naj omogočijo hitro in ceneno dosegljivost rekreacijskih področij. Sem kaj sodijo ustrezne cestne povezave, žičnice, parkirni prostori, pristanišča ipd.
- Izboljšanje zlasti pa prilagajanje rekreativne ponudbe povpraševanja, to je željan in potreben potrošnikov rekreacije; zlasti še urejanje in prilaga-

janje prostora rekreativnih aktivnostim (od lova, ribolova, hoje, sprehajanja, različnih športnih dejavnosti, razgledišč ipd).

- Zaščita rekreativne vrednosti posameznih prirodnih atraktivnih elementov pred negativnimi vplivi - onesnaženja vode, tal ipd.

b) Idealni koncept zahteva naj bi se rekreativne vrednosti prostora izrabljale tako, da bi bilo ohranjeno biološko, vodno in klimatsko ravnovesje, saj v ciljnih področjih rekreacije vrše svoje funkcije običajno tudi druge na prav isti prostor navezane primarne dejavnosti: kmetijstvo, gozdarstvo, lovstvo in ribištvo. Neustrezna sinhronizacija med temi uporabniki lahko vodi do škode na račun ene ali druge dejavnosti. Naloga prostorskega urejanja s tem v zvezi je, da p o s p e š u j e simbiozo naštetih panog, ki so odvisne od istih naravnih danosti.

Naloga, ki izhajajo iz te problematike pa so predvsem naslednje:

- Moderno kmetijstvo teži k izrabi površin v območjih s boljšimi pogoji in k racionalizaciji produktivnih površin vsled česar se marsikje, kjer so pogoji za intenzivno izrabo slabši umika. Pogosto pa se prav področja s ekstenzivno kmetijsko izrabo istočasno tudi turistično atraktivna. Z umikom kmetijstva v takih področjih pokrajina izgublja na svoji rekreativno-funkcionalni in fiziognomski vrednosti. To velja predvsem za področja gorskih kmetij in planin, kjer se s zaraščanjem travnikov in pašnikov funkcionalna vrednost za rekreacijske dejavnosti manjša.

Istočasno pa nastaja v področjih s ekstenzivno agrarno strukturo tudi problem v zvezi s sastajanjem ekonomske-socialnega razvoja, ki se ne očituje samo v izrabi tal temveč tudi v naselitveni strukturi.

Rekreacija in z njo povezane dejavnosti zaradi svoje sezonske variabilnosti ali zaradi svojega premajhnega ekonomskega učinka ne morejo nuditi povsod funkcije nove in samostojne eksistenčne osnove. Iz naštetega izvira prav tako ena izmed nalog prostorskega urejanja: v okviru rekreativne funkcije omogočiti dodatno zaposlitev, o b d r ž a t i p r e b i v a l s t v o i n o h r a n i t i

kulturno pokrajino.

- e) Ugotoviti, da potrebuje potrebnik rekreacije po-
 šitek in sprostitev slede nadaljnje prostorske
 zahteve: za sproščanje in pridobivanje psihičnih
 in fizičnih sil je potrebno diferencirano naravno
 okolje in ustrezne naprave.

Rekreativno področje pa lahko s posameznimi tehnični-
 mi rekreacijskimi napravami izgubi na priredni izvir-
 nosti ali atraktivnosti, toda obenem pridobi na pri-
 vlačni moči za vse močnejše skupine povpraševalcev,
 ki si žele naprave za različne rekreativne aktivnosti .
 S tem v zvezi se pogosto pojavlja alternativno
 vprašanje: nedotaknjena ali opremljena pokrajina
 ali popoln mir ali rekreativna aktivnost in do
 kakšne stopnje? Čeprav vse socialne skupine nimajo
 enakih navad in želja, prevladuje na osnovi tujih
 empiričnih dognanj ugotovitev, da si večina povpra-
 ševalcev rekreacije ne želi popolne osamitve v
 naravi, temveč okolje sproščenih odnosov in rekre-
 ativnih aktivnosti. Na drugi strani pa se večina
 nagiba proti zgubljanju stika z naravo, hrupu ali
 pretirani gostosti izkoriščanja rekreativnih
 površin.

Is navedenega izhajajo prav tako naloge, ki naj zagotove ustrezno nasičenost rekreacijskih površin; ustrezen odnos med naravnim okoljem in rekreacijskimi napravami, diferenciranemu povpraševanju po turističnih dejavnostih naj bi odgovarjala ustresna ponudba.

Vsem željan po ohranitvi elementarnih rekreacijskih dejavnikov mora torej slediti ustresna politika širitve turistično terciarnih funkcij in svedno umerjanje miru in rekreacijskih dejavnikov.

5. Namen in cilj naloge

Za reševanje vseh naštetih problemov naj bi projekt prispeval bistvene rešitve. Predvidevanja kdaj, kako in kje naj bi investicijska vlaganja lahko dosegla odgovarjajoči cilj bodo med osnovnimi cilji toda

brez analize skupnih ekonomskih stroškov in iztržkov.

Za zadovoljivo prostorsko usmerjanje rekreacije in kot osnova čistemu ekonomskemu planiranju navreč niso potrebni le izračuni stroškov in iztržkov, temveč predhodno tudi poznavanje navad, želja in potreb rekreacijskih konzumentov v prostoru, pri čemer je za prognoziranje še posebej pomembno vprašanje kako vplivajo posamezni dejavniki na rekreacijske navade, njihovo strukturo in obseg v prostoru.

Programski cilji proučevanja naj bi bili združeni v naslednjih točkah:

- a) Znanstveno proučevanje rekreacijskih navad, želja in potreb. Spoznavanje rekreacijskih dejavnosti po obsegu in času v prostoru kot predpogoja ekonomske-investicijskega planiranja rekreacijskih področij, kajti od vrste in

realizacije rekreacijskih dejavnosti zavisi vrednost nekega prostora, od tega pa zavisi tudi način in obseg izpoljenosti.

- b) Ugotavljanje vpliva dejavnikov, ki uravnavajo rekreacijske navade in potrebe. Vsaka od rekreacijskih dejavnosti je namreč odvisna od kombinacije različnih dejavnikov. Brez proučitve posameznih dejavnikov je lahko prognoza, s tem pa tudi odločitve subjektivna v tolikšni meri, da vodi celo v povsem napačne odločitve.

6. Metoda empiričnega proučevanja

Statistika turizma, še bolj pa statistika celotnega kompleksa rekreacije je ena izmed ovir pri raziskovalnem proučevanju. Medtem ko pojav izletniške in vsakodneвне rekreacije statistično sploh ni registriran, je raspoložljiva statistika turizma pomanjkljiva. Pomanjkljivosti so posledica težave ločitve pri statističnem diferenciranju turistov in številnih povezav turizma in rekreacije

z drugimi družbeno-ekonomskimi dejavnostmi. Raziskovalne ali statistične institucije v razvitih državah izvajajo v zadnjih letih občasna ali stalna posebna opazovanja ali anketiranja, da bi tako dobili osnovo za znanstveno, predvsem pa prostorsko plansko proučevanje rekreacije.

Poleg razpoložljivih statističnih pokazateljev zahteva znanstvena proučitev predhodno naštetih ciljev, zlasti če se želi dobiti ustrezen kvantitativen rezultat, določena empirična opazovanja, anketiranja, štetja ipd. Pri tem so na razpolago tri metodološke različne možnosti, ki najv bi se deloma uporabile tudi pri realizaciji predloženega projekta.

- a) Proučevanje v ciljnem področju ob pomoči ankete med koristniki rekreacije ali z indirektnimi štetji ali opazovanji.
- b) Merjenja (ali tudi anketiranja) rekreacijskih prometnih tokov med izhodišči in ciljnim področji.
- c) Reprezentativna anketiranja med potencialnimi koristniki rekreacijskih storitev v izhodišču, to je kraju stalnega bivanja.

Ad a) Cilj te metode so eksaktna kvantitativna merjenja realizacij rekreacije in njenih učinkov v prostoru. Za merjenja oziroma anketiranja je možno izbrati posamezne karakteristične dneve v letu, kar zahteva relativno majhne personalne in finančne stroške.

Basiskovalne rezultate lahko poseduje ta metoda pri proučevanju vsakodnevnne, izletniške ali dopustniške rekreacije. Žal pa je pri vseh empiričnih raziskovanjih v ciljnem področju praktično težko doseči reprezentativno vrednost zbranih podatkov. Kljub temu pa lahko tako zbrani podatki služijo kot osnova pri širšem regionalnem, kot tudi ožjem komunalnem planiranju.

Ad b) Uporaba te metode je možna z novimi tehničnimi pripomočki (števni aparati) ali z osebnim registriranjem prometnih tokov. Oba načina pa zahtevata personalno močne ekipe. Ta metoda daje razen za načrtovanje prometnih zmogljivosti tudi ustrezno osnovo za proučevanje rekreativnih gravitacijskih območij in koncentracije rekreativnega povpraševanja. Žal pa ne omogoča zbor gradiva za kavzalno proučevanje posameznih dejavnikov, vsled česar je omejena tudi njena uporabnost pri izračunu prognoze.

Ad c) Pri proučevanju v izhodiščih je najbolje doseči reprezentativne podatke. Žal pa je metoda same deloma ustreza za proučevanje področij medregionalne rekreacije saj ustreza predvsem za proučevanje rekreacije domačega prebivalstva. Z uporabo ustreznega izbora anketirancev je možno z razmeroma najnižimi stroški doseči znanstveno vredne reprezentativne pokazatelje.

Pri proučevanju rekreacije v slovenskem prostoru, kjer imamo opravka z vsakodnevno, izletniško in počitniško oblike domačih in tujih konzumentov rekreacije je potrebno vse tri naštetе metodološke načine med seboj kombinirati.

7. Startna točka

Vse večji obseg mobilne rekreacije oziroma turizma, ki ni vezan na prenočevanje izven kraja bivanja in ki ga sate statistika spleh ne zajema, zahteva določena empirična proučevanja.

Te potrebe so pred leti spoznali v vseh razvitejših regijah, kjer je postala rekreacija sestavni del človekove funkcije v prostoru in kjer kot pojavná oblika s svojimi učinki le ni več vezana le na nekaj počitniških dni. V zadnjih letih so bile sate izdelane številne empirične raziskave, ki sajemoje s sodobnimi empirično-kvantitativnimi metodami celoten in vedno bolj mobilan prostočasen del človekovega življenja.

V Sloveniji je bila dosedaj opravljena le vsačna raziskava a in sicer za izletniško rekreacijo Ljubljane, ki pa žal nima reprezentativne vrednosti.

Inštitut za geografijo Univerze oziroma nosilec predlaganega projekta je v času enoletnega študijskega bivanja v tujini izbral in pripravil podrobno metodologijo zadevnega proučevanja na osnovi večinoma neobjavljenih regionalno prostorskih načrtov in empiričnih

Positav, opravljenih v Franciji, Zahodni Nemčiji, na
Nizozemskem, Švedskem, Poljskem, v Finski in Danski.
Institucija, na kateri se je nosilec izpopolnjeval, je
namreč posebno močno usmerjena v prostorska prouče-
vanja rekreacije.

8. Program dela

8.1. Členitev programskih kompleksov

Program proučevanja rekreacije v slovenskem prostoru je glede na različne prebivalstvene in prostorne odnose možno deliti v več kompleksov. Čeprav na isti prostor vpliva običajno hkrati več kompleksov, je program sestavljen tako, da se lahko proučevanje sestoji iz več vsebinskih in časovno ločenih oziroma etapnih proučevanj.

I. Rekreacija in prostor slovenskih izhodišč:

- a) Dnevna rekreacija v kraju bivanja ali njegovi najbližji okolici.
- b) Izletniška rekreacija v dispersivni okolici posameznih izhodišč.

II. Rekreacija in prostor neslovenskih izhodišč:

- a) Izletniška rekreacija izhodišč, katerih dispersivne cone segajo v slovenski prostor (sosednja mesta SR Hrvatske ter Avstrije in Italije).
- b) Počitniška rekreacija evropskih izhodišč v slovenskem prostoru.

8.2. Dnevna in izletniška rekreacija

a) Rekreacija v kraju bivanja

Ker se vsakodnevna in pogoste tudi še konotedska rekreacija izvaja v ožjem stanovanjskem okolju v katerem se preživi relativno največ prostega časa, je ta oblika in prostor rekreacije pri večini ljudi pri mlajših in starejših starostnih skupinah med najpomembnejšimi, čeprav se ji posveča skoraj najmanj pozornosti.

Idealno stanovanjsko okolje se običajno identificira s naslednjimi rekreativnimi elementi: mir, sonce in zelenilo. Stanovanje četudi v zelenem okolju pa je pri sedanjem gradbenem načinu redko ustrezno tudi za funkcionalno rekreacijo. Javne zelene površine kot kažejo tudi empirični rezultati za vsakodnevno rekreacijo nimajo posebne vrednosti, če se oddaljeni od stanovanja več kot 15 minut pešhoje. Posebno pomembne za njihovo funkcijo in vrednost pa je, da je dajejo samo možnosti za sprehod in pasivno opazovanje narave, teveč da se opremljeni s napravami za psihično in fizično sprostitvev.

V okviru teh konceptov je pomembna proučitev naslednjih prostornih elementov:

- rekreacijski elementi stanovanja (stanovanje z vrtom, s teraso, z balkonom, brez balkona),
- rekreacijski elementi izven stanovanja (posest vrtička, javne zelene in rekreacijske površine različnih kategorij, kot so parki, otroška in športna igrišča, kopališča itd).

b) Rekreacija izven kraja bivanja - poldnevna, eno do trodnevna izletniška rekreacija

Poldnevna, eno do trodnevna rekreacija se ujema predvsem z rekreacijskimi dejavnostmi ob koncu delovnega tedna ali ob praznikih. Pri nas označujemo to vrsto rekreacije s pojmom izletniški turizem, čeprav oznaka ni dovolj točna.

V mestih oziroma območjih večje prebivalstvene koncentracije se z naraščajočo kupo močje in prostim časom večja mobilnost širokega kroga prebivalstva. S tem se tudi vse bolj povečuje pojem rekreacije izven kraja stalnega bivanja ob koncu tedna ali ob praznikih.

Določevalna determinanta za omejevanje izletniške rekreacije je njena prostorna omejenost okrog izhodišč, kot posledica časovne limitacije prostega časa, ki omejuje čas vožnje.

S tem ko postaja oziroma je postala rekreacija izven kraja bivanja ena izmed rednih življenjskih navad oziroma potreba sodobne družbe, postajajo tudi izletniška območja pomemben prostorski funkcijski element, ki ga pri problematiki odnosov mesto - okolica - prebivalstvo ni mogoče prezreti.

Za skupni koncept planiranja mestnih gravitacijskih območij je zato potrebna eksaktna strukturna analiza rekreacijskih navad posameznih socialnih skupin in iz tega izhajajočega regionalna prognoza, katere izračun je možen le s pomočjo številnih deloma empirično ugotovljenih elementov: rekreacija izven kraja bivanja je namreč rezultanta prostega časa, osebnega dohodka, posedovanja prevoznega sredstva, poklicne in izobrazbene strukture, kvalitete stanovanja, starostne strukture, družinske strukture, tipa naselja, rasti prebivalstva, posedovanja sekundarnega-počitniškega bivališča in razpoložljivosti prirodnih atraktivnih in tehničnih elementov.

Z rekreacije izven kraja bivanja pa se vežejo številni receptivni prostorski elementi; ustrezna fiziognomska pogojena pokrajina, športna igrišča, smučišča, vodne površine, kopališča, izletniške poti, parkirni prostori, razgledišča, weekend naselja itd.

Empirično proučevanje vsakodneвне rekreacije v kraju bivanja in izletniške rekreacije v ustrezni dispersivni coni naj bi zatorej izhajalo iz naslednjih delovnih ciljev.

Najprej bi bile ugotovljene vrste, snovi in obseg izletniških rekreacijskih oblik, kajti šele poznavanje rekreativnih oblik in navad dovoljuje diferencirati prostorsko ponudbo rekreacijskem povpraševanju. Ugotovljeni naj bi bili posamezni dejavniki rekreacije in na osnovi njihove vloge izračunan sedanji in bodoči rekreacijski potencial ter ustrezne prostorske potrebe.

8.3. Podroben program proučevanja čnevne in izletniške rekreacije

I. Ishodiščni dejavniki proučevanja

a) Motivi prostorne mobilnosti:

- Sprememba okolja (beg izven hrupa, povratek k naravi),
- Struktura poklicnega dela (monotonija, neoseb-
nostni delovni svet, ...)
- Konflikti v poklicnem in zasebnem življenju
(želja po sproščeni in neposlovnih kontaktih,
"beg" izven vsakodnevnih problemov, ...)
- Želja po telesni obremenitvi (želja po gibanju).

b) Osnove za aktivnost v ciljnem področju

- Želja po prirodni pokrajini in direktnem vpli-
vu posameznih prirodnih elementov.
- Želja po pristočasnih aktivnostih.
- Demonstracija socialnega statusa kot sredstvo
simboličnega prestiža (element pri izboru dolo-
čenih rekreacijskih aktivnostih)

c) Osnove za izbor cilja

- Prestižni ali popularni pomen ciljne točke
ali kraja.

- Opremljenost in atraktivnost cilja
 - . vizuelni atraktivni elementi
 - . prirodna fizična vrednost
 - . opremljenost za aktivno ali pasivno rekreacijo
 - . gradbeni način ali stil opremljenosti.
- Oddaljenost rekreacijskih ciljev v povezavi s časovno odvisnostjo.
- Demografsko socialni dejavniki (starostna struktura, družinska struktura).
- Dejavnik socialne slojevitosti (pri višjem socialnem sloju je interesno polje širše).
- Dohodek (z naraščajočim dohodkom se večja udeležba, to je potencial).
- Stanovanjski pogoji v kraju bivanja (velikost naselja, opremljenost soseske, kvaliteta stanovanja).
- Posedovanje prometnega sredstva

II. Prostorna razporeditev vsakodnevne in izletniške rekreacije:

- a) Obseg dnevne in izletniške rekreacije. Ugotovitev sedanjega rekreacijskega potenciala.
- b) Prostorna razporeditev rekreacijskega povpraševanja.

Ugotovitev disperzivnih rekreacijskih območij.
Izdeljitev različnih tipov rekreacije na osnovi
njahove regionalne, časovne variabilnosti.

- c) Vpliv naravnih atraktivnih dejavnikov na rasporeditev rekreacije.
- d) Vpliv rekreacijskih naprav na rasporeditev rekreacije.
- e) Vpliv prometnih komunikacij na rekreacijsko povpraševanje.

III. Prognoza

- a) Ugotovitev bodočega vsakodnevnega in izletniškega rekreacijskega potenciala.
- b) Ugotovitev obsega bodočih rekreacijskih dejavnosti in njih vpliv na izkoriščanje in modificiranje prostora.
- c) Izračun prostorskih potreb.

8.4. Počitniško-dopustniška rekreacija

Tudi pri delu dinamične rekreacije, ki je povezana s prostim časom ob letnem dopustu in bivanjem izven kraja stalnega bivanja, ki jo ponavadi označujemo s pojmom turizem, nam turistična statistika daje le delno možnost ugotavljanja odnosa rekreacijskih potrebnikov do prostora.

Poleg znanih dejavnikov je potrebno proučiti predvsem kakšno vlogo vrše geografsko pogojeni elementi (razdalja med izhodišči in ciljnim področji) na tvorjenje turističnih krajev. Pri tem je še posebej pomembno ovrednotiti "vožnjo" in "bivanje", saj se počitniški turizem koncentrira v določenih prostorih, ki glede na primarne in sekundarne atraktivne dejavnike prednačijo. Pri tem pa zavisi stopnja učinkovitosti atraktivnih dejavnikov od mnogih prostornih dejavnikov, ki delujejo v izhodišču in ciljnem področju.

Turistična atraktivnost namreč ni permanentno svojstvo motiva, temveč relativno, saj je odvisno od rekreacijskih navad, ki pa so spremenljive. Zato je vrednost nekoga prostora možno ovrednotiti le s proučevanjem prostornih rekreacijskih zahtev in navad turističnih konsumentov.

Navade, želje in potrebe odvisne od kompleksa drugih elementov ne določajo samo kvalitete turistično-rekreativne vrednosti nekega motiva, temveč so tudi osnova za ekonomsko analizo.

Program

I. Ishodiščni dejavniki

Pri proučevanju počitniške rekreacije delujejo isti dejavniki kot pri predhodnih oblikah dnevne in izletniške. Zato velja za proučevanje ista programska shema, navedena na strani 25.

II. Prostorna rasporeditev počitniške rekreacije

- a) Obseg, smer in struktura počitniške rekreacijskih tokov. Ugotovitev rekreacijskega potenciala, ki gravitira v slovenski prostor.
- b) Prostorna rasporeditev počitniške rekreacijskega povpraševanja. Izdvojitev različnih tipov rekreacije na osnovi njihove regionalne in časovne variabilnosti.
- c) Fotovalne in počitniške navade. Prednostno udejstvovanje v ciljnem področju vezano na prostorske zahteve. Rekreacijska pričakovanja konsumentov odvisna od prostorskih kvalitet.

- d) Vpliv in vrednost naravnih atraktivnih elementov kot kristalizacijskih jeder. Naravni atraktivni elementi v povezavi s počitniško predstavo in pričakovanji.
- e) Vpliv rekreacijskih naprav na rasporeditev počitniške rekreacije.
- f) Vpliv geografskega položaja in prometnih komunikacij na rekreacijsko povpraševanje. Geografsko-nacionalne sociološke in transportne oblike počitniško-rekreacijskih tokov.

III. Prognoza

- a) Ugotovitev obsega in posameznih pomembnejših zvrsti rekreacijskih dejavnosti vezanih na izkoriščanje prostora.
- b) Izračun prostorskih potreb.

9. Delovna hipoteza

9.1. Vsakodnevna in izletniška rekreacija

Vsakodnevna in izletniška rekreacija, ki postaja v slovenskem prostoru vse pomembnejši funkcionalno-prostorski pojav, je ostala dosedaj statistično in raziskovalno praktično povsem neobdelana, čeprav je v mnogih turistično-rekreacijskih projektih, žal samo okvirno navedena med osnovnimi zvrstmi prostorskega povpraševanja. Tudi dejanske so danes v Sloveniji mnoge turistično-rekreacijske naprave pa tudi regije odvisne od vsakodnevne ali izletniške rekreacije.

Pri postavljanju hipotez v zvezi s proučevanjem te vrste rekreacije so uvedena pomembne naslednje splošne prostorske ugotovitve:

- a) Za vsakodnevno rekreacijo je še vedno najpomembnejše stanovanje oziroma njegovo neposredno okolje. Rekreacijske naprave za vsakodnevno rekreacijo redke vrše svoje funkcije, če so oddaljene od stanovanja več kot 15 minut.

Razdalje poldnevni, eno do tridnevni turistično rekreacijskih potovanj so omejene na daljavo do 150 km

okrog izhodišča. Znotraj con s te razdalje se tvorijo nadaljnje notranje cone z večje ali manjše intenzivnostjo izletniških tokov. Poldnevni izleti se večeje v glavnem na disperzivne cone z razdalje 40 do 50 km, celodnevni pa so najintenzivnejši v coni do 80 km in le redko presežeje 150 km.

V pogledu receptivnih motivov, to je raznovrstnosti, atraktivnosti, koncentriranosti in oddaljenosti motivov od izhodišč slovenskih in sosednjih regij ima slovenski prostor za razvoj vsakodnevne, še bolj pa izletniške rekreacije prav gotovo pomembno vlogo, saj naji na dve ekonomski razviti državi z mestnimi aglomeracijami, pa tudi večja mesta sosednje Hrvaške segajo s svojimi izletniško-disperzivnimi conami v Slovenijo.

Cone pomembnejših izhodišč: Ljubljana (200.000 prebivalcev), Maribora (110.000), Rijeke (120.000), Zagreba (150.000), Trsta (300.000), Gorice (50.000) Udin (80.000), Celovca (70.000) in Grasa (230.000) pokrivajo z razdalje 40 km kot hipotetično disperzivne cone poldnevne izletniške rekreacije večino Slovenije; cone celodnevnih rekreativnih potovanj pa celoten slovenski prostor.

b) Izletniška kvota niha pri zahodno-evropskih mestih: pri večjih od 20 do 50 %, pri srednjih od 20 do 30 %. (Izletniška kvota zajema delež prebivalstva, ki ob lepem vremenu, ob koncu tedna odhaja redno na eno ali dvo-dnevni izlet izven kraja stalnega bivanja). To kvoto je mogoče pri proučevanju v slovenskem prostoru uporabiti zgolj za hipotetične zaključke, saj se posamezna predhodno našteta mesta, katerih izletniška disperzivna območja segajo v Slovenijo, razlikujejo po svoji družbeno-ekonomski strukturi in s tem tudi po različnih rekreacijskih navadah in potrebah.

- Če bi na osnovi tujih ugotovitev upoštevali hipotetičen podatek, da znaša sedanji izletniški potencial obeh večjih slovenskih mest: Ljubljane in Maribora 20 % in da se izletniška rekreacija na obeh realizira večinoma v Sloveniji, bi lahko računali ob lepem vremenu ob koncu tedna z izletniškim potencialom 61.000 izletnikov. (Ekstremi se predvidoma še višji).
- Če predpostavljamo, da znaša konec - tedenski izletniški potencial ostalih neslovenskih mest, to je Zagreba, Graza, Celovca, Ucin in Rijeko skupno 210.000 oseb in da odpade na slovenski prostor računamo zelo rezervirano 20 % prostorne realizacije, dobimo nadaljno vsoto 40.000 izletnikov.

- Če sklepamo, da znaša sedanji izletniški potencial obeh sosednjih mest Trsta in Gorice 70.000 oseb in da gravitira od teh v Slovenijo vsaj 60 %, dobimo nadaljne vsote 40.000 izletnikov.

Skupen hipotetičen povprečen konec-tedenski izletniški potencial večjih mest, ki gravitirajo v slovenski prostor znaša točej 150.000 do 200.000 oseb, ne upoštevajoč pri tem viškov, ki te izračune občasno prese-gajo.

Hipotetična navajanja kažejo, da je izletniški turizem že dobil obseg prostorskega pojava, ki ga zaradi svojega sedanje-ga in bodočega vpliva na prostor kaže resno raziskovati. (Medtem ko je znanstveno-raziskovalna dejavnost dnevni in izletniški rekreaciji posvetila komaj omenbe vredno pozor-nost, ga dnevne časopisje v okviru svojih možnosti že redno zasleduje.) Prav tako malo pozornosti pa se posveča vsako-dnevni rekreaciji, razen tistim oblikam, ki so povezane s šolskim ali aktivnim športnim udejstvomljenjem.

Proučevanje vsakodneвне in izletniške rekreacije v Sloveniji je povezano z reševanjem mnogih prostorskih problemov, ki smo jih kot splošne navedli že uvodoma. Tu naj jih le i ilustriramo z nekaterimi očitnimi primeri.

- Problem prometnih komunikacij (prometna prenasičenost v času izletniških viškov na Koprskem), parkirnih prostorov (v celotnem slovenskem obalnem področju).
- Problem prenasičenja rekreacijskih površin zaradi občasnega izletniškega povpraševanja. (prenasičenost kopalskih smogljivosti ob slovenski obali, smučišč v Kranjski gori, Kravcu, Pohorju itd.)
- Problem prilaganja rekreacijskih naprav novim rekreacijskim navadam in potrebam. (V zadnjih desetih letih je bilo v Sloveniji zgrajenih nad 35 žičnic s skupno urno kapaciteto nad 20.000 oseb, pri čemer niso upoštevane manjše prenosne žičnice.) Velik del novih rekreacijskih naprav je odvisen prav od izletniškega turizma; ker njegovih prostorskih potreb ne poznamo, jih je težko objektivno planirati. Nova investicijska vlaganja v rekreacijske naprave prav tako računajo na značilnem izletniškem povpraševanju, žal brez ustreznih osnovnih znanstveno raziskanih argumentov.

Ker vloga vsakodnevne in izletniške rekreacije niti statistično niti znanstveno-

faziskovalno ni preučena,
je v večini elaboratov pojav
sgolj hipotetično vključen
med elemente povpraševanja,
včasih prezrt, ponekod pa se
muzaradi subjektivnih ocen
daje pretiran pomen.

10. Previdene terminske realizacije programa

10.1 Do 30. aprila 1970

- Proučitev vsakodnevne in koncedenske izletniške rekreacije slovenskega prebivalstva.
 - Izvedba reprezentativnega poizvedovanja - anketiranja. Uporaba metode slučajnega izbora v izhodiščih rekreacije, to je v izbranih naseljih različne velikosti in s različno socialno strukturo (mikrocensus).
 - Zbiranje dodatnih in indirektnih pokazateljev v ciljnih področjih.
 - Obdelava in analiza zbranih podatkov, ugotovitve in zaključki.
 - Prognoza na osnovi zbranih pokazateljev.
 - Izračun prostorskih potreb in zahtev vsakodnevne in izletniške rekreacije slovenskega prebivalstva.
 - Hipotetični rezultati mobilne vsakodnevne in izletniške rekreacije neslovenskih izhodišč (izhodišč sosednjih držav in SR Hrvaške).

10.2. Do 31. decembra 1970

- Proučitev mobilne vsakodnevne in konectedenske izletniške rekreacije sosednjih neslovenskih izhodišč.

. Zbiranje pokazateljev v ciljnih ali vmesnih področjih.

. Obdelava in analiza zbranih podatkov, ugotovitve in zaključki.

. Prognoza mobilne vsakodnevne in izletniške rekreacije, ki se bo realizirala v slovenskem prostoru.

. Izračun prostorskih potreb in sahtev.

10.3 V letu 1971

Proučitev prostorskih elementov počitniške rekreacije.

11. Finančni načrt11.1. Program do 30. aprila 1970 (10.1)I. Osební dohodki

- nosilec naloge - 1180 ur po 9,35	H/din	11.033,00
- tehnično osebje (analitiki, kartografi) = 3750 ur po 6,90	"	25.875,00
	H/din	36.908,00
obvezni prispevek	"	19.930,00
	H/din	56.838,00
- študentje (anketiranje, zbiranje gradiva) 3250 ur po 7,70	H/din	25.062,00
II. Potni stroški in dnevnice	"	11.000,00
III. Režija - ostali materialni izdatki	"	50.100,00
		<hr/>
Skupaj	H/din	143.000,00
		=====

11.2 Program do 31. decembra 1970 (10.2)

I. Osební dohodki

- nosilec naloge - 1400 ur po 9,35	H/din	13.090,00
- tehnično osebje (zbiranje podatkov, analitska obdelava, kartografska dela) = 4500 ur po 6,90	"	31.050,00
	H/din	44.140,00
osebni prispevek	"	23.835,00
	H/din	67.975,00
- študentje (zbiranje gradiva, analize)	"	8.025,00
II. Potni stroški in dnevnice	"	12.000,00
III. Režija - ostali materialni izdatki	"	47.000,00
Skupaj	H/din	135.000,00
	=====	

11.3. Program za leto 1971 bo sestavljen kasneje

PRIRODNE LEFOTE IN DRUGI PRIRODNI

FAKTORJI KOT OSNOVA TURIZMA

VSEBINA

	stran
1.0. Uvod	1
1.1. Rekreativno-turistična vrednost prirodnih elementov	1
1.2. Rekreativno-turistična vrednost prirodnih elementov in lokacijski principi	4
1.3. Predpogoji za izkoriščanje prirodnih elementov s turistično-rekreativno vrednostjo	6
1.4. Prirodni elementi s turistično-rekreativno vrednostjo in sekundarna turistična ponudba	7
1.5. Prirodni elementi s turistično-rekreativno vrednostjo in pomen bližine naseljenih krajev - ishodišč rekreativnega povpraševanja	9
2.0. Turistično-rekreativna vrednost prirodnih elementov v slovenskem prostoru	11
2.1. Metoda vrednotenja	11
2.2. Regionalni pregled turistično-rekreativne vrednosti prirodnih elementov v Sloveniji	13
2.3. Vrednost prirodnih elementov glede na turistično-geografski položaj Slovenije	19
3.0. Turistično-rekreativni optimalni potencial	23
3.1. Turistični potencial posameznih turističnih predelov in njegovo koriščenje	28
3.2. Investicije potrebne za aktiviranje turističnega potenciala	33
Zaključek	36

1.0. UVOD

Različni tipi geografskega okolja imajo za rekreacijo posebej pa še za njen ožji del, to je turizem, različno prostorsko vrednost. Medtem ko dejavniki rekreativnega povpraševanja vplivajo na človeka, da zaradi rekreacijskih želja, potreb in navad občasno zapušča ožje stanovanjsko okolje, dejavniki ponudbe delujejo na zadovoljevanje teh rekreativnih želja in potreb. To pomeni, da se dobršen del rekreacije zlasti tisti, ki ga označujemo s pojmom turizem realizira v prostoru, ki ima za družbo željno rekreacije določeno privlačno moč. Od kvalitete prostora zavisi zato v nečimn meri njegova rekreativna vrednost, ki se izraža v tem v kolikšnem obsegu, v kakšnem času in ob kakšnih ekonomskih efektih bo obiskovano zaradi svojih turistično-rekreativnih kvalitete.

1.1. Rekreativno-turistična vrednost prirodnih elementov.

Rekreativno vrednost prostora sestavljajo elementi, ki delujejo v glavnem na fiziološke funkcije /dihanje, metabolizem itd./

ter kuriozitetni in estetski elementi, ki delujejo v glavnem na psihične funkcije /mišljenje, emocije, domišljije itd./. Delovanje rekreativnih elementov ima torej predvsem preventivni pomen in vpliva fiziološko in psihološko na človekovo zdravje, medtem ko zadovoljujejo kulturni elementi predvsem psihične funkcije.

Navedene naravne in kulturne elemente označujemo običajno s pojmom "primarna turistična ponudba" v nasprotju s "sekundarno ponudbo", v katero sodijo vse naprave in oprema, ki služi zadovoljevanju rekreativnega povpraševanja.

Med elemente primarne prostorske rekreativno-turistične ponudbe, na osnovi katerih smo v naslednjem valorisirali slovenski prostor, sodijo:

- a/ Elementi, ki učinkujejo na optični vtis. S skupnim pojmom lahko označujemo učinek teh elementov: "lepota pokrajine". Na to prostorsko vrednost součinkujejo hkrati različni elementi kot: kontrasti, harmonične oblike, barve, svetlobni efekti ipd.
- b/ Elementi, ki imajo neposreden fiziološki učinek na človeški organizem. To so na primer učinki vremena in klime, termalnih, mineralnih in tudi drugih voda ipd.

c/ Elementi, ki imajo predvsem funkcijski pomen s tem, da omogočajo izvajanje posameznih rekreativnih dejavnosti takoleimenovane aktivne rekreacije. Različne zemljiške kategorije imajo za posamezne do sedaj uveljavljene množične rekreativne dejavnosti /smučanje, plavanje/ namreč povsem različno vrednost.

Elementi "primarne ponudbe" s naštetimi učinki se lahko odraz geografskega okolja ali človekove dejavnosti. Čeprav vsi rekreativni elementi s navedenimi učinki niso rezultat prirodnih sil /umetna jezera, vodni kanali, parki, čistost vode itd./, jih ponavadi osnačujemo s pojmom prirodni elementi. Glede na njihovo poreklo jih lahko delimo v geomorfološke, klimatske, hidrografske in biogeografske, med katerimi pa sta slasti slednja dva pogosto pod močnim vplivom ali povsem transformirana zaradi dosedanjih posegov človeške družbe.

Običajno se v prostoru nahaja hkrati več elementov s rekreativnimi učinki. Čim več jih je, čim raznovrstnejši so, tem večja je rekreativno-turistična vrednost prostora. Posebno kvalitete pa dajejo prostoru tisti elementi, ki se javljajo v izjemnih oblikah in predstavljajo prirodne redkosti.

1.2. Rekreativno-turistična vrednost prirodnih elementov in lokacijski principi.

Dosedanje turistične regije so nastajale predvsem v področjih z določenimi naravnimi pogoji kot so gore, v bližini voda, v kontrastni in nenonotni pokrajini, ob zdravilnih vrelih in podobno. To pomeni, da je lokacija turistično rekreativnih centrov ali naprav odvisna od elementov s predhodno naštetimi učinki, da se torej rekreacija in posebej še turizem kot njen ožji del, koncentrira v določenih prostorih, ki glede na primarno ponudbo prednjačijo. Pri tem pa zavisi stopnja učinkovitosti privlačnih elementov tudi od položajnih svez med ishodišči in ciljnim področji; čim večja je oddaljenost tem bolj atraktivna področja so dosegljiva. Učinki turistično-rekreativnih elementov, ki so sicer absolutni, imajo prav zaradi različnih položajnih svez do ishodišč rekreativnih konsumentov relativno vrednost, ki variira glede na razdalje. V svesi z variabilno turistično-rekreativno vrednostjo prostora kot posledico razdalje, lahko razlikujemo dva glavna lokacijska principa:

- Turistično-rekreativne regije v nekem določenem privlačnem področju, pri katerem je ciljno področje tesno povezano s

eno ali več centralnimi aglomeracijami. To so dispersivne cone izletniške rekreacije, pri katerih pridejo v poštev prirodno tudi manj interesantna področja, saj je izkoriščanje limitirano s časovno omejenim prostim časom ob koncu tedna.

- Turistično-rekreativne regije počitniške oziroma dopustniške rekreacije, ki so deloma bolj oddaljene od izhodišč in kjer igrajo prirodne prostorske privlačnosti kot kristalizacijski elementi še posebno močno vlogo.

Poleg razdalje pa se vrednost prirodnih turistično-rekreativnih elementov spreminja tudi glede na motive turističnih tokov. V evropskem prostoru so glede na prevladujoč motiv značilni naslednji tipi turističnih krajev:

- a/ Naravnopogojeni turistični kraji /mineralni in termalni zdraviliški kraji, klimatsko-zdraviliški kraji, počitniški kraji, ki so vesani na različne oblike aktivne rekreacije kot so na primer kopališki, smučkošportni in podobni kraji/.
- b/ Kulturno pogojeni turistični kraji /študijski centri, kraji s kulturnimi in historičnimi znamenitostmi, verski centri, posebni zabavni kraji/.

- c/ Prometno pogojeni turistični kraji /pristaniška mesta, letalski centri, železniška in cestna križišča/.
- d/ Gospodarsko pogojeni turistični kraji /gospodarski centri, velesejenski centri/.
- e/ Politično pogojeni turistični kraji /upravna mesta, kraji političnih manifestacij/.

Od prirodnih elementov s turistično-rekreativno vrednostjo je odvisna predvsem prva skupina krajev, medtem ko se vsi ostali odvisni predvsem ali celo povsem od drugih kulturnih, družbenih ali celo samo tehničnih elementov. Pomen vrednotenja prirodnih-turistično-rekreativnih elementov se zato veže predvsem s rekreativnimi potovanji in njihovimi cilji, saj je predvsem pri njih osnovni motiv obiska navezan na izkoriščanje v prostoru danih naravnih dobrin.

1.3. Predpogoji na izkoriščanje prirodnih elementov s turistično-rekreativno vrednostjo

Če se v prostoru istočasno prepletajo prirodni rekreativni elementi s družbenimi in če so s njimi usklajeni ostali loka-

cijeki elementi sekundarne ponudbe, tedaj so šele ustvarjenji pogoji in možnosti, da se dosežejo tudi ugodni ekonomski rezultati. V ekonomiko se torej vključujejo dobrine, ki brez rekreacije oziroma turizma ne bi ustvarjale dohodka. "Morje, sneg, termalni izviri" in drugi elementi bi brez rekreativne potrebe in njene realizacije, ki pa je odvisna od sekundarne ponudbe ali tehnične opremljenosti, predstavljala oziroma marsikje še predstavlja "artev kapital".

1.4. Prirodni elementi s turistično-rekreativno vrednostjo in sekundarna turistična ponudba

Turistično-rekreativna vrednost prirodnih in družbenih elementov oziroma "primarna turistična ponudba", ki vpliva na prostorsko in časovno usmerjanje turističnega povpraševanja, torej ne more priti do izraza brez istočasnega usklajevanja s "sekundarno ponudbo".

Elemente sekundarne turistične ponudbe lahko delimo v dve osnovni skupini: komunikativne ali prometne ter receptivne ali sprejemne elemente.

a/ Komunikativni ali prometni elementi

Povezanost med izhodiščem in ciljem gibanja je določena predvsem s prometnimi elementi, naj si gre za realizacijo

potovanja ali na možnost izbire prometnih sredstev. Vloga prometnih komunikacij se zato pri formiranju turistične ponudbe izraža v uveljavljanju novih turistično-prometnih smeri, pri aktiviranju potencialnih področij s turistično-rekreativno vrednostjo, v vrsti turističnega transporta in v prostorski razporeditvi turističnega povpraševanja.

- b/ Receptivni elementi sestavljajo tisti del turistične ponudbe, ki je namenjena bivanju turistov ali izrabljanju prirodnih elementov. Receptivni dejavniki tvorijo osnovo turističnega gospodarstva, ki naj onogoča izkoriščanje prirodnih in družbenih elementov, skratka na možnost njih izkoriščanja. Običajno se členijo v direktne turistične receptivne sposobnosti /objekti za bivanje, obrati za prehrano in zabavo, trgovski obrati, sredstva komunalnega prometa, obrtniški obrati in servisi, objekti ki onogočajo kulturno, zabavno in športno dejavnost, poštne in telekomunikacijske naprave, turistične organizacije in specialne

turistične dejavnosti/, in indirektno /parki, sprehajališča, razgledišča, javni okrasni objekti, poti, javna parkirišča, mala turistična pristanišča, vodovodne zmogljivosti, elektroenergetske zmogljivosti, kanalizacija in drugo/.

Za indirektno receptivne zmogljivosti se uporablja običajno tudi naziv turistična komunalna infrastruktura za razliko od direktnih, ki se običajno imenujejo tudi turistična nadgradnja. Turistična nadgradnja se pri naravno pogojenih turističnih krajih vedno gradi na osnovi prirodnih ali družbenih ter komunikacijskih elementov. Pri tem je posebej pomembno, da so leti medsebojno usklajeni in da se v realnem odnosu do atraktivne stopnje osiroma rekreativne vrednosti in prometnega položaja.

1.5. Prirodni elementi s turistično-rekreativno vrednostjo in pomen bližine naseljenih krajev - ishodišče rekreativnega povračevanja

Prostor s primarno in sekundarno turistično ponudbo ima glede na razdalje do ishodišč oziroma matičnih področij, v katerih se javlja potreba po turistični rekreaciji, kot že omenjeno

povsem različne vrednost. Rekreativni elementi dobe namreč svoje dejanske vrednost šele, ko se pojavi povpraševanje po njihovih učinkih. S tem v svesi se v prostoru formirajo cone, ki imajo glede na vrednost primarne turistične ponudbe isto rekreativno vrednost, glede na stopnjo povpraševanja, ki je ne glede na tehnične faktorje določa še sam geografski položaj /ali točneje razdalja do izhodišč/ pa povsem različne. Prav zato je trenutno na svetu obilo krajev, kjer se v absolutnem smislu rekreativni elementi visoko valorizirani pa zaradi neustreznih razdalj do izhodišč še niso ali so vsaj slabo izkoriščeni. Kljub razvijajoči se prometni tehniki je vloga razdalje še dovolj pomembna, da intenziteta turističnega povpraševanja s naraščajočo oddaljenostjo od izhodišč postopoma upada, s tem pa upada tudi realna vrednost prirodnih elementov.

Empirično ugotovljeni rezultati, ki veljajo za evropske razmere kažejo namreč:

a/ da kljub vse boljšim prometnim možnostim še vedno več kot polovica oseb preživi svoj letni dopust v razdalji do 500 km od kraja stalnega bivanja ter da je delež turistov, ki

potujejo več kot 1.000 km daleč relativno majhen, medtem ko je pri 1.500 km sploh neja sedanjih evropskih masovnih turističnih potovanj;

b/ ne glede na specifičnosti posameznih aglomeracij se tudi v izletniškem turizmu, navezanem predvsem na prosti čas ob koncu delovnega dneva ali tedna, kažejo splošne tendence po katerih se poldnevni izleti večeje predvsem na razdalje do 40 km od ishodišč, celodnevni pa se večeje najintenzivneje na razdalje do 80 km, maksimalne razdalje pa segajo redko nad 150 km.

2.0. Turistično-rekreativna vrednost prirodnih elementov v slovenskem prostoru

2.1. Metoda vrednotenja

V naslednjem je bil na osnovi predhodno navedenih ishodišč ovrednoten slovenski prostor glede na turistično-rekreativno vrednost prirodnih, to je klimatskih, hidrografskih, reliefnih in biogeografskih elementov ne glede na stopnjo razvitenosti sekundarne turistične ponudbe in turistično-geografski položaj.

Postopek je bil izveden na osnovi skupnega ovrednotenja pokazateljev razvrščenih v ocenjevalno skalo, katere ocene so bile določene na osnovi tujih empiričnih doiznanj /anket, štetij, opazovanj/, ki kažejo katere prostorske lastnosti prirodnih elementov imajo za človeka večje osirova manjšo vrednost.

V izračunu so bili upoštevani naslednji elementi, ki so bili nato po posebnem matematičnem postopku medsebojno ovrednoteni. Metodološki postopek je razložen v študiji M. Jeršiča: Valoriizacija prirodnih turistično-rekreativnih elementov v Sloveniji.

- a/ Meja med gpadnini in ostalimi zemljiškimi kategorijami kot element ustvarjanja fiziognomske nemonotonosti v pokrajini /ustvarjalec kontrastov, barv, svetlobnih efektov/.
- b/ Obale stoječih in tekočih voda, na oni strani kot element fiziognomskih učinkov in na drugi strani kot element s posebej visokim funkcionalnim pomenom. Sredi konkurence prirodnih elementov stoje na prvem mestu prav obale stoječih voda. Ocena upošteva posebej čistost in temperaturo vode posameznih obalnih predelov.
- c/ Snušičča. Podobno funkcijsko vlogo kot obalni robovi imajo snušičča ustrezne višinske razlike s ustreznimi klimatskimi pogoji.

- d/ Relief. Kot četrti element je bil upoštevan relief kot odločilen oblikovalec fiziognomije in tvorec raznolikosti v prostoru.
- e/ Izraba tal. Funkcijska in fiziognomska stopnja vrednosti nekoga področja je odvisna od deleža posameznih zemljiških kategorij med katerimi so nekatere bolj druge manj vredne za turistično rekreacijo. Najvišjo vrednost predstavljajo prav gotovo vodne površine z določeno čistostjo in temperaturo vode ter sploh ekstenzivnejše zemljiške kategorije, najnižje pa njivske osirova sploh intenzivno izrabljene kmetijske površine.
- f/ Vremenske in klimatske razmere vplivajo tako na doživljanje pokrajine, kakor tudi direktno na človeški organizem. V oceni so upoštevani elementi sončnosti, jasnosti, oblačnosti, trajanja snežne odeje ter indirektni vpliv temperature osrađja na vodne razmere.

2.2. Regionalni pregled turistično-rekreativne vrednosti prirodnih elementov v Sloveniji

Skupna vsota ocen, navedenih elementov izraža vrednost nekoga prostora v kateri je združen skupni učinek posameznih prirodnih elementov.

Za posamezne katastrske občine Slovenije niha izračunana "rekreativna vrednost" od 0,7 do 16,7 enot. V obsegu izračunanih vrednosti je bilo določenih devet vrednostnih kategorij, med katerimi zajema prva kategorija področja s najvišje /nad 10,0/ in deveta področja s najnižje vrednostjo /od 0,5 do 1,9/.

Na osnovi tako izračunane turistično-rekreativne vrednosti so uvrščajo posamezni slovenski predeli po naslednjem vrstnem redu:

I. kategorija: turistično-rekreativna vrednost nad 10,0.

V prvo kategorijo se uvršča dobršen del slovenskega morskega obalnega področja;

II. kategorija: turist.-rekreativna vrednost od 9,0 - 9,9.

V to kategorijo se je uvrstil del Julijskih Alp južno od Triglava s dolino Triglavskih jezer, južnim bohinjskim grebenom ter dolinskim delom okrog Bohinjskega jezera;

III. kategorija: od 7,0 do 7,9.

Tretja kategorija obsega južno stran območja Blejskega jezera;

IV. Kategorija: od 6,0 do 6,9.

Ta kategorija obsega več med seboj ločenih območij v alpski regiji: področje zg. Soške doline, zg. Jeseniške doline, sp. Bohinjske doline - vse s obdajajočimi gorskimi grebeni, severno obrobje Blejskega jezera s dolino Račovne, področje v Karavankah nad Trzinom, področje v Karniških Alpah v področju Karniške Bistrice s Veliko Planino;

V. Kategorija: od 5,0 do 5,9.

S te vrednostje so ocenjeni osrednji deli Julijskih Alp s Pokljuko, Jeseniška dolina razen zgornjega dela, v Savinjskih Alpah Jesersko s okoliškimi gorskimi grebeni, Predvor in Logarska dolina s gorskim saledjem področje zg. Savinjske doline med Račuhom in Mozirjem ter osrednji del Ribniškega Pohorja;

VI. kategorija: od 4,0 do 4,9.

V to skupino se uvršča večina preostalih, še nenašteti območij Julijskih Alp, Savinjskih Alp, del Pohorja, posamezni manjši deli predalpskega hribovitega sveta v Škofjeloškem, Rovtarskem in Zasavskem hribovju, v Posotelju, Kobanskem, v Halosah, Slavniku, pa tudi posamezni deli Dinarskih planot. Razen hribovitih delov se uvrščajo v to kategorijo deloma tudi delinski deli Sora, Kolpe, Soča.

VII. kategorija: od 3,0 do 3,9.

Ta kategorija je površinsko najboljše in zajema večino predalpskih hribovitih regij in dinarskih planot s vmesni delinami.

VIII. kategorija: od 2,0 do 2,9.

To vrednost imajo vse enoličnejši in reliefno manj razgibani hriboviti in delinski deli vzhodne in jugovzhodne deloma tudi osrednje Slovenije.

IX. kategorija: od 0,5 do 1,9.

Med najnižje ocenjena področja se uvrščajo širši ravninski deli in sicer Ljubljansko barje, del Sorškega polja, Celjske kotline, Brežiške kotline, Dravske in Pomurske ravnine.

Vrednosti posameznih ocenjevalnih elementov kažejo naslednje splošne karakteristike:

- Pri katastrskih občinah v območnem območju s najvišjo skupno vrednostjo so za te pomembni predvsem trije elementi: obala, vodna površina ter klimatske razmere, medtem ko dosegajo ostali elementi minimalne vrednosti.
- Pri katastrskih občinah v osrčju Alp je visoka ocena za sluga vrednosti elementov reliefa in snuščišč, medtem ko ostali elementi ne izstopajo v primerjavi s drugimi področji Slovenije. Zaradi pomembnosti vodne površine izstopajo še posebej regije okrog Blejskega in Bohinjskega jezera.
- Predeli predalpskega hribovja izkazujejo relativno visoke vrednosti za izrabo zemljišča, medtem ko vse ostale vrednosti

ne izstopajo in zato ne vplivajo na bistvene razlike med njimi samimi in predhodnimi višje ocenjenimi regijami.

- Ravninske in reliefno enoličnejše katastrske občine so na lestvici najnižje zaradi nizkih vrednosti reliefa in posebej izrabe zemljišča, ki je tu v nasprotju z gorskimi predeli intenzivnejša in zato turistično manj funkcionalna. V kotlinah je vrednost še posebej zmanjšana zaradi vpliva negle kot negativnega elementa. Vodne površine vplivajo na povečano skupno vrednost v ravninskem področju le ponekod ob Kolpi, Krki in Sori.

Pri skupnem izračunu v matematičnem postopku ni bila upoštevana vrednost balneoloških elementov, ker za določanje njihove privlačne moči ni na razpolago dovolj empirično ugotovljenih pokazateljev. Ker samo predpostavljamo, da imajo slično privlačno vrednost kot obalni rob stoječih voda višje stopnje, bi ožja področja okrog pomembnejših termalnih in mineralnih vrelcev lahko ocenili s rekreativno vrednostjo od 6,0 do 8,0 /to je III. in IV. kategorija/. Kot kažejo dosedanja primeri razvoja turističnih žarišč ob termalnih in mineralnih vrelcih, imajo, v kolikor se ne na-

hajajo v atraktivnejšem prostoru, vpliv na turistični razvoj le v bližnji okolici vrelca.

2.3. Vrednost pritečnih elementov glede na turistično-geografski položaj Slovenije

Že uvedoma je bilo opozorjeno, da dobe prirodni elementi s turistično-rekreativno vrednostjo svoje veljavo šele, če se pojavi povpraševanje po njihovih učinkih, kar zavisi primarno od bolj ali manj ugodnega položaja do izhodiščnih centrov oziroma področij.

Za geografski položaj slovenskega prostora s turistično-rekreativnimi elementi do izhodišč počitniške /dopustniške/ rekreacije je važno slasti naslednje.

Slovenski prostor sodi glede na turistično povpraševanje zahodno-evropskih izhodišč, ki predstavljajo trenutno glavno osnovo turističnega povpraševanja^z in glede na potovalno razdaljo v pete cone intenzivnosti. V te cone niso več vključene disperzivne izletniške cone velikih zahodne in srednje-

^z Podatki kažejo, da je leta 1965 74,5% tujih turistov prišlo v Jugoslavijo iz ZR Nemčije, Avstrije, Švice, Francije in Beneluxa.

evropskih mest /mišljena je predvsem velika evropska aglomeracijska os s mnogimi več kot pol milijona velikimi mesti/. To je cena pretežno počitniško-depustniških potovanj pri katerih pridejo v sedanji fazi v poštev za koriščenje predvsem področja s višjo vrednostjo prirodnih turistično-rekreativnih elementov. To so elementi s tako kvaliteto, ki jih evropska natična ishodišča v svoji ožji disperzivni ceni ne posedujejo. Prav zato so ciljna področja teh potovanj osredotočena na tople Jadranske obale, atraktivnejša alpska območja, eventualne zimsko-športne možnosti, zdravilne vrelce ali na kulturnohistorične spomenike večje vrednosti.

Za področja, ki posedujejo isto turistično-rekreativno vrednost kot prostor v bližini teh ishodišč je zato manj zanimanja, saj je njihove učinke možno izrabljati bliže kraju bivanja. V sedanji fazi imajo v Sloveniji za zahodno-srednjeevropska natična ishodišča privlačno vrednost predvsem področja s predhodno ugotovljeno rekreativno vrednostjo nad 4,0.

Področij s nižjimi vrednostmi je namreč v conah do 500 km, torej v coni najmočnejšega povpraševanja okrog velikih evropskih aglomeracij vendarle še precej. Ta trditev je v skladu s teorije o lokacijah turističnih krajev, da samo visoka privlačnost opravičuje daljša potovanja, to je potovanja v dispersivni coni nad 500 kilometri.

Razumljivo, da veljajo ti prostorni odnosi za sedanje razmere. S spremenjeno kupo močje in uveljavitvijo novih prevoznih sredstev se bodo ti odnosi postopoma spreminjali.

Povsem drugačno vrednost pa dobivajo prirodni turistično-rekreativni elementi slovenskega prostora glede na bližnja izhodišča izletniškega turizma. Kot je bilo uvedoma navedeno, se izletniška gibanja odvijajo v dispersivnih conah določenih razdalj.

Cono poldnevni izletov /radij teh potovanj znaša na osnovi tujih ugotovitev pretežno do 40 km/ pomembnejših izhodišč: Ljubljane /s 200.000 prebivalci/, Maribora /110.000/, Rijeke /120.000/, Zagreba /510.000/, Trsta /300.000/, Gorice /50.000/, Udin /80.000/ in Celovca /70.000/ pokrivajo večino Slovenije razen manjšega vzhodnega dela.

Cene celodnevni \dot{h} izletov /radij koncentracije znaša 80 km/ pa prekrivajo: mesta sosednje Italije /Triest, Gorica, Udine/ skoraj ves zahodni del Slovenije do Ljubljanske kotline, Zagreb in Maribor ves vzhodni del, Celovec severozahodni, Graz severovzhodni in Ljubljana skoraj celotno republiko razen skrajnih vzhodnih delov.

Časovna omejenost izletniškega potovanja in iz tega izhajajoča prostorna omejitev izletniških cen manjša možnost izbora ciljnih področij.

Zato prihajajo pri izletniškem turizmu v poštev mnogo bolj tudi področja s nižjo rekreativno vrednostjo, saj se pri izboru cilja daje pogosto prednost manjši razdalji pred večjo rekreativno vrednostjo.

Tudi v slovenskem prostoru so zato za izletniški turizem pomembna tudi področja s nižjo vrednostjo, v glavnem pa s vrednostmi nad 3,0 /kategorije I. do VII./.

Glede na turistično-geografski položaj Slovenije prihajajo kot ciljna področja počitniške dopustniškega turizma zahodno in srednjeevropskih izhodišč trenutno v poštev območja s prirodnimi turistično-rekreativnimi elementi izračunane vrednosti nad 4,0; predvsem pa nad 5,0; v izletniškem turizmu pa kot ciljna področja predvsem tista s vrednostjo nad 3,0.

3.0. Turistično-rekreativni optimalni potencial

Poleg ocene kvalitete in privlačne moči prirodnih turistično rekreativnih elementov je v nadaljnji proučevalni fazi pomembna ocena njihovega receptivnega potenciala.

V naslednjem omenjeni optimalni potencial slovenskega prostora predstavlja dolgoročno orientacijo, iz katere naj bi bil viden obseg možnega izkoriščanja prostora, na osnovi trenutno veljavnih normativov, ne glede na sodanje stanje tehnične razvitosti in ne glede na dejanske možnosti tržišča.

Osnovo, iz katere je bil izračunan optimalni turistični potencial, so nudili naslednji osnovni podatki zbrani za celoten slovenski prostor:

- a/ Površina in njena struktura.
- b/ Površine, ki pridejo v poštev za posebne turistične namene. To so lovne in ribolovne površine ter površine za kopanje, vodne in zimске športe.
- c/ Narodni parki, rezervati in naravni spomeniki.
- d/ Podnebne razmere; to je turistično najpomembnejši klimatski činitelji, ki omejujejo časovno trajanje koriščenja.
- e/ Družbeni činitelji, predvsem kulturni spomeniki in znamenitosti.
- f/ Sedanje prenočitvene in sedežne zmogljivosti ter njih izkoriščenje.

Na osnovi teh osnovnih pokazateljev je bilo ugotovljeno za kakšno svrsto turizma je določen predel primeren in kolikšen je njegov receptivni turistični potencial. Te razvojne možnosti in njih potencial je prikazan s naslednjimi pokazatelji:

- a/ Turistična šaržna. Izbrani so bili kraji, ki so turistično še rasviti ali pa imajo potencialne možnosti, da se rasvijajo kot ishodišča turističnega prometa v svojem območju.
- b/ Intenzivna turistična površina. Zajema prostor, ki naj bi prišel v poštev za turistično iskorisčanje. Pri izračunu ishajano iz ugotovitve, da ima velika večina površin v Sloveniji potencialno možnost, da se koristi v turistične osirena rekreacijske namene, sveda pa je, kot je bilo v predhodni oceni še navedeno sa posamezne površine zaradi različne rekreativne vrednosti različno povpraševanje. V izračunu je predvidena dnevna gostota bivanja od 0,35 do 2,5 turistov na 1 ha.
- c/ Turistični dnevi. So so tisti dnevi, ki glede na dane prirodne pogoje in sodanje turistične navade prihajajo v poštev za turistično izrabo. V odnosu do prenočitev so istovetni s številom polnega izkorisčanja prenočitvenih zmogljivosti. Ocena ishaja iz analize klimatskih podatkov.
- d/ Število bivalnih dni. Število bivalnih dni na 1 dan kaže koliko gostov /ki prenočujejo ali ne prenočujejo/ lahko biva istočasno /t.j. v enem dnevu/ v določenem prostoru.

- e/ Število bivalnih dni s prenočevanjem zajema le tisto število dni, ki se nanaša na goste, ki prenočujejo v področju, torej je istovetno s prenočevanjem.

Pregled navedenih osnovnih pokazateljev, iz katerih je bil izveden izračun potenciala, je naslednji:

I. Osnovni podatki:

a/ Skupna površina	2.025.500 ha
b/ Površine, ki pridejo v poštev za posebne turistične namene:	
- lovne površine	1.787.990 ha
- ribolovne površine	5.614 ha
- površine za kopaње in vodne športe	2.251 ha
- površine za zimске športe	58.150 ha
c/ Narodni parki, rezervati in naravni spomeniki	
Narodni parki	82.330 ha
Rezervati	45.137 ha
Naravni spomeniki	427 ha

d/ Kulturni elementi:

- Gradovi ohranjeni	141	Stev.
- Gradovi porušeni	57	"
- Javne zgradbe	81	"
- Slike, kipi	198	"
- Zgodovinski kraji	218	"

e/ Sedanje prenočitvene in sedežne
zmogljivosti - stopnja razvitosti:

- Število ležišč	42.641
- Število ležišč v taborih	19.250
- Število sedežev	206.752
- Koristenje zmogljivosti /Število dni polnega koriščenja prenočit- venih zmogljivosti - 13,7% vseh dni v letu/	87,5 dni

Na osnovi teh pokazateljev so bili izračunani naslednji elementi turističnega potenciala, katerih fizični obseg podajamo prav tako sumiran za celotno Slovenijo.

II. Turistični potencial

a/ Število turističnih ležišč	191
-------------------------------	-----

b/ Intenzivna turistična površina	338.200 ha
c/ Število turističnih dni	145
d/ Število bivalnih dni	
- na 1 dan	1.089.850
- na 1 leto	161.012.000
e/ Število bivalnih dni s prenočevanjen	
- na dan	249.830
- na leto	36.345.600

3.1. Turistični potencial posameznih turističnih predelov in njegovo koriščenje

Ker so med posameznimi slovenskimi regijami tako v turistično-rekreativni vrednosti kot v potencialu precejšnje turistične razlike, podajamo pregled optimalnega potenciala tudi po posameznih izbranih regijah oziroma predelih, ki se s manjšini odstopanji ujemajo z mejami upravnih občin. Za pregled optimalnega turističnega potenciala po posameznih predelih je bil izmed predhodnih za celotno Slovenijo izračunanih podatkov izbran pokazatelj o predvidenem skupnem številu bivalnih dni s prenočevanjen, to je o številu prenočitvev. Ta pokazatelj se naj-

pogosteje uporablja pri turističnem programiranju.

V naslednji tabeli je poleg potencialnega obsega prenočevanj naveden tudi podatek o dosedanji realizaciji prenočevanj, s čimer je možno dobiti vpogled v stopnjo dosedanje izkoriščenosti turističnega potenciala.

TABELA 6:

Št. pred.	Naziv predela	1965		Turistični potenc.	
		št.pren.	delež	št.pren.	delež
1/	PREDEL SLOVENSKE OBALE	1,029.910	26,89	4,214.000	11,60
2/	PREDEL IZVIRNINE REKE	16.293	0,42	618.000	1,69
3/	PREDEL KRASA	29.526	0,77	438.000	1,21
4/	PREDEL VIPAVE	4.716	0,13	225.600	0,62
5/	PREDEL DOLNJEGA POSOČJA	41.168	1,07	911.000	2,50
6/	PREDEL GORNJEGA POSOČJA	75.821	1,98	2,343.000	6,43
7/	PREDEL FIVKE	80.883	2,10	547.000	1,51
8/	PREDEL GEMNIŠČICE	3.303	0,09	352.000	0,97
9/	PREDEL LJUBLJANICE	24.248	0,63	465.000	1,28
10/	PREDEL IDRIJCE	11.121	0,29	458.000	1,26
11/	PREDEL GORNJE SAVE	237.984	6,19	740.000	2,04
12/	PREDEL SAVE DOKINJKE	648.061	16,90	2,260.000	6,22
13/	PREDEL SOBE	13.217	0,35	663.000	1,83
14/	KOHRJKO HISTRIŠKI PREDEL	110.026	2,88	1,075.000	2,95
15/	KAMNINSKO HISTRIŠKI PREDEL	52.605	1,37	800.000	2,21

16/ PREDDEL MESTA LJUBLJANE	374.832	9,79	1,575.000	4,34
17/ DOLENSKI GOZDNI PRED.	16.609	0,43	1,460.000	4,02
18/ PREDDEL GORNJE KRKE	5.177	0,14	580.000	1,59
19/ PREDDEL DOLNJE KRKE	105.510	2,76	1,655.000	4,56
20/ PREDDEL BELS KRAJINE	10.298	0,27	717.000	1,98
21/ TRDNOLANSKO-MIRNENSKI PREDDEL	1.597	0,04	298.000	0,82
22/ LITELJSKI PREDDEL	2.036	0,05	372.000	1,02
23/ PREDDEL ČRNIN REVIRJEV	12.013	0,31	210.000	0,58
24/ RADEŠKO-SEVNJSKI PRED.	5.131	0,13	417.000	1,14
25/ PREDDEL DOLENSKEGA POSAVJA	61.541	1,61	1,085.000	2,98
26/ PREDDEL GORNJE SAVINJE	33.738	0,89	1,326.000	3,64
27/ PREDDEL SREDNJE SAVINJE	36.700	0,96	454.000	1,25
28/ PREDDEL DOLNJE SAVINJE	228.503	5,96	1,050.000	2,89
29/ SOTELSKI PREDDEL	232.188	6,07	1,096.000	3,01
30/ PREDDEL KOROŠKE	29.163	0,76	926.000	2,55
31/ PREDDEL POMURSKEGA PODRAVJA	178.165	4,65	3,570.000	9,81
32/ PREDDEL DRAVINJE	17.517	0,46	819.000	2,26
33/ PREDDEL SLOVENIJE-GORI- ŠKEGA PODRAVJA	7.347	0,19	599.000	1,65
34/ PREDDEL POMURSKIE PREKLJE	63.469	1,66	797.000	2,20
35/ POMURSKI NIŽINSKI PREDDEL	29.645	0,78	966.000	2,66
36/ POMURSKI GORIČKI PRED.	620	0,02	264.000	0,73

SLOVENIJA 3,828.681 100 36,345.600 100

TABELA 8:

v %

Zep.št. predela	Naziv predela	Odstotek koriščenja tur. potenciala v letu 1965
1/	PREDEL SLOVENSKE OBALE	24,5
2/	PREDEL BRNINSKE REKE	2,6
3/	PREDEL KRAGA	6,7
4/	PREDEL VIPAVE	2,1
5/	PREDEL DONJEGA POSOČJA	4,5
6/	PREDEL GORNJEGA POSOČJA	3,2
7/	PREDEL PIVKE	14,8
8/	PREDEL CERKLJANICE	0,9
9/	PREDEL LJUBLJANICE	5,2
10/	PREDEL IDRIJCE	2,4
11/	PREDEL GORNJE SAVE	32,1
12/	PREDEL SAVE BOHINJKE	28,6
13/	PREDEL SOBE	2,0
14/	KOKRŠKO-BISERIŠKI PREDEL	10,2
15/	KAMNŠKO-BISERIŠKI PREDEL	6,6
16/	PREDEL MESTA LJUBLJANE	23,7
17/	DOLENJSKI GOZDNI PREDEL	1,1
18/	PREDEL GORNJE KURJE	0,9
19/	PREDEL DOLNJE KURJE	6,3
20/	PREDEL BELE KRAJINE	1,4
21/	TESENŠKO-MIRENSKI PREDEL	0,5
22/	LITIJSKI PREDEL	0,5
23/	PREDEL ČRNIH REVIRJEV	5,7
24/	RADEŠKO-BEVNIŠKI PREDEL	1,2
25/	PREDEL DOLNJEGA POSAVJA	5,7
26/	PREDEL GORNJE SAVINJE	2,5
27/	PREDEL SREDNJE SAVINJE	8,1

28/	PREDEL DOLNJE SAVINJE	21,7
29/	SOTELSKI PREDEL	21,1
30/	PREDEL KOROŠKE	3,1
31/	PREDEL POHORSKEGA PODRAVJA	5,0
32/	PREDEL DRAVINJE	2,1
33/	PREDEL SLOVENIJE-GORIČKEGA PODRAVJA	1,2
34/	PREDEL POMURSKÉ PRLEKIJE	7,9
35/	POMURSKI NIŽINSKI PREDEL	3,1
36/	POMURSKI GORIČKI PREDEL	0,2

SLOVENIJA	10,55
-----------	-------

V Sloveniji je bilo leta 1965 realizirano skupno 3.828.681 prenočitev, katerih realizacija je bila različno močno razporejena po posameznih predelih. V dveh turističnih predelih, to je v predelu slovenske obale in predelu Save Bohinjke je bilo 1965 realizirano kar 43,79 % vseh prenočitev; v naslednjih sedmih predelih, to je v predelu slovenske obale, Save Bohinjke, gornje Save, dolnje Savinje, Pohorskem Podravju, Sotelskem predelu in predelu mesta Ljubljane pa je bilo realiziranih kar 76,46 % vseh prenočitev.

Z navodeno realizacijo je bil optimalni turistično-prostorski potencial Slovenije iskoriščen skupno le s 10,55 %. Iskoriščenost pa je bila v posameznih

predelih precej različna; v zgoraj navedenih sedmih predelih je, razen pri Pohorskem Podravju, nihala med 32,1 in 21,1. Pri ostalih predelih je bila razen v dveh primerih /predel Pivke in Koprsko-bistriški predel/ izkoriščena manj kot 10%.

Neenakomeren in ponekod izredno nizek obseg dosežanjega izkoriščanja turističnega potenciala je prav gotovo tudi odraz predhodno ugotovljenih razlik v turistično-rekreativni vrednosti oziroma privlačnosti prirodnih elementov posameznih slovenskih predelov, razen seveda pri tistih, kjer je za turistični razvoj vrednost prirodnih elementov sekundarnega pomena, ker motiv obiska ni združen prvenstveno s izkoriščanjem rekreativne vrednosti prirodnih in družbenih danosti.

3.2. Investicije potrebne za aktiviranje turističnega potenciala

Uvodoma smo navedli, da so za uspešno izkoriščanje naravnih pogojev potrebne določene direktne in indirektno receptivne zmogljivosti. V naslednjem podajamo globalni pregled najpomembnejših direktnih receptivnih zmogljivosti, ki bi bile potrebne za polno aktiviranje predhodno izračunanega opti-

nalnega turističnega potenciala. Pregled podajamo za celoten slovenski prostor.^x

I. Zmožljivosti v gostinstvu

a/ Prenočitvene zmožljivosti

Število ležišč: 219.550

Število bivalnih mest v
turističnih taborih 63.900

**b/ Zmožljivosti za osnovno in
dopolnilno prehrano**

743.070

II. Zmožljivosti v trgovini

**a/ Prodajne površine v trgovini
na drobno**

140.000 m²

b/ Število bencinskih črpalk

450

III. Zmožljivosti v storitveni obrti

a/ Površine obrtnih delavnic

46.000 m²

^x Podrobnejši pregled po posamesnih predelih je objavljen v delu: M. Ivanetič, J. Štern: Vrednotenje turističnih prostorskih činiteljev in emot. Inštitut za ekonomska ekonomska raziskovanja. Ljubljana 1968 - 1969.

IV. Druge turistično-receptivne
smogljivosti

a/ Kopaljšča ob rekah, jezerih in morju	100
b/ Kopaljšča - bazeni	200
c/ Pokrita - zaprta kopaljšča	220

Pri izračunu potrebnih investicijskih vlaganj za realizacijo navedenih in ostalih indirektnih smogljivosti je bilo upoštevano, da je potrebno del smogljivosti sgraditi v celoti, medtem ko je potrebno del samo dopolniti. Prav tako pa del vlešb za rekreativne dejavnosti zlasti pa za infrastrukturne objekte ni namenjen le turistični dejavnosti temveč hkrati tudi stalnemu prebivalstvu.

Vlaganja potrebna za aktiviranje predvidenega optimalnega turističnega potenciala

v 000 N din

Vrsta vlaganj	Dejavnost	Znesek	Delež
Osnovna sredstva	Gostinstvo	9.471.500	81,5
	Trgovina	947.000	8,1
	Obrt	105.800	0,9

	Ostalo	1,132.000	9,7
	Skupaj	11,656.300	100 72,5
Obratna sredstva		650.000	4,0
Infrastruktura in komunalni objekti		3,400.000	21,2
Kadri in propaganda			2,3
Skupaj = vsa		16,076.300	100
=====			

ZAKLJUČEK

- Vrednost prirodnih in družbenih elementov, za rekreacijo in posebej za njen ožji del, to je turizem, določa človek s svojimi potrebami, navadami in željami. Ocena vrednosti prirodnih elementov izvedena na osnovi tujih empiričnih dognanj, ki kažejo kateri učinki prirodnih elementov imajo ob sedanjih rekreacijskih osirna turističnih navadah večje in kateri manjše vrednost, kaže, da se posamezni slovenski predeli po privlačni moči med seboj vendarle ločijo.
- V slovenskem prostoru imajo za stacionarni inozemski turizem trenutno pomembno privlačno moč le nekateri prirodni elementi, predvsem tisti, ki se ne nahajajo tudi v bližnji

conu turističnih izhodišč, to je velikih zahodno in srednjeevropskih mest, ki pomenijo poleg domačinov najpomembnejšega potrošnika turistično-rekreativnih učinkov slovenskega prostora. /To so predvsem področja, ki v predhodni valorizaciji presegajo oceno 4,0 predvsem pa 5,0/; seveda s predpostavko, da posedujejo istočasno tudi ustrezne naprave.

- Za mobilnejši izletniški turizem bližnjih domačih in tujih mest so zaradi omejenega radijusa gibanj, pomembnejši tudi prirodni elementi s manjšo privlačno močjo /to so predeli predvsem s oceno nad 3,0 po predhodni oceni/.
- Vrednost prirodnih elementov in s tem vrednost slovenskega prostora se lahko s človekovim posegom spreminja. Na eni strani se manjša s intenzifikacijo kmetijske izrabe /kajti v splošnem so ekstenzivnejše zemljiške kategorije privlačnejše/, na drugi pa s enostavnim opuščanjem dotedanje kmetijske izrabe. Oba procesa lahko zmanjšujeta moč fiziognomskih in funkcionalnih učinkov. Vrednost prirodnih elementov pa se lahko zmanjšuje tudi s drugimi človekovimi posegi predvsem pretirano industrializacijo in naselitvijo.
- Za uspešno ekonomske izkoriščanje naravnega turističnega potenciala je potrebna določena stopnja turistične opravlje-

nosti. S turističnimi napravami pokrajina običajno izgubi na svoji pravi rodni isvirnosti, lahko pa pridobi na privlačni moči in sploh na možnostih za ekonomsko eksploatacijo. Iskoriščenost naravnega turističnega potenciala v Sloveniji je razmeroma niska, povprečje znaša 10,5%; pri turistično razvitejših slovenskih predelih je ta stopnja nekoliko višja in niha med 10 in 30 %. Višja stopnja iskoriščenosti se v glavnem ujema tudi s višje ocenjenimi predeli. Turistični potencial nekaterih predelov, ki so sicer glede na svoje prirodne elemente visoko ocenjeni, pa je ostal do sedaj relativno slabo iskoriščen.

- Vsekakor pa je pri turističnem programiranju potrebno vrednost prirodnih elementov sočasno ovrednotiti s drugimi elementi turističnega ^vpovpraševanja in ponudbe, saj se turistično-rekreativna vrednost nekega prostora spreminja s številnimi družbeno-ekonomskimi pogoji; torej vrednosti prirodnih pogojev ne gre pretiravati.

VIRI:

1. Prvi del ekspertise /stran 1 do 22/ je bil izdelan na osnovi rezultatov naloge: M. Jeršič: Valorizacija prirodnih turistično-rekreativnih elementov v Sloveniji. 1969. I.E.R. Ljubljana.
2. Drugi del /stran 22 - 38/ pa je bil izdelan na osnovi naloge: M. Ivanetič in J. Štern: Vrednotenje turističnih prostorskih činiteljev in emot. 1968 in 1969. IER Ljubljana.

PRIRODNE LEPOTE IN DRUGI PRIRODNI

FAKTORJI KOT OSNOVA TURIZMA

VSEBINA

	stran
1.0. Uvod	1
1.1. Rekreativno-turistična vrednost prirodnih elementov	1
1.2. Rekreativno-turistična vrednost prirodnih elementov in lokacijski principi	4
1.3. Predpogoji za izkoriščanje prirodnih elementov s turistično-rekreativno vrednostjo	6
1.4. Prirodni elementi s turistično-rekreativno vrednostjo in sekundarna turistična ponudba	7
1.5. Prirodni elementi s turistično-rekreativno vrednostjo in pomen bližine naseljenih krajev - izhodišč rekreativnega povpraševanja	9
2.0. Turistično-rekreativna vrednost prirodnih elementov v slovenskem prostoru	11
2.1. Metoda vrednotenja	11
2.2. Regionalni pregled turistično-rekreativne vrednosti prirodnih elementov v Sloveniji	13
2.3. Vrednost prirodnih elementov glede na turistično-geografski položaj Slovenije	19
3.0. Turistično-rekreativni optimalni potencial	23
3.1. Turistični potencial posameznih turističnih predelov in njegovo koriščenje	28
3.2. Investicije potrebne za aktiviranje turističnega potenciala	33
Zaključek	36

1.0. UVOD

Različni tipi geografskega okolja imajo za rekreacijo posebej pa še za njen ožji del, to je turizem, različno prostorsko vrednost. Medtem ko dejavniki rekreativnega povpraševanja vplivajo na človeka, da zaradi rekreacijskih želja, potreb in navad občasno zapušča ožje stanovanjsko okolje, dejavniki ponudbe delujejo na zadovoljevanje teh rekreativnih želja in potreb. To pomeni, da se dobršen del rekreacije zlasti tisti, ki ga označujemo s pojmom turizem realizira v prostoru, ki ima za družbo željno rekreacije določeno privlačno moč. Od kvalitete prostora zavisi zato v močni meri njegova rekreativna vrednost, ki se izraža v tem v kolikšnem obsegu, v kakšnem času in ob kakšnih ekonomskih efektih bo obiskovano zaradi svojih turistično-rekreativnih kvalitete.

1.1. Rekreativno-turistična vrednost prirodnih elementov.

Rekreativno vrednost prostora sestavljajo elementi, ki delujejo v glavnem na fiziološke funkcije /dihanje, metabolizem itd./

ter kuriozitetni in estetski elementi, ki delujejo v glavnem na psihične funkcije /mišljenje, emocije, domišljije itd./. Delovanje rekreativnih elementov ima torej predvsem preventivni pomen in vpliva fiziološke in psihološke na človekovo zdravje, medtem ko zadovoljujejo kulturni elementi predvsem psihične funkcije.

Navedene naravne in kulturne elemente označujemo običajno s pojmom "^{izvirna} primarna turistična ponudba" v nasprotju s "^{z izvedeno} sekundarno ponudbo", v katero sodijo vse naprave in oprema, ki služi zadovoljevanju rekreativnega povpraševanja.

Med elemente ^{izvirne} primarne prostorske rekreativno-turistične ponudbe, na osnovi katerih smo v naslednjem valorizirali slovenski prostor, sodijo:

- a/ Elementi, ki učinkujejo na optični vtis. S skupnim pojmom lahko označujemo učinek teh elementov: "lepota pokrajine". Na to prostorsko vrednost součinkujejo hkrati različni elementi kot: kontrasti, harmonične oblike, barve, svetlobni efekti ipd.
- b/ Elementi, ki imajo neposreden fiziološki učinek na človeški organizem. To so na primer učinki vremena in klime, termalnih, mineralnih in tudi drugih voda ipd.

c/ Elementi, ki imajo predvsem funkcijski pomen s tem, da omogočajo izvajanje posameznih rekreativnih dejavnosti takolimenovane aktivne rekreacije. Različne zemljiške kategorije imajo za posamezne do sedaj uveljavljene množične rekreativne dejavnosti /smučanje, plavanje/ namreč povsem različno vrednost.

Elementi ^{IZVORNE} "primitivne ponudbe" z naštetimi učinki so lahko odraz geografskega okolja ali človekove dejavnosti. Čeprav vsi rekreativni elementi s navedenimi učinki niso rezultat prirodnih sil /umetna jezera, vodni kanali, parki, čistost vode itd./, jih ponavadi označujemo s pojmom prirodni elementi. Glede na njihovo poreklo jih lahko delimo v geomorfološke, klimatske, hidrografske in biogeografske, med katerimi pa sta zlasti slednja dva pogosto pod močnim vplivom ali povsem transformirana zaradi dosedanjih posegov človeške družbe.

Običajno se v prostoru nahaja hkrati več elementov z rekreativnimi učinki. Čim več jih je, čim raznovrstnejši so, tem večja je rekreativno-turistična vrednost prostora. Posebno kvaliteto pa dajejo prostoru tisti elementi, ki se javljajo v izjemnih oblikah in predstavljajo prirodne redkosti.

1.2. Rekreativno-turistična vrednost prirodnih elementov in lokacijski principi.

Dosedanje turistične regije so nastajale predvsem v področjih z določenimi naravnimi pogoji kot so gore, v bližini voda, v kontrastni in nemonotoni pokrajini, ob zdravilnih vrelih in podobno. To pomeni, da je lokacija turistično rekreativnih centrov ali naprav odvisna od elementov s predhodno naštetimi učinki, da se torej rekreacija in posebej še turizem kot njen ožji del, koncentrira v določenih prostorih, ki glede na ^{izvorno} primarno ponudbo prednjačijo. Pri tem pa zavisi stopnja učinkovitosti privlačnih elementov tudi od položajnih zvez med izhodišči in ciljnim področji; čim večja je oddaljenost tem bolj atraktivna področja so dosegljiva. Učinki turistično-rekreativnih elementov, ki so sicer absolutni, imajo prav zaradi različnih položajnih zvez do izhodišč rekreativnih konsumentov relativno vrednost, ki variira glede na razdalje. V zvezi s variabilno turistično-rekreativno vrednostjo prostora kot posledico razdalje, lahko razlikujemo dva glavna lokacijska principa:

- Turistično-rekreativne regije v nekem določenem privlačnem področju, pri katerem je ciljno področje ozko povezano z

eno ali več centralnimi aglomeracijami. To so disperzivne cone izletniške rekreacije, pri katerih pridejo v poštev prirodno tudi manj interesantna področja, saj je izkoriščanje limitirano s časovno omejenim prostim časom ob koncu tedna.

- Turistično-rekreativne regije počitniške oziroma dopustniške rekreacije, ki so deloma bolj oddaljene od izhodišč in kjer igrajo prirodne prostorske privlačnosti kot kristalizacijski elementi še posebno močno vlogo.

Poleg razdalje pa se vrednost prirodnih turistično-rekreativnih elementov spreminja tudi glede na motive turističnih tokov. V evropskem prostoru so glede na prevladujoč motiv značilni naslednji tipi turističnih krajev:

- a/ Naravnopogojeni turistični kraji /mineralni in termalni zdraviliški kraji, klimatsko-zdraviliški kraji, počitniški kraji, ki so vezani na različne oblike aktivne rekreacije kot so na primer kopališki, zimskošportni in podobni kraji/.
- b/ Kulturno pogojeni turistični kraji /študijski centri, kraji s kulturnimi in historičnimi znamenitostmi, verski centri, posebni zabavni kraji/.

- c/ Prometno pogojeni turistični kraji /pristaniška mesta, letalski centri, železniška in cestna križišča/.
- d/ Gospodarsko pogojeni turistični kraji /gospodarski centri, velesejenski centri/.
- e/ Politično pogojeni turistični kraji /upravna mesta, kraji političnih manifestacij/.

Od prirodnih elementov s turistično-rekreativno vrednostjo je odvisna predvsem prva skupina krajev, medtem ko so vsi ostali odvisni predvsem ali celo povsem od drugih kulturnih, družbenih ali celo samo tehničnih elementov. Pomen vrednotenja prirodnih-turistično-rekreativnih elementov se zato veže predvsem z rekreativnimi potovanji in njihovimi cilji, saj je predvsem pri njih osnovni motiv obiska navesan na izkoriščanje v prostoru danih naravnih dobrin.

1.3. Predpogoji za izkoriščanje prirodnih elementov s turistično-rekreativno vrednostjo

Če se v prostoru istočasno prepletajo prirodni rekreativni elementi s družbenimi in če so s njimi usklajeni ostali loka-

cijski elementi sekundarne ponudbe, tedaj so šele ustvarjeni pogoji in možnosti, da se dosežejo tudi ugodni ekonomski rezultati. V ekonomiko se torej vključujejo dobrine, ki brez rekreacije oziroma turizma ne bi ustvarjale dohodka. "Morje, sneg, termalni izviri" in drugi elementi bi brez rekreativne potrebe in njene realizacije, ki pa je odvisna od sekundarne ponudbe ali tehnične opremljenosti, predstavljala oziroma marsikje še predstavlja "mrtev kapital".

1.4. Prirodni elementi s turistično-rekreativno vrednostjo in sekundarna turistična ponudba

izvedena

Turistično-rekreativna vrednost prirodnih in družbenih elementov oziroma "^{izvirna} primarna turistična ponudba", ki vpliva na prostorsko in časovno usmerjanje turističnega povpraševanja, torej ne more priti do izraza brez istočasnega usklajevanja s "^{izvedeno} sekundarno ponudbo".

Elemente ^{izvedene} sekundarne turistične ponudbe lahko delimo v dve osnovni skupini: komunikativne ali prometne ter receptivne ali sprejemne elemente.

a/ Komunikativni ali prometni elementi

Povezanost med izhodiščem in ciljem gibanja je določena predvsem s prometnimi elementi, naj si gre za realizacijo

potovanja ali za možnost izbire prometnih sredstev. Vloga prometnih komunikacij se zato pri formiranju turistične ponudbe izraža v uveljavljanju novih turistično-prometnih smeri, pri aktiviranju potencialnih področij s turistično-rekreativno vrednostjo, v vrsti turističnega transporta in v prostorski razporeditvi turističnega povpraševanja.

b/ Receptivni elementi sestavljajo tisti del turistične ponudbe, ki je namenjena bivanju turistov ali izrabljanju prirodnih elementov. Receptivni dejavniki tvorijo osnovo turističnega gospodarstva, ki naj onogoča izkoriščanje prirodnih in družbenih elementov, skratka daje ^{daje} za možnost njih izkoriščanja. Običajno se členijo v direktne turistične receptivne sposobnosti /objekti za bivanje, obrati za prehrano in zabavo, trgovski obrati, sredstva komunalnega prometa, obrtniški obrati in servisi, objekti ki onogočajo kulturno, zabavno in športno dejavnost, poštne in telekomunikacijske naprave, turistične organizacije in specialne

turistične dejavnosti/, in indirektno /parki, sprehajališča, razgledišča, javni okrasni objekti, poti, javna parkirišča, mala turistična pristanišča, vodovodne zmogljivosti, elektroenergetske zmogljivosti, kanalizacija in drugo/.

Za indirektno receptivne zmogljivosti se uporablja običajno tudi naziv turistična komunalna infrastruktura za razliko od direktnih, ki se običajno imenujejo tudi turistična nadgradnja. Turistična nadgradnja se pri naravno pogojenih turističnih krajih vedno gradi na osnovi prirodnih ali družbenih ter komunikacijskih elementov. Pri tem je posebej pomembno, da so leti medsebojno usklajeni in da so v realnem odnosu do atraktivne stopnje osiroma rekreativne vrednosti in prometnega položaja.

1.5. Prirodni elementi s turistično-rekreativno vrednostjo in pomen bližine naseljenih krajev - ishodišč rekreativnega povpraševanja

Prostor s primarno in sekundarno turistično ponudbo ima glede na razdaljo do ishodišč osiroma matičnih področij, v katerih se javlja potreba po turistični rekreaciji, kot že omenjeno

povsem različno vrednost. Rekreativni elementi dobe namreč svojo dejanske vrednost šele, ko se pojavi povpraševanje po njihovih učinkih. S tem v svesi se v prostoru formirajo cone, ki imajo glede na vrednost ^{izvirne} ~~priznane~~ turistične ponudbe isto rekreativno vrednost, glede na stopnjo povpraševanja, ki jo ne glede na tehnične faktorje določa še sam geografski položaj /ali točneje razdalja do izhodišč/ pa povsem različno. Prav zato je trenutno na svetu obilo krajev, kjer so v absolutnem smislu rekreativni elementi visoko valorizirani pa zaradi neustreznih razdalj do izhodišč še niso ali so vsaj slabo izkoriščeni. Kljub razvijajoči se prometni tehniki je vloga razdalje še dovolj pomembna, da intenziteta turističnega povpraševanja z naraščajočo oddaljenostjo od izhodišč postopoma upada, s tem pa upada tudi realna vrednost prirodnih elementov.

Empirično ugotovljeni rezultati, ki veljajo za evropske razmere kažejo namreč:

- a/ da kljub vse boljšim prometnim možnostim še vedno več kot polovica oseb preživi svoj letni dopust v razdalji do 500 km od kraja stalnega bivanja ter da je delež turistov, ki

potujejo več kot 1.000 km daleč relativno majhen, medtem ko je pri 1.500 km sploh meja sedanjih evropskih masovnih turističnih potovanj;

b/ ne glede na specifičnosti posameznih aglomeracij se tudi v izletniškem turizmu, navezanem predvsem na prosti čas ob koncu delovnega dneva ali tedna, kažejo splošne tendence po katerih se poldnevni izleti vežejo predvsem na razdaljo do 40 km od ishodišč, celodnevni pa se vežejo najintenzivneje na razdaljo do 80 km, maksimalne razdalje pa segajo redko nad 150 km.

2.0. Turistično-rekreativna vrednost prirodnih elementov v slovenskem prostoru

2.1. Metoda vrednotenja

V naslednjem je bil na osnovi predhodno navedenih ishodišč ovrednoten slovenski prostor glede na turistično-rekreativno vrednost prirodnih, to je klimatskih, hidrografskih, reliefnih in biogeografskih elementov ne glede na stopnjo razvitenosti ^{izvedene} sekundarne turistične ponudbe in turistično-geografski položaj.

Postopek je bil izveden na osnovi skupnega ovrednotenja pokazateljev razvrščenih v ocenjevalno skalo, katere ocene so bile določene na osnovi tujih empiričnih dognanj /anket, štetij, opazovanj/, ki kažejo katere prostorske lastnosti prirodnih elementov imajo za človeka večje oziroma manjše vrednost.

V izračunu so bili upoštevani naslednji elementi, ki so bili nato po posebnem matematičnem postopku medsebojno ovrednoteni. Metodološki postopek je razložen v študiji M. Jeršiča: ValORIZACIJA PRIRODNIH TURISTIČNO-REKREATIVNIH ELEMENTOV V SLOVENIJI.

- a/ Meja med gozdni in ostalimi zemljiškimi kategorijami kot element ustvarjanja fiziognomske nemonotonosti v pokrajini /ustvarjalec kontrastov, barv, svetlobnih efektov/.
- b/ Obale stoječih in tekočih voda, na eni strani kot element fiziognomskih učinkov in na drugi strani kot element s posebej visokim funkcionalnim pomenom. Sredi konkurence prirodnih elementov stoje na prvem mestu prav obale stoječih voda. Ocena upošteva posebej čistost in temperature vode posameznih obalnih predelov.
- c/ Smučišča. Podobno funkcijsko vlogo kot obalni robovi imajo smučišča ustrezne višinske razlike s ustreznimi klimatskimi pogoji.

- d/ Relief. Kot četrti element je bil upoštevan relief kot odločilen oblikovalec fiziognomije in tvorec raznolikosti v prostoru.
- e/ Izraba tal. Funkcijska in fiziognomska stopnja vrednosti nekega področja je odvisna od deleža posameznih zemljiških kategorij med katerimi so nekatere bolj druge manj vredne za turistično rekreacijo. Najvišje vrednost predstavljajo prav gotovo vodne površine s določeno čistostjo in temperaturo vode ter sploh ekstenzivnejše zemljiške kategorije, najnižje pa njivske oziroma sploh intenzivno izrabljene kmetijske površine.
- f/ Vremenske in klimatske razmere učinkujejo tako na doživljanje pokrajine, kakor tudi direktno na človeški organizem. V oceni so upoštevani elementi sončnosti, jasnosti, oblačnosti, trajanja snežne odeje ter indirektni vpliv temperature osračja na vodne razmere.

2.2. Regionalni pregled turistično-rekreativne vrednosti prirodnih elementov v Sloveniji

Skupna vsota ocen, navedenih elementov izraža vrednost nekega prostora v kateri je združen skupni učinek posameznih prirodnih elementov.

Za posamezne katastrske občine Slovenije niha izračunana "rekreativna vrednost" od 0,7 do 16,7 enot. V obsegu izračunanih vrednosti je bilo določenih devet vrednostnih kategorij, med katerimi zajema prva kategorija področja z najvišjo /nad 10,0/ in deveta področja z najnižjo vrednostjo /od 0,5 do 1,9/.

Na osnovi tako izračunane turistično-rekreativne vrednosti so uvrščajo posamezni slovenski predeli po naslednjem vrstnem redu:

I. kategorija: turistično-rekreativna vrednost nad 10,0.

V prvo kategorijo se uvršča dobrušen del slovenskega morskega obalnega področja;

II. kategorija: turist.-rekreativna vrednost od 9,0 - 9,9.

V to kategorijo se je uvrstil del Julijskih Alp južno od Triglava s dolino Triglavskih jezer, južnim bohinjskim grebenom ter delinskim delom okrog Bohinjskega jezera;

III. kategorija: od 7,0 do 7,9.

Tretja kategorija obsega južno stran območja Blejskega jezera;

IV. Kategorija: od 6,0 do 6,9.

Ta kategorija obsega več med seboj ločenih območij v alpski regiji: področje zg. Soške doline, zg. Jeseniške doline, sp. Bohinjske doline - vse s obdajajočimi gorskimi grebeni, severno obrobje Blejskega jezera s dolino Radovne, področje v Karavankah nad Tržičem, področje v Karniških Alpah v porečju Karniške Bistrice s Veliko Planino;

V. Kategorija: od 5,0 do 5,9.

S to vrednostjo so ocenjeni osrednji deli Julijskih Alp s Pokljuko, Jeseniška dolina razen zgornjega dela, v Savinjskih Alpah Jeserske s okoljskimi gorskimi grebeni, Predvor in Logarska dolina s gorskim saledjem področje zg. Savinjske doline med Raduho in Mozirjem ter osrednji del Ribniškega Pohorja;

VI. kategorija: od 4,0 do 4,9.

V to skupino se uvršča večina preostalih, še nenašteti območij Julijskih Alp, Savinjskih Alp, del Pohorja, posamezni manjši deli predalpskega hribovitega sveta v Škofjeloškem, Revtarskem in Zasuvskem hribovju, v Posotelju, Kobanskem, v Halosah, Slavniku, pa tudi posamezni deli Dinarskih planot. Razen hribovitih delov se uvrščajo v to kategorijo deloma tudi dolinski deli Sore, Kolpe, Soče;

VII. kategorija: od 3,0 do 3,9.

Ta kategorija je površinsko najobsežnejša in zajema večino predalpskih hribovitih regij in dinarskih planot z vmesnimi dolinami;

VIII. kategorija: od 2,0 do 2,9.

To vrednost imajo vsi enolišnejši in reliefno manj razgibani hriboviti in dolinski deli vzhodne in jugovzhodne deloma tudi osrednje Slovenije;

IX. Kategorija: od 0,5 do 1,9.

Med najnižje ocenjena področja se uvrščajo širši ravninski deli in sicer Ljubljansko barje, del Sorškega polja, Celjske kotline, Brežiške kotline, Dravske in Pomurske ravnine.

Vrednosti posameznih ocenjevalnih elementov kažejo naslednje splošne karakteristike:

- Pri katastrskih občinah v območnem območju s najvišjo skupno vrednostjo so za to pomembni predvsem trije elementi: obala, vodna površina ter klimatske razmere, medtem ko dosegajo ostali elementi minimalne vrednosti.
- Pri katastrskih občinah v osrčju Alp je visoka ocena za sluga vrednosti elementov reliefa in snuščišč, medtem ko ostali elementi ne izstopajo v primerjavi s drugimi področji Slovenije. Zaradi pomembnosti vodne površine izstopajo še posebej regije okrog Blejskega in Bohinjskega jezera.
- Predeli predalpekega hribovja izkazujejo relativne visoke vrednosti za izrabo zemljišča, medtem ko vse ostale vrednosti

ne izstopajo in zato ne vplivajo na bistvene razlike med njimi samimi in predhodnimi višje ocenjenimi regijami.

- Ravninske in reliefno enoličnejše katastrske občine so na lestvici najnižje zaradi nizkih vrednosti reliefa in posebej izrabe zemljišča, ki je tu v nasprotju z gorskimi predeli intenzivnejša in zato turistično manj funkcionalna. V kotlinah je vrednost še posebej zmanjšana zaradi vpliva negle kot negativnega elementa. Vodne površine vplivajo na povečano skupno vrednost v ravninskem področju le ponekod ob Kolpi, Krki in Sori.

Pri skupnem izračunu v matematičnem postopku ni bila upoštevana vrednost balneoloških elementov, ker za določanje njihove privlačne moči ni na razpolago dovolj empirično ugotovljenih pokazateljev. Ker samo predpostavljamo, da imajo slično privlačno vrednost kot obalni rob stoječih voda višje stopnje, bi ožja področja okrog pomembnejših termalnih in mineralnih vrelcev lahko ocenili s rekreativno vrednostjo od 6,0 do 8,0 /to je III. in IV. kategorija/. Kot kažejo dosedanja primeri razvoja turističnih šarišč ob termalnih in mineralnih vrelcih, imajo, v kolikor se ne na-

hajajo v atraktivnejšem prostoru, vpliv na turistični razvoj le v bližnji okolici vrelca.

2.3. Vrednost priradnih elementov glede na turistično-geografski položaj Slovenije

Že uvedoma je bilo opozorjeno, da dobe prirodni elementi s turistično-rekreativno vrednostjo svoje voljavo šele, če se pojavi povpraševanje po njihovih učinkih, kar zavisi primarno od bolj ali manj ugodnega položaja do izhodiščnih centrov oziroma področij.

Za geografski položaj slovenskega prostora s turistično-rekreativnimi elementi do izhodišč počitniške /dopustniške/ rekreacije je važno zlasti naslednje.

Slovenski prostor sodi glede na turistično povpraševanje zahodno-evropskih izhodišč, ki predstavljajo trenutno glavno osnovo turističnega povpraševanja ^x in glede na potovalno razdaljo v peto cono intenzivnosti. V to cono niso več vključene disperzivne izletniške cone velikih zahodno in srednje-

^x Podatki kažejo, da je leta 1965 74,5% ^{prenošitev} tujih turistov prišlo v Jugoslavijo ^{odpadlo na goste} /iz ZR Nemčije, Avstrije, Švice, Francije in Beneluxa.

evropskih mest /mišljena je predvsem velika evropska aglomeracijska os z mnogimi več kot pol milijona velikimi mesti/. To je cona pretežno počitniško-dopustniških potovanj pri katerih pridejo v sedanji fazi v poštev za koriščenje predvsem področja z višjo vrednostjo prirodnih turistično-rekreativnih elementov. To so elementi s take kvalitete, ki jih evropska matična ishodišča v svoji ožji disperzivni coni ne posedujejo. Prav zato so ciljna področja teh potovanj osredotočena na toplo Jadransko obalo, atraktivnejša alpska območja, eventualne zinsko-športne možnosti, zdravilne vrelce ali na kulturnohistorične spomenike večje vrednosti.

Za področja, ki posedujejo isto turistično-rekreativno vrednost kot prostor v bližini teh ishodišč je zato manj zanimanja, saj je njihove učinke možno izrabljati bliže kraju bivanja. V sedanji fazi imajo v Sloveniji za zahodno-srednjoevropska matična ishodišča privlačno vrednost predvsem področja s predhodno ugotovljeno rekreativno vrednostjo nad 4,0.

Področij z nižjimi vrednostmi je namreč v conah do 500 km, torej v coni najmočnejšega povpraševanja okrog velikih evropskih aglomeracij vendarle še precej. Ta trditev je v skladu s teorijo o lokacijah turističnih krajev, da samo visoka privlačnost opravičuje daljša potovanja, to je potovanja v dispersivni coni nad 500 kilometri.

Razumljivo, da veljajo ti prostorni odnosi za sedanje razmere. S spremenjeno kupno močjo in uveljavitvijo novih prevoznih sredstev se bodo ti odnosi postopoma spreminjali.

Povsem drugačno vrednost pa dobivajo prirodni turistično-rekreativni elementi slovenskega prostora glede na bližnja izhodišča izletniškega turizma. Kot je bilo uvodoma navedeno, se izletniška gibanja odvijajo v dispersivnih conah določenih razdalj.

Cene pol dnevnih izletov /radij teh potovanj znaša na osnovi tujih ugotovitev pretežno do 40 km/ pomembnejših izhodišč: Ljubljane /z 200.000 prebivalci/, Maribora /110.000/, Rijeke /120.000/, Zagreba /510.000/, Trsta /300.000/, Gorice /50.000/, Udin /80.000/ in Celovca /70.000/ pokrivajo večino Slovenije razen najjužnega vzhodnega dela.

Cene celodnevnihi izletov /radij koncentracije znaša 80 km/ pa prekrivajo: mesta sosednje Italije /Trst, Gorica, Udine/ skoraj ves zahodni del Slovenije do Ljubljanske kotline, Zagreb in Maribor ves vzhodni del, Celovec severozahodni, Graz severovzhodni in Ljubljana skoraj celotno republiko razen skrajnih vzhodnih delov.

Časovna omejenost izletniškega potovanja in iz tega izhajajoča prostorna omejitve izletniških cen manjša možnost izbora ciljnih področij.

Zato prihajajo pri izletniškem turizmu v poštev mnogo bolj tudi področja s nižjo rekreativno vrednostjo, saj se pri izboru cilja daje pogosto prednost manjši razdalji pred večjo rekreativno vrednostjo.

Tudi v slovenskem prostoru se zato za izletniški turizem pomembna tudi področja s nižjo vrednostjo, v glavnem pa s vrednostmi nad 3,0 /kategorije I. do VII./.

Glede na turistično-geografski položaj Slovenije prihajajo kot ciljna področja počitniške dopustniškega turizma zahodno in srednjeevropskih ishodišč trenutno v pošteev območja s prirodnimi turistično-rekreativnimi elementi izračunane vrednosti nad 4,0; predvsem pa nad 5,0; v izletniškem turizmu pa kot ciljna področja predvsem tista z vrednostjo nad 3,0.

3.0. Turistično-rekreativni optimalni potencial

Poleg ocene kvalitete in privlačne moči prirodnih turistično rekreativnih elementov je v nadaljnji proučevalni fazi pomembna ocena njihovega receptivnega potenciala.

V naslednjem omenjeni optimalni potencial slovenskega prostora predstavlja dolgoročno orientacijo, iz katere naj bi bil viden obseg možnega izkoriščanja prostora, na osnovi trenutno veljavnih normativov, ne glede na sedanje stanje tehnične razvitosti in ne glede na dejanske možnosti tržišča.

Osnovo, iz katere je bil izračunan optimalni turistični potencial, so nudili naslednji osnovni podatki zbrani za celoten slovenski prostor:

- a/ Površina in njena struktura.
- b/ Površine, ki pridejo v poštev za posebne turistične namene. To so lovne in ribolovne površine ter površine za kopanje, vodne in zimske športe.
- c/ Narodni parki, rezervati in naravni spomeniki.
- d/ Podnebne razmere; to je turistično najpomembnejši klimatski činitelji, ki omejujejo časovno trajanje koriščenja.
- e/ Družbeni činitelji, predvsem kulturni spomeniki in znamenitosti.
- f/ Sedanje prenočitvene in sedežne zmogljivosti ter njih izkoriščanje.

Na osnovi teh osnovnih pokazateljev je bilo ugotovljeno za kakšno vrsto turizma je določen predel primeren in kolikšen je njegov receptivni turistični potencial. Te razvojne možnosti in njih potencial je prikazan z naslednjimi pokazatelji:

- a/ Turistična šaržša. Izbrani so bili kraji, ki so turistično še razviti ali pa imajo potencialne možnosti, da se razvijajo kot izhodišča turističnega prometa v svojem območju.
- b/ Intenzivna turistična površina. Zajema prostor, ki naj bi prišel v poštev za turistično izkoriščanje. Pri izračunu izhajamo iz ugotovitve, da ima velika večina površin v Sloveniji potencialno možnost, da se koristi v turistične oziroma rekreacijske namene, seveda pa je, kot je bilo v predhodni oceni še navedeno za posamezne površine zaradi različne rekreativne vrednosti različno povpraševanje. V izračunu je predvidena dnevna gostota bivanja od 0,35 do 2,5 turistov na 1 ha.
- c/ Turistični dnevi. To so tisti dnevi, ki glede na dane prirodne pogoje in sedanje turistične navade prihajajo v poštev za turistično izrabo. V odnosu do prenočitev so isto-
vetni s številom polnega izkoriščanja prenočitvenih zmogljivosti. Ocena izhaja iz analize klimatskih podatkov.
- d/ Število bivalnih dni. Število bivalnih dni na 1 dan kaže koliko gostov /ki prenočujejo ali ne prenočujejo/ lahko biva istočasno /t.j. v enem dnevu/ v določenem prostoru.

- e/ Število bivalnih dni s prenočevanjem zajema le tisto število dni, ki se nanaša na goste, ki prenočujejo v področju, torej je istovetno s prenočevanjem.

Pregled navedenih osnovnih pokazateljev, iz katerih je bil izveden izračun potenciala, je naslednji:

I. Osnovni podatki:

a/ Skupna površina	2.025.500 ha
b/ Površine, ki pridejo v poštev za posebne turistične namene:	
- lovne površine	1.737.990 ha
- ribolovne površine	5.614 ha
- površine za kopanje in vodne športe	2.251 ha
- površine za zimske športe	58.150 ha
c/ Narodni parki, rezervati in naravni spononiki	
Narodni parki	82.330 ha
Rezervati	45.137 ha
Naravni spononiki	427 ha

d/ Kulturni elementi:

- Gradovi ohranjeni	141 štev.
- Gradovi porušeni	57 "
- Javne zgradbe	81 "
- Slike, kipi	198 "
- Zgodovinski kraji	218 "

e/ Sedanje prenočitvene in sedežne
zmogljivosti - stopnja razvitosti:

- Število ležišč	42.641
- Število ležišč v taborih	19.250
- Število sedežev	206.752
- Koristenje zmogljivosti /število dni polnega koriščenja prenočit- venih zmogljivosti - 13,7% vseh dni v letu/	87,5 dni

Na osnovi teh pokazateljev so bili izračunani naslednji elementi turističnega potenciala, katerih fizični obseg podajamo prav tako sumiran za celotno Slovenijo.

II. Turistični potencial

a/ Število turističnih žarišč	191
-------------------------------	-----

b/ Intenzivna turistična površina	338.200 ha
c/ Število turističnih dni	145
d/ Število bivalnih dni	
- na 1 dan	1.089.850
- na 1 leto	161.012.000
e/ Število bivalnih dni s prenočevanjem	
- na dan	249.830
- na leto	36.345.600

3.1. Turistični potencial posameznih turističnih predelov in njegovo koriščenje

Ker so med posameznimi slovenskimi regijami tako v turistično-rekreativni vrednosti kot v potencialu precejšne turistične razlike, podajamo pregled optimalnega potenciala tudi po posameznih izbranih regijah oziroma predelih, ki se s manjšimi odstopanji ujemajo z mejami upravnih občin. Za pregled optimalnega turističnega potenciala po posameznih predelih je bil izmed predhodnih za celotno Slovenijo izračunanih podatkov izbran pokazatelj o predvidenem skupnem številu bivalnih dni s prenočevanjem, to je o številu prenočitvev. Ta pokazatelj se naj-

pegosteje uporablja pri turističnem programiranju.

V naslednji tabeli je poleg potencialnega obsega prenočevanj naveden tudi podatek o dosedanji realizaciji prenočevanj, s čimer je možno dobiti vpogled v stopnjo dosedanje izkoriščenosti turističnega potenciala.

TABELA 6:

Z.št. pred.	Naziv predela	1965		Turistični potenc.	
		št.pren.	delež	št.pren.	delež
1/	PREDEL SLOVENSKE OBALE	1,029.910	26,89	4,214.000	11,60
2/	PREDEL DRKINSKE REKE	16.293	0,42	618.000	1,69
3/	PREDEL KRASA	29.526	0,77	438.000	1,21
4/	PREDEL VIPAVE	4.716	0,13	225.600	0,62
5/	PREDEL DOINJEGA POSOČJA	41.168	1,07	911.000	2,50
6/	PREDEL GORNJEGA POSOČJA	75.821	1,98	2,343.000	6,43
7/	PREDEL PIVKE	80.883	2,10	547.000	1,51
8/	PREDEL GERKNIŠČICE	3.303	0,09	352.000	0,97
9/	PREDEL LJUBLJANICE	24.248	0,63	465.000	1,28
10/	PREDEL IDRIJCE	11.121	0,29	458.000	1,26
11/	PREDEL GORNJE SAVE	237.984	6,19	740.000	2,04
12/	PREDEL SAVE DOHINJKE	648.061	16,90	2,260.000	6,22
13/	PREDEL SORE	13.217	0,35	663.000	1,83
14/	KOKRŠKO BISTRŠKI PREDEL	110.026	2,88	1,075.000	2,95
15/	KAMNŠKO BISTRŠKI PREDEL	52.605	1,37	800.000	2,21

16/ PREDEL MESTA LJUBLJANE	374.832	9,79	1,575.000	4,34
17/ DOLENJSKI GOZDNI PRED.	16.609	0,43	1,460.000	4,02
18/ PREDEL GORNJE KRKE	5.177	0,14	580.000	1,59
19/ PREDEL DOLNJE KRKE	105.510	2,76	1,655.000	4,56
20/ PREDEL BELE KRAJINE	10.298	0,27	717.000	1,98
21/ TEMENIŠKO-MIRENSKI PREDEL	1.597	0,04	298.000	0,82
22/ LITIJSKI PREDEL	2.036	0,05	372.000	1,02
23/ PREDEL ČRNIH REVIRJEV	12.013	0,31	210.000	0,58
24/ RADEŠKO-SEVNIŠKI PRED.	5.151	0,13	417.000	1,14
25/ PREDEL DOLNJEGA POSAVJA	61.541	1,61	1,085.000	2,98
26/ PREDEL GORNJE SAVINJE	33.738	0,89	1,326.000	3,64
27/ PREDEL SREDNJE SAVINJE	36.700	0,96	454.000	1,25
28/ PREDEL DOLNJE SAVINJE	228.503	5,96	1,050.000	2,89
29/ SOTELSKI PREDEL	232.188	6,07	1,096.000	3,01
30/ PREDEL KOROŠKE	29.163	0,76	926.000	2,55
31/ PREDEL POHORSKEGA PODRAVJA	178.165	4,65	3,570.000	9,81
32/ PREDEL DRAVINJE	17.517	0,46	819.000	2,26
33/ PREDEL SLOVENJE-GORI- ŠKEGA PODRAVJA	7.347	0,19	599.000	1,65
34/ PREDEL POMURSKIE PRIEKIJE	63.469	1,66	797.000	2,20
35/ POMURSKI NIŽINSKI PREDEL	29.645	0,78	966.000	2,66
36/ POMURSKI GORIČKI PRED.	620	0,02	264.000	0,73
<hr/>				
SLOVENIJA	3,828.681	100	36,345.600	100
=====				

TABELA 8:

		v %
Zap.št. predela	Naziv predela	Odstotek koriščenja tur. potenciala v letu 1965
1/	PREDEL SLOVENSKE OBALE	24,5
2/	PREDEL BRKINSKE REKE	2,6
3/	PREDEL KRASA	6,7
4/	PREDEL VIPAVE	2,1
5/	PREDEL DONJEGA POSOČJA	4,5
6/	PREDEL GORNJEGA POSOČJA	3,2
7/	PREDEL PIVKE	14,8
8/	PREDEL CERKNIŠČICE	0,9
9/	PREDEL LJUBLJANICE	5,2
10/	PREDEL IDRIJCE	2,4
11/	PREDEL GORNJE SAVE	32,1
12/	PREDEL SAVE BOHINJSKE	28,6
13/	PREDEL SORE	2,0
14/	KOKRŠKO BISTRISKI PREDEL	10,2
15/	KAMNIŠKO-BISTRISKI PREDEL	6,6
16/	PREDEL MESTA LJUBLJANE	23,7
17/	DOLENJSKI GOZDNI PREDEL	1,1
18/	PREDEL GORNJE KRAJE	0,9
19/	PREDEL DOLNJE KRAJE	6,3
20/	PREDEL BELE KRAJINE	1,4
21/	TEMNIŠKO-MIRENSKI PREDEL	0,5
22/	LITIJSKI PREDEL	0,5
23/	PREDEL ČRNIH REVIRJEV	5,7
24/	RADEŠKO-SEVNIŠKI PREDEL	1,2
25/	PREDEL DOLNJEGA POSAVJA	5,7
26/	PREDEL GORNJE SAVINJE	2,5
27/	PREDEL SREDNJE SAVINJE	8,1

28/	PREDEL DOLNJE SAVINJE	21,7
29/	SOTELSKI PREDEL	21,1
30/	PREDEL KOROŠKE	3,1
31/	PREDEL POHORSKEGA PODRAVJA	5,0
32/	PREDEL DRAVINJE	2,1
33/	PREDEL SLOVENJE-GORIŠKEGA PODRAVJA	1,2
34/	PREDEL POMURSKE PRLEKIJE	7,9
35/	POMURSKI NIŽINSKI PREDEL	3,1
36/	POMURSKI GORIČKI PREDEL	0,2

SLOVENIJA

10,55

V Sloveniji je bilo leta 1965 realizirano skupno 3.828.681 prenočitev, katerih realizacija je bila različno močno razporejena po posameznih predelih. V dveh turističnih predelih, to je v predelu slovenske obale in predelu Save Bohinjke je bilo 1965 realizirano kar 43,79 % vseh prenočitev; v naslednjih sedmih predelih, to je v predelu slovenske obale, Save Bohinjke, gornje Save, dolnje Savinje, Pohorskem Podravju, Sotelskem predelu in predelu mesta Ljubljane pa je bilo realiziranih kar 76,46 % vseh prenočitev.

Z navedeno realizacijo je bil optimalni turistično-prostorski potencial Slovenije izkoriščen skupno le z 10,55 %. Izkoriščenost pa je bila v posameznih

predelih precej različna; v zgoraj navedenih sedmih predelih je, razen pri Fohorskem Podravju, nihala med 32,1 in 21,1. Pri ostalih predelih je bila razen v dveh primerih /predel Pivke in Kokrško-bistriški predel/ izkoriščena manj kot s 10%.

Neenakomeren in ponekod izredno nizok obseg dosežanega izkoriščanja turističnega potenciala je prav gotovo tudi odraz predhodno ugotovljenih razlik v turistično-rekreativni vrednosti ozirna privlačnosti prirodnih elementov posameznih slovenskih predelov, razen seveda pri tistih, kjer je za turistični razvoj vrednost prirodnih elementov sekundarnega pomena, ker motiv obiska ni združen prvenstveno s izkoriščanjem rekreativne vrednosti prirodnih in družbenih danosti.

3.2. Investicije potrebne za aktiviranje turističnega potenciala

Uvodoma smo navedli, da so za uspešno izkoriščanje naravnih pogojev potrebne določene direktne in indirektno receptivne zmogljivosti. V naslednjem podajamo globalni pregled najpomembnejših direktnih receptivnih zmogljivosti, ki bi bile potrebne za polno aktiviranje predhodno izračunanega opti-

nalnega turističnega potenciala. Pregled podajamo za celoten slovenski prostor.*

I. Zmogljivosti v gostinstvu

a/ Prenočitvene zmogljivosti

Število ležišč: 219.550

Število bivalnih mest v
turističnih taborih 63.900

b/ Zmogljivosti za osnovno in

dopolnilno prehrano 743.070

II. Zmogljivosti v trgovini

a/ Prodajne površine v trgovini

na drobno 140.000 m²

b/ Število bencinskih črpalk 450

III. Zmogljivosti v storitveni obrti

a/ Površine obrtnih delavnic 46.000 m²

* Podrobnejši pregled po posameznih predelih je objavljen v delu: M. Ivanetič, J. Štern: Vrednotenje turističnih prostorskih činiteljev in emot. Inštitut za ekonomska ekonomska raziskovanja, Ljubljana 1968 - 1969.

IV. Druge turistično-receptivne
zmogljivosti

a/ Kopališča ob rekah, jezerih in morju	100
b/ Kopališča - baseni	280
c/ Pokrita - zaprta kopališča	220

Pri izračunu potrebnih investicijskih vlaganj za realizacijo navedenih in ostalih indirektnih zmogljivosti je bilo upoštevano, da je potrebno del zmogljivosti zgraditi v celoti, medtem ko je potrebno del samo dopolniti. Prav tako pa del vložb za rekreativne dejavnosti zlasti pa za infrastrukturne objekte ni namenjen le turistični dejavnosti temveč hkrati tudi stalnemu prebivalstvu.

Vlaganja potrebna za aktiviranje predvidenega optimalnega turističnega potenciala

v 000 N din			
Vrsta vlaganj	Dejavnost	Znesek	Delež
Osnovna sredstva	Gostinstvo	9.471.500	81,3
	Trgovina	947.000	8,1
	Obrt	105.800	0,9

	Ostalo	1,132.000	9,7
	Skupaj	11,656.300	100 72,5
Obratna sredstva		650.000	4,0
Infrastruktura in komunalni objekti		3,400.000	21,2
Kadri in propaganda			2,3
Skupaj - vsa		16,076.300	100

ZAKLJUČEK

- Vrednost prirodnih in družbenih elementov, za rekreacijo in posebej za njen ožji del, to je turizem, določa človek s svojimi potrebami, navadami in željami. Ocena vrednosti prirodnih elementov izvedena na osnovi tujih empiričnih dognanj, ki kažejo kateri učinki prirodnih elementov imajo ob sedanjih rekreacijskih oziroma turističnih navadah večje in kateri manjše vrednost, kaže, da se posamezni slovenski predeli po privlačni moči med seboj vendarle ločijo.
- V slovenskem prostoru imajo za stacionarni inozemski turizem trenutno posebno privlačno moč le nekateri prirodni elementi, predvsem tisti, ki se ne nahajajo tudi v bližnji

coni turističnih ishodišč, to je velikih zahodno in srednjeevropskih mest, ki pomenijo poleg domačinov najpomembnejšega petrošnika turistično-rekreativnih učinkov slovenskega prostora. /To so predvsem področja, ki v predhodni valorizaciji presegajo oceno 4,0 predvsem pa 5,0/; seveda s predpostavko, da posedujejo istočasno tudi ustrezne naprave.

- Za mobilnejši izletniški turizem bližnjih domačih in tujih mest se zaradi omejenega radijusa gibanj, pomembnejši tudi prirodni elementi z manjšo privlačno močjo /to so predeli predvsem s oceno nad 3,0 po predhodni oceni/.
- Vrednost prirodnih elementov in s tem vrednost slovenskega prostora se lahko s človekovim posegom spreminja. Na eni strani se nanaša z intenzifikacijo kmetijske izrabe /kajti v splošnem so ekstenzivnejše zemljiške kategorije privlačnejše/, na drugi pa z enostavnim opuščanjem dotedanje kmetijske izrabe. Oba procesa lahko zmanjšujeta moč fiziognomskih in funkcionalnih učinkov. Vrednost prirodnih elementov pa se lahko zmanjšuje tudi z drugimi človekovimi posegi predvsem pretirano industrializacijo in naselitvijo.
- Za uspešno ekonomsko izkoriščanje naravnega turističnega potenciala je potrebna določena stopnja turistične opremlje-

nosti. S turističnimi napravami pokrajina običajno izgubi na svoji pravi rodni isvirnosti, lahko pa pridobi na privlačni moči in sploh na možnostih za ekonomsko eksploatacijo. Iskoriščenost naravnega turističnega potenciala v Sloveniji je razmeroma niska, povprečje znaša 10,5%; pri turistično razvitejših slovenskih predelih je ta stopnja nekoliko višja in niha med 10 in 30 %. Višja stopnja iskoriščenosti se v glavnem ujema tudi z višje ocenjenimi predeli. Turistični potencial nekaterih predelov, ki so sicer glede na svoje prirodne elemente visoko ocenjeni, pa je ostal do sedaj relativno slabo iskoriščen.

- Vsekakor pa je pri turističnem programiranju potrebno vrednost prirodnih elementov sočasno ovrednotiti z drugimi elementi turističnega povpraševanja in ponudbe, saj se turistično-rekreativna vrednost nekega prostora spreminja s številnimi družbeno-ekonomskimi pogoji; torej vrednosti prirodnih pogojev ne gre pretiravati.

VIRI:

1. Prvi del ekspertize /stran 1 do 22/ je bil izdelan na osnovi rezultatov naloge: M. Jeršič: Valorizacija prirodnih turistično-rekreativnih elementov v Sloveniji. 1969. I.E.R. Ljubljana.
2. Drugi del /stran 22 - 38/ pa je bil izdelan na osnovi naloge: M. Ivanetič in J. Štern: Vrednotenje turističnih prostorskih činiteljev in enot. 1968 in 1969. IER Ljubljana.

